

રવીન્દ્રનાથની કાવ્યસૃષ્ટિ-૨
જગત પારાવારે

૧૯૦૧-૧૯૧૪

ગુજરાતી અવતરણ

શૈલેશ પારેખ

રવીન્દ્રનાથની કાવ્યસૃષ્ટિ-૨

જગત પારાવારે

૧૯૦૧-૧૯૧૪

ગુજરાતી અવતરણ
શૈલેશ પારેખ

પરિતોષ, કૃષ્ણ સોસાયટી, અમદાવાદ ૩૮૦ ૦૦૬

રવીન્દ્રનાથની કાવ્યસૃષ્ટિ-૨

(કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરની બંગાળી કાવ્યરચનાનો અંગ્રેજીમાંથી કરેલો ગુજરાતી ભાવાનુવાદ)

અનુક્રમણિકા

બંગાળી પુસ્તક	વર્ષ	પૃષ્ઠ નંબર	કાવ્યો
૧. નૈબેદ્ય	૧૯૦૧	૬-૫૫	૨૭
૨. ગીતો	૧૯૦૧/૩	૫૬-૬૭	૪
૩. શિશુ	૧૯૦૩	૬૮-૧૩૧	૩૧
૪. સ્મરન	૧૯૦૩	૧૩૨-૧૪૫	૭
૫. ગીતો	૧૯૦૪	૧૪૬-૧૫૩	૨
૬. સ્વદેસ ગીત	૧૯૦૫	૧૫૪-૧૬૩	૫
૭. ખેયા	૧૯૦૬	૧૬૪-૨૦૯	૧૯
૮. ગીતો	૧૯૦૯	૨૧૦-૨૧૧	૧
૯. ગીતાંજલિ	૧૯૧૦	૨૧૨-૩૧૯	૫૪
૧૦. રાજા	૧૯૧૦	૩૨૦-૩૨૧	૧
૧૧. અચલાયતન	૧૯૧૨	૩૨૨-૩૨૩	૧
૧૨. ગીતાલિ	૧૯૧૪	૩૨૪-૩૩૭	૭
૧૩. ગીતિમાલ્ય	૧૯૧૪	૩૩૮-૩૮૯	૨૬
૧૪. ઉત્સર્ગ	૧૯૧૪	૩૯૦-૪૧૭	૧૪
૧૫. ગીતો	૧૯૧૪	૪૧૮-૪૨૧	૨

પ્રાસ્તાવિક

બંગાળી ભાષા ન જાણનાર માટે રવીન્દ્ર-સાહિત્યનું મુખ્ય પ્રવેશદ્વાર એટલે તેમણે પોતે અંગ્રેજીમાં અનુવાદ કરેલાં પોતાનાં કાવ્યો. તેમાં અંગ્રેજી ગીતાંજલિ (ગીતાંજલિ: સોંગ ઓફરિંગ્સ)ને સિંહદ્વાર કહી શકાય. ૧૯૧૨માં પ્રગટ થયેલી અંગ્રેજી ગીતાંજલિને સામાન્ય જનતા તેમ જ વિવેચકો તરફથી ઉત્તમ પ્રતિભાવ મળ્યો અને રવીન્દ્રનાથ જગતના સાહિત્ય-વર્તુળોમાં જાણીતા થઈ ગયા. અંગ્રજી ગીતાંજલિમાં મોટા ભાગનાં કાવ્યો દિવ્ય તત્ત્વ પ્રતિ ઢળે છે. તેને કારણે પશ્ચિમમાં રવીન્દ્રનાથની છાપ સંત કવિની પડી. પોતાની સમગ્ર કાવ્યસૃષ્ટિનો પશ્ચિમને ખ્યાલ આપવા માટે રવીન્દ્રનાથે ૧૯૧૬માં ધ ગાર્ડનર અને કેસંટ મુન, ૧૯૧૬માં ફુટગેધરિંગ, ૧૯૧૮માં લવર્સ ગીફ્ટ એન્ડ કોસિંગ અને ૧૯૨૧માં ધ ફ્યુજિટીવ પ્રગટ કર્યાં હતાં.¹ ૧૯૨૧ પછી રવીન્દ્રનાથે પોતાનાં કાવ્યોના અંગ્રેજી અનુવાદનું એક પણ પુસ્તક પ્રગટ કર્યું ન હતું. પણ તેનો અર્થ એવો નથી કે તેઓ અંગ્રેજી અનુવાદ કરતા ન હતા. તેમના મૃત્યુ પછી એક વર્ષે, ૧૯૪૨માં પ્રગટ થયેલા પુસ્તક, પોએમ્સમાં રવીન્દ્રનાથ અનુદિત ૧૧૮ કાવ્યો છે જે અન્યત્ર પ્રગટ થયાં ન હતાં ને તેમાંથી ૫૩ કાવ્યો મૂળ બંગાળીમાં ૧૯૨૧ પછી લખાયાં હતાં.

આ બધા જ અનુવાદોને અનુસર્જન કહેવું વધુ ઉચિત લાગે છે. માત્ર મૂળ કવિ જ લઈ શકે તેવી બધી જ છૂટ રવીન્દ્રનાથે આ અનુવાદોમાં લીધેલી છે. ક્યારેક બે કાવ્યોનો અનુવાદ એક કાવ્યમાં કર્યો છે તો ક્યારેક એક કાવ્યના અનુવાદમાં વધારે કાવ્યો પ્રસ્તુત કર્યાં છે. બુદ્ધદેવ બસુ એમ કહેતા કે બંગાળી ગીતાંજલિમાં 'સોંગ' વધારે છે અને અંગ્રેજી ગીતાંજલિમાં 'ઓફરિંગ'! જિજ્ઞાસુ વાચકનું ધ્યાન ધ ઈંગ્લીશ રાઈટીંગ્સ ઓફ રવીન્દ્રનાથ ટાગોર, વોલ્યુમ ૧, પોએમ્સ, (સાહિત્ય અકાદેમી, ન્યુ દિલ્હી પ્રકાશન, ૧૯૮૪) ની શિશિર કુમાર દાસની માહિતીપૂર્ણ અને વિદ્વતાસભર પ્રસ્તાવના તરફ દોરવું ઘટે. અહીં આ અનુવાદોનો ઇતિહાસ, અગત્યતા, મહત્તા, વિશ્લેષણ બધું જ સંક્ષિપ્તમાં મળી રહે છે.

1. અહીં માત્ર કાવ્યોના પુસ્તકોની વાત છે તેથી ગદ્ય અને કવિત્તિકાનાં અંગ્રેજી પુસ્તકોનો ઉલ્લેખ નથી કર્યો.

બંગાળી પુસ્તકો

૧. પ્રથમ મુકુલદલ: કડિ ઓ કોમલ, માયાર ખેલા, માનસી, સોનાર તરી, ચૈતાલી, ચિત્રા, કલ્પના, ક્ષણિકા
૧૮૮૬-૧૯૦૦
૨. જગત પારાવારે: નૈબેદ, શિશુ, સ્મરણ, ખેયા, ગીતાંજલિ, રાજા,
૧૯૦૧-૧૯૧૪ અચલાયતન, ગીતાલિ, ગીતિમાલ્ય, ઉત્સર્ગ
૩. અન્યત્ર: બલાકા, પલાતકા, લિપિકા, શિશુ ભોલાનાથ, પૂરબી,
૧૯૧૬-૧૯૩૬ પ્રબાહિની, મહુઆ, પરિત્રાણ, પરિશેષ, પુનશ્ચ,
બિચિત્રિતા, બીથિકા, શેષ સપ્તક, પત્રપુટ, સ્યામલી
૪. સાંધ્યઆરતી: પ્રાંતિક, સેન્જુતિ, આકાશપ્રદીપ, પુનશ્ચ, રોગ-
૧૯૩૭-૧૯૪૧ શ્યાય, સાનાઈ, આરોગ્ય, જન્મદિને, શેષ લેખા

અહીં પ્રસ્તુત ૪૮૦ જેટલાં કાવ્યો/ગીતોમાં રવીન્દ્રનાથનો ભૌતિકમાંથી આધ્યાત્મિક પ્રતિ, નારીશ્વરથી જીવનદેવતા પ્રતિ વિકાસ, સર્વત્ર છવાયેલા ઈશ્વરથી અન્યત્રની ગતિ, ગદ્યકાવ્યોની છટા, અનન્ય આશાવાદ, અલંકારહીન ભવ્ય કવિતા - બધું જ છે. સાથે છે એક એટલ વિશ્વાસ, માનવીમાં અને દિવ્ય તત્વમાં. આ જ કવિ 'દૂર-સુદૂર કિનારો' જોતાં કહી શકે કે 'તોફાની દરિયો પાર કરી આવ્યો છું'.

જ્યારે મારા પહેલ વહેલા ગીતો મારા અંતરે ઊગ્યા,
ત્યારે મને લાગતું કે તે પ્રભાત પુષ્પના મિત્રો છે.
જ્યારે તેમને પાંખો આવી અને તે વેરાનમાં ઊડ્યા,
ત્યારે મને લાગતું કે તેમનામાં હાસ્ય વેરતા મેઘની ચેતના છે.
મને થતું કે ગાંડા તોફાનની હાકલે દોડેલા મારા ગીતો
સાંધ્ય પ્રદેશની સીમાપાર ખોવાઈ જશે.
પણ હવે જ્યારે સાંધ્ય પ્રકાશમાં હું દૂર-સુદૂર કિનારો જોઈ શકું છું.
ત્યારે મને લાગે છે કે,
મારા ગીતોની નાવમાં હું તોફાની દરિયો પાર કરી આવ્યો છું.

શૈલેશ પારેખ
ફેબ્રુઆરી ૨૦૨૨

સામાન્યતઃ એમ કહેવાય છે કે ગીતાંજલિ - સોંગ ઓફરિંગ્સ પછીના અનુવાદોથી રવીન્દ્રનાથની કવિ તરીકેની ખ્યાતિમાં પશ્ચિમમાં ઓટ આવી. તેના કારણોમાં એક જ શૈલીની, વૈવિધ્ય વિનાની ભાષા, એક જ પુસ્તકમાં એક્ય વિનાના વિષયોની પ્રસ્તુતિ ઈત્યાદિ ગણાવવામાં આવે છે. ઉપરોક્ત પુસ્તકના વિદ્વાન સંપાદક, શિશિર કુમાર દાસ પણ આ બધું જ લખે છે.

મારો અંગત અનુભવ જુદો છે. અંગ્રેજી ગીતાંજલિથી પ્રભાવિત થઈને જ્યારે મેં બીજા અંગ્રેજી પુસ્તકો વાંચવાનો આરંભ કર્યો ત્યારે મને તો તેમાં પણ અત્યંત આનંદ જ આવ્યો હતો અને તે કાવ્યોને વધુ માણવા અને સમજવા માટે હું ગુજરાતી અનુવાદ કરતો રહ્યો અને રવીન્દ્રનાથની પ્રતિભાથી પ્રભાવિત થતો રહ્યો. જ્યારે રવીન્દ્રનાથનાં કાવ્યો બંગાળીમાં વાંચ્યાં ત્યારે સમજાયું કે તેમના અંગ્રેજી અનુવાદમાં લાઘવ હોય છે, મૂળ બંગાળીનું જાદુ અને માધુર્ય અદૃશ્ય હોય છે પણ વિભાવનાનું સુંદર, સચોટ અને સફળ નિરૂપણ હોય છે. અંગ્રેજીમાંથી કરેલ અનુવાદોને મૂળ બંગાળીના કાલાનુક્રમે ગોઠવતા રવીન્દ્રનાથની કાવ્યસૃષ્ટિનું વૈવિધ્ય, વૈપુલ્ય તેમ જ નૈપુણ્ય દેખાય છે, તેનો વિકાસ અને પ્રગતિ પણ દષ્ટિગોચર થાય છે.

રવીન્દ્રનાથનાં અંગ્રેજી પુસ્તકો પછી અન્ય અનુવાદકો ધ્યાનમાં આવ્યાં, જેમાં અરવિંદ બોઝ, કેતકી કુશારી ડાયસન, શીલા ચેટરજી, વિલિયમ રેદિચી, ક્ષિતિસ રોય, અમીય ચકવર્તીનો સમાવેશ કરી શકાય. તેમના કરેલા અનુવાદો મૂળને વધુ વફાદાર હોય છે (અરવિંદ બોઝ ક્યારેક સંક્ષિપ્ત કરતા હોય છે).

રવીન્દ્રનાથ અનુદિત અંગ્રેજી કાવ્યના શીર્ષકમાં રવીન્દ્રનાથના અંગ્રેજી પુસ્તકનું નામને શીર્ષક/કર્મ, કાવ્યની નીચે બંગાળી પુસ્તકનું નામ અને કાવ્યનો ક્રમ અથવા કાવ્યનું શીર્ષક અને બંગાળી પુસ્તકનું નામ તેમ જ રચનાનો સમય આપ્યા છે. અન્ય અનુવાદક હોય ત્યાં અંગ્રેજી કાવ્ય ઉપર જો તેમણે શીર્ષક આપ્યું હોય તો તે, અને કાવ્યની નીચે બંગાળી પુસ્તકનું નામ અને કાવ્યનો ક્રમ અથવા કાવ્યનું શીર્ષક અને બંગાળી પુસ્તકનું નામ તેમ જ રચનાનો સમય અને અનુવાદકનું નામ આપ્યા છે.

સમગ્ર કાવ્યસૃષ્ટિના ચાર ભાગ પાડ્યા છે:

Gitanjali

-76-

Day after day, O lord of my life,
shall I stand before thee face to face.
With folded hands, O lord of all world,
shall I stand before thee face to face.
Under the great sky in solitude and silence,
with humble heart shall I stand before thee face to face.
In this laborious world of thine,
tumultuous with toil and with struggle,
among hurrying crowds
shall I stand before thee face to face.
And when my work shall be done in this world,
O King of kings, alone and speechless
shall I stand before thee face to face.

પ્રતિદિન આમી હૈ જીવનસ્વામી
નૈબેદ-1-1901

-76-

દેવતા, દિવસ-રાત હું ઊભો રહીશ સન્મુખ તારી.
હે જગતના નાથ, બે હાથ જોડી હું ઊભો રહીશ સન્મુખ તારી.
તારા વિરાટ આકાશ નીચે, એકલો, ચૂપચાપ ને હબકે હૈયે,
હું ઊભો રહીશ સન્મુખ તારી.
તારા પ્રવૃત્તિમય, વેદના સભર સંસારની ધસમસતી જન મેદની વચ્ચે
હું ઊભો રહીશ સન્મુખ તારી.
હે રાજાધિરાજ, આ દુનિયામાં મારું પાત્ર ભજવીને એકલો, ચૂપચાપ,
હું ઊભો રહીશ સન્મુખ તારી.

Poems

-23-

Far as I gaze at the depth of Thy immensity
I find no trace there of sorrow or death or separation.
Death assumes its aspect of terror
and sorrow its pain
only when, away from thee,
I turn my face towards my own dark self.
Thou All Perfect,
everything abides at Thy feet
for all time.
The fear of loss only clings to me
with its ceaseless grief,
but the shame of my penury
and my life's burden
vanish in a moment
when I feel Thy presence
in the centre of my being.

તોમાર અસીમે
નૈબેઘે-14-1901

-23-

હે મહાન,
તારા મહાકાય, વિશાળ ઊંડાણમાં
દૂર દૂર સુધી, ટીકીટીકીને જોવા છતાં
મને દુઃખ, વિયોગ કે મોતનો અણસાર સુદ્ધાં દેખાતો નથી.
જ્યારે હું તારાથી દૂર, મારી જાત તરફ ફરું છું
ત્યારે જ અનુભવાય છે,
મોતની ભયાનકતા કે દુઃખની વેદના.
મારા અંતરમાં જ્યારે તું પ્રગટે છે,
ત્યારે ક્ષણભરમાં મારી નિર્ધનતાની લજજા અને
જિંદગીનો બોજ અદૃશ્ય થઈ જાય છે.
હે સંપૂર્ણ,
તારા ચરણે,
સર્વદા સર્વ પ્રણમે.

Crossing

-40-

Put out the lamps, my heart,
the lamps of your lonely night.
The call comes to you to open the doors,
for the morning light is abroad.
Leave your lute in the corner, my heart,
the lute of your lonely life.
The call comes to you to come out in silence,
for the morning sings your own songs.

આધારે આશિતે રજનીર દીપ
નૈઋઘે-15-1901

-40-

મારા હૃદય, હોલવી દે તારી એકાકી રાતના દીવા,
ઈજન છે તને દરવાજા ખોલવાનું, બહાર છે પ્રકાશ.
મારા હૃદય, ખૂણે મૂકી દે તારી એકાકી જીવનની વીણા,
ઈજન છે તને ચૂપચાપ બહાર આવવાનું,
પ્રભાત ગાઈ રહ્યું છે તારા પોતાના ગીત.

Gitanjali

-86-

Death, thy servant is at my door.
He has crossed the unknown sea
and brought thy call to my home.
The night is dark and my heart is fearful
-yet I will take up the lamp, open my gates
and bow to him my welcome.
It is thy messenger who stands at my door.
I will worship him with folded hands, and with tears.
I will worship him
placing at his feet the treasure of my heart.
He will go back with his errand done,
leaving a dark shadow on my morning;
and in my desolate home only my forlorn self will
remain
as my last offering to thee.

પાઠ્યે આજિ મૃત્યુર દૂત
નેબેઘ-18-1901

-86-

મૃત્યુ, આવ્યો છે તારો દાસ મારે દ્વારે,
અણજાણ સમુદ્ર પાર કરી, લાવ્યો છે તારું નોતરું મારે ઘરે.
રાત્રિના અંધકારે, ભયભીત હૃદયે,
પ્રગટાવીશ દીવો, ખોલીશ મારો દરવાજો અને નમીશ એના સ્વાગતે.
મારે દ્વારે ઊભો એ દૂત તારો છે!
જોડેલા હાથે અને અશ્રુસભર આંખે હું અને પૂજીશ.
એનું કામ પૂરું થયે એ ચાલ્યો જશે,
મારા પ્રભાતમાં એક ઘેરો પડછાયો મૂકતો જશે
અને મારા અવાવરુ ઘરમાં મારી ત્યક્ત જાત રહેશે,
તારે માટે, તારી અંતિમ પ્રસાદી તરીકે.

Gitanjali

-81-

On many an idle day
have I grieved over lost time.
But it is never lost, my lord.
Thou hast taken every moment of my life
in thine own hands.
Hidden in the heart of things
thou art nourishing
seeds into sprouts, buds into blossoms,
and ripening flowers into fruitfulness.
I was tired and sleeping on my idle bed
and imagined all work had ceased.
In the morning I woke up
and found my garden full
with wonders of flowers.

માધે માઝે કત બાર
નૈબેદ-24-1901

-81-

ઘણા યે ફુરસદના દિવસે મેં બગાડેલા સમય માટે જીવ બાળ્યો છે.
પણ મારા નાથ, એ સમય બગાડ્યો જ નથી.
કારણ કે તે તો મારા જીવનની દરેક ક્ષણ તારા હાથમાં લઈ લીધી છે.
હાઈમાં છુપાઈને, તું ખીલવે છે,
બીજમાં અંકુર, કળીમાં ફૂલ ને ફૂલમાંથી ફળ.
હું થાકીને સૂતો હતો અને માનતો હતો
કે બધું જ કામ અટકી ગયું છે.
સવારે ઊઠીને જોયું તો મારા બગીચામાં
ફૂલો ઊભરાઈ રહ્યા હતા.

The Fugitive-1919?

-71-

As the birds of exile,
wintering among the wind-shaken palms
of the south shore,
fly back to their haunts by the mountain lake
at the return of the flowers,
so let my straying songs come back round to you,
my Master, at the first touch of yours upon my lute.
And let them speak to you of all the wanderings
and strange delights and heart-aches
under the alien sky full of far-away voices.

આબાર આમાર માટે
નૈબેદ-25-1901

-71-

દક્ષિણે શિયાળો વીતાવી,
ફૂલો ખિલતાં, પર્વતીય સરોવરના માળામાં પાછા ફરતા પંખીની જેમ,
મારા નાથ, મારી વીણાને તમારા પ્રથમ સ્પર્શે,
પાછા આવશે, મારા ભટકતા ગીતો
અને તમને કહેશે દૂરસુદૂરના અવાજોથી સભર આકાશ તળે
તેમણે કરેલા પ્રવાસની અને અનુભવેલા અવનવા, વિવિધ સ્પંદનોની વાતો.

Gitanjali

-69-

The same stream of life
that runs through my veins night and day
runs through the world
and

dances in rhythmic measures.

It is the same life
that shoots in joy through the dust of the earth
in numberless blades of grass
and

breaks into tumultuous waves of leaves and flowers.

It is the same life
that is rocked in the ocean-cradle
of birth and that of death,
in ebb and in flow.

I feel my limbs are made glorious
by the touch of this world of life.

And my pride is from the life-throb of ages
dancing in my blood this moment.

ઓ અમાર શરીરેર
નૈબેદ-26-1901

-69-

જે ચેતનાનો પ્રવાહ
મારી નસોમાં દિવસ રાત વહે છે,
તે જ આ આખા જગતમાં વહે છે
અને તાલબદ્ધ નૃત્ય કરે છે.

એ જ ચેતના
પૃથ્વીની ધૂળ થકી અગણિત તૃણપર્ણોમાં આનંદ સીંચે છે
અને પુષ્પ, પર્ણોના ઊછળતા મોજામાં ખીલી ઊઠે છે.

એ જ ચેતના
સાગરની ભરતી ઓટમાં અને જીવન મરણના પારણામાં ઝૂલે છે.
આ જગતની ચેતનાના સ્પર્શથી મારા અંગે અંગ દેદીપ્યમાન થયા છે.
આ ક્ષણે મારી શિરાઓમાં નાચતા
આ યુગાંતરની ચેતનાના ધબકારનો મને ગર્વ છે.

Gitanjali

73

Not for me, this renunciation,
even if it leads to deliverance.

Amidst countless shackles,
I taste the bliss of deliverance.

On this earth, again and again, you fill this body of clay
and pour nectar of various colours and fragrances.

My entire world will light
its myriad lamps with your light in your temple.

No, I shall not shut the doors of my senses.

Your joy shall spread

in the joy of sight , smell and songs.

All my illusions shall burn in the form of deliverance.

My love shall ripen into fruits of devotion.

બૈરાગ્ય સાધને મુક્તિ

નૈબેદ્ય-30-1901

English version by Shailesh Parekh.

-73-

નથી જોઈતી મુક્તિ, જે વૈરાગ્યની સાધનાથી મળતી.
અસંખ્ય બંધન વચ્ચે મળતો મહાનંદમય મુક્તિનો આસ્વાદ.

આ વસુધાના માટીના પાત્રને ભરીને વારંવાર,
રેડતો તું વિવિધ રંગ-ગંધમય અમૃત અવિરત, અપાર.

તારા મંદિરમાં, તારી શિખાથી પ્રગટતા,

મારા સમસ્ત સંસારના લક્ષ, લક્ષ દીવા ઝળહળતા.

નહીં બેસું હું યોગાસને, બંધ કરી ઈન્દ્રિયોના દ્વાર.

દ્રશ્ય, ગંધ, ગીતે જે કાંઈ આનંદ,

તેમાં જ વ્યાપતો તારો આનંદ.

મોહ મારો મુક્તિ રૂપે સળગી જશે,

પ્રેમ મારો ભક્તિ રૂપે ફળી જશે.

Gitanjali

-43-

The day was
when I did not keep myself in readiness for thee;
and entering my heart
unbidden even as one of the common crowd,
unknown to me, my king,
thou didst press the signet of eternity
upon many a fleeting moment of my life.

And today when by chance
I light upon them
and see thy signature,
I find
they have lain scattered in the dust
mixed with the memory of joys and sorrows
of my trivial days forgotten.

Thou didst not turn in contempt
from my childish play among dust,
and the steps that I heard in my playroom
are the same
that are echoing from star to star.

તખત કરિનિ નાથ
નૈબેદ-33-1901

-43-

જ્યારે હું તને જાણતો પણ ન હતો
ત્યારે વાણનોતર્યા મહેમાનની જેમ
ચૂપચાપ મારા અંતરમાં પ્રવેશી,
હે મારા નાથ,
તેં મારા જીવનની કાંઈક ક્ષણો પર
તારી શાશ્વત મહોર મારી,

અને આજે જ્યારે હું પ્રકાશમાં જોઉં છું
તો તારી મહોરવાળી એ ક્ષણો,
મારી સુખદુઃખની તુચ્છ યાદો વચ્ચે
ધૂળમાં વેરાચેલી પડી છે.

મારી બાલિશ રમતની તેં અવગણના ન કરી
અને જે પગરવ મેં તે વખતે સાંભળેલો,
તે આજે આકાશેથી
તારકગણમાં ગરજ રહ્યો છે.

Crossing

-57-

When from the house of feast I came back home,
the spell of the midnight quieted the dance in my blood.

My heart became silent at once
like a deserted theatre with its lamps out.

My mind crossed the dark
and stood among the stars,
and I saw that we were playing
unafraid in the silent courtyard of our King's palace.

કવિહાસ્યે પરિહાસ

નેબેઘ-35-1901

-57-

મહેફિલમાંથી જ્યારે હું ઘરે પાછો આવ્યો,
ત્યારે મધ્યરાત્રિના જાદુથી મારા રક્તનો ઉન્માદ શમ્યો.

એકદમ શાંત થઈ ગયું મારું હૃદય,

જાણે દીપવિહીન, જનહીન રંગમંચ.

મારી ચેતના અંધકારને ચીરી, જઈને ઊભી તારાઓની વચ્ચે

અને મેં જોયું,

કે આપણે ભય વિના રમી રહ્યા છીએ.

આપણા જહાંપનાહના મહેલમાં.

Poems

-24-

I ask for an audience from you, my King,
in your solitary chamber.
Call me from the crowd.
When your gate was kept open for all
I entered your courtyard with the bustling throng,
and in the confusion found you not.
Now when at night
they take up their lanterns
and go by different roads to their different homes,
allow me to linger here for a moment,
standing at your feet,
and hold up my lamp
and see your face.

મહાજન, ક્ષણિક દર્શન
નૈબેદ્ય-37-1901

-24-

મારા નાથ,
મારે તને તારા ગર્ભગૃહના એકાંતમાં મળવું છે.
જનમેદનીમાંથી મને બોલાવજે.
તારા દરવાજા જ્યારે બધાંને માટે ખુલ્લા હતા.
ત્યારે તારે આંગણે બધાંની સાથે હું આવ્યો હતો.
અને ધમાલમાં તને મળી શક્યો ન હતો.
હવે રાત્રે જ્યારે બધાં દીવો લઈને જુદા જુદા રસ્તે
પોતપોતાને ઘરે જાય છે ત્યારે મને થોડીવાર અહીં રહેવા દે,
ઊભો રહેવા દે તારે ચરણે જેથી મારા દીવાના પ્રકાશમાં
તારા દર્શન કરી શકું.

Gitanjali

-82-

Time is endless is thy hands, my lord.

There is none to count thy minutes.

Days and nights pass
and ages bloom and fade like flowers.

Thou knowest how to wait.

Thy centuries follow each other
perfecting a small wild flower.

We have no time to lose,
and having no time we must scramble for our chances.

We are too poor to be late.

And thus it is that time goes by
while I give it to every querulous man who claims it,
and thine altar is empty of all offerings to the last.

At the end of the day
I hasten in fear lest thy gates be shut;
but I find that yet there is time.

હે રાજેન્દ્ર, તબ હાતે
નૈબેદ્ય-૩૯-૧૯૦૧

-82-

મારા નાથ, સમય અંતહીન છે, તારા હાથમાં.
તારી ક્ષણો ગણનાર કોઈ નથી. દિવસો અને રાતો પસાર થાય છે,
યુગો, ફૂલની માફક ખીલે છે અને કરમાય છે.

રાહ જોતા તને આવડે છે.

નાના વનફૂલને ઓપ ચડાવતા સૈકાઓ વીતાવે છે.

પણ અમારી પાસે ગુમાવવા માટે સમય નથી.

માટે જ અમારે કરવી પડે છે દોડાદોડી.

મોડા પડવાનું અમને પોસાય તેમ નથી.

જે માંગે તેને હું સમય આપું છું અને તેમાં જ મારો સમય વીતી જાય છે
અને અંત સુધી તારું પાત્ર ખાલી રહે છે.

દિવસના અંતે હું દોડું છું

-રખેને તારા દરવાજા બંધ થઈ જાય.

પહોંચીને જોઉં છું તો

-હાશ, હજી તો સમય બાકી છે.

Fruit Gathering

-5-

A handful of dust could hide your signal
when I did not know its meaning.

Now that I am wiser

I read it in all that hid it before.

It is painted in petals of flowers;
waves flash it from their foam;
hills hold it high on their summits.

I had my face turned from you,
therefore I read the letters awry
and knew not their meaning.

તોમાર ઇગિત ખાની
નૈબેદ-40-1901

-5-

જ્યારે હું એનો અર્થ સમજતો ન હતો,

ત્યારે એક મુઠ્ઠીભર ધૂળ પણ

તારા સંદેશાને છાવરવા માટે પૂરતી હતી.

હવે મને ડહાપણ આવ્યું છે.

અને હું એને એના દરેક આવરણમાં જોઈ શકું છું.

ફૂલોની પાંખડીઓના રંગમાં,

મોજાના ચમકતા ફીણમાં,

પર્વતોના ઉત્તુંગ શિખરો પર,

તારો સંદેશો લહેરાય છે.

હું તારી સન્મુખ ન હતો,

માટે જ અક્ષરો ઊંધા વાંચતો હતો,

અને એના અર્થ સમજી શકતો ન હતો.

Gitanjali

-75-

Thy gifts to us mortals fulfil all our needs
and yet run back to thee undiminished.
The river has its everyday work to do
and hastens through fields and hamlets;
yet its incessant stream
winds towards the washing of thy feet.
The flower sweetens the air with its perfume;
yet its last service is to offer itself to thee.
Thy worship does not impoverish the world.
From the words of the poet
men take what meanings please them;
yet their last meaning points to thee.

મર્ત્યબાસિદેર તુમિ જા દિલેછો
નૈબેદ-44-1901

-75-

અમારી બધી જ જરૂરિયાતો તારી કૃપાથી પૂરી થાય છે.
અને તો યે તારી કૃપા ખૂટ્યા વિના તારી પાસે પાછી આવે છે.
ખેતરોમાં અને ગામડાઓમાં, નદી, નિત્ય પાણી સિંચે છે
અને તો યે એનો અવિરત પ્રવાહ તારા ચરણ પ્રતિ વહે છે.
ફૂલ તેની સુગંધથી હવાને મધુર બનાવે છે
અને તો યે અંતમાં એ તારી સેવામાં અર્પણ થાય છે.
તને આપેલા અર્ધ્યથી જગત દરિદ્ર નથી થતું.
કવિના શબ્દોમાંથી બધા ભલે ગમે તે અર્થ શોધે,
તેનો અંતિમ અર્થ તારા પ્રતિ છે.

Poems

-103-

Let honour come to me from Thee
through a call to some desperate task,
in the pride of poignant suffering.
Lull me not into languid dreams;
Shake me out of this cringing in the dust,
out of the fetters that shackle our mind,
make futile our destiny;
Out of the unreason that bends our dignity down under
the indiscriminate feet of dictators;
Shatter this age-long shame of ours,
And raise our head
into the boundless sky,
into the generous light,
into the air of freedom.

नैबेद्य-47,48

कवक्ता युनिवर्सिटी पदवीदान समारंभ-1937

-103-

એકાદ ભગીરથ કર્તવ્ય સોંપીને મને,
અસહ્ય વેદનાથી સન્માન મને.
સુસ્ત સ્વપ્નમાં ન સૂવા દે.
આ ધૂળમાં મને ન રગદોળાવા દે.
મનને બાંધતાં બંધનોથી મુક્તિ દે.
અમારી નિયતિને વ્યર્થ કરી દે.
અકારણે એકહથ્થુ સત્તા તળે કચડાતી અમારી અસ્મિતાને મુક્તિ દે.
આ અમારી ચિરકાળની લજ્જાને વીખેરી દે.
ઉન્નત રહે મસ્તક અમારું,
અનંત આકાશમાં, ઉદાર પ્રકાશમાં, મુક્તિના અવકાશમાં.

Poems

-25-

Light thy signal, Father,
for us who have strayed far away from thee.
Our dwelling is among ruins
haunted by lowering shadows of fear.
Our heart is bent under the load of despair
and we insult thee when we grovel to dust
at every favour or threat that mocks our manhood.
For thus is desecrated the dignity of thee
in us thy children,
for thus we put out our lights
and in our abject fear make it seem
that our orphaned world is blind and godless.

નેબ્રેઇ-59

-25-

તારાથી દૂર સુદૂર ભૂલા પડીને ભટકતા અમે,
પ્રગટાવો પ્રભુ, દીવાદાંડી અમારે માટે.
ભયની ભૂતાવળ ભટકતી અમારે નિવાસે,
કચડાતું હૈયું અમારું નિરાશાના બોજ તળે.
અમારા પૌરુષત્વને લલકારતા દરેક પડકાર કે ઉપકારે અમે ધૂળમાં
રગદોળાતા અને એમ તારું જ અપમાન કરતા.
જાતે જ દીવો હોલવીને એમ માનતા
કે અમારું આ અનાથ જગત અંધ અને પ્રભુવિહીન છે.
એ તારી ભવ્યતાની જ અવહેલના છેને?

Poems

-26-

Yet I can never believe that you are lost to us,
my king,
though our poverty is great, and deep our shame.
Your will works behind the veil of despair,
and in your own time opens the gate of the impossible.
You come, as unto your own house,
into the unprepared hall, on the unexpected day.
Dark ruins at your touch become like a bud
nourishing in the bosom the fruition of fulfilment.
Therefore I still have hope -
not that the wrecks will be mended,
but that a new world will arise.

નેબેદ-62

-26-

આટઆટલી ગરીબી અને આટઆટલી શરમ,
છતાં મેં તમારી આશા છોડી નથી.
નિરાશાના ઘુંઘટ નીચે છૂપાઈ તમારી ઈચ્છા,
જે યોગ્ય સમયે ખોલતો અશક્યના દરવાજા.
જાણો તમારા જ ઘરમાં આવતા હો તેમ આવશો તમે,
એક દિવસ, અણધાર્યા, આ અધૂરા ઘરમાં.
તમારા સ્પર્શથી અંધારા ખંડેર પણ એક કળિ જેવાં બની જાય,
જેના પોતાના હાઈમાં વિકસે છે પરિપૂર્ણતાનું ફળ..
માટે જ ભંગારમાંથી સર્જનની નહીં
પણ સૃષ્ટિના નવસર્જનની આશા મેં છોડી નથી.

Gitanjali

-35-

Where the mind is without fear
and the head is held high;
where knowledge is free;
where the world has not been broken up
into fragments by narrow domestic walls;
where words come out from the depth of truth;
where tireless striving
stretches its arms towards perfection;
where the clear stream of reason
has not lost its way
into the dreary desert sand of dead habit;
where the mind is led forward
by thee
into ever-widening thought and action-
In that heaven of freedom,
my Father,
let my country awake.

चित्त वेधे ભયશૂન્ય
નૈબેદ્ય-72-1901

-35-

જ્યાં હોય મન નિર્ભય અને શિર ઉન્નત, ને જ્ઞાન મુક્ત,
જ્યાં સંકુચિત મનોવૃત્તિથી નથી જગત વિભાજિત,
અને સત્યના ઊંડાણેથી થતા શબ્દ ઉદ્ભવિત,
જ્યાં સત્યની શોધ સદા અવિરત, અસ્ખલિત,
જ્યાં તર્કનો શુદ્ધ નિર્ઝર ન સૂકાતો રૂઢિના રણે,
અને સદા વિસ્તરતા વિચાર અને કર્મના ગગને અનુસરે મન તારા ચરણે,
હે નાથ,
જગવ આ જગતને,
એ મુક્તિના સ્વર્ગે.

Gitanjali

-4-

Life of my life, I shall ever try to keep my body pure,
knowing that thy touch is upon all my limbs.
I shall ever try to keep all untruths out from my
thoughts, knowing that thou art that truth
which has kindled the light of reason in my mind.
I shall ever try to drive all evils away from my heart
and keep my love in flower,
knowing that thou hast thy seat
in the inmost shrine of my heart.
And it shall be my endeavour
to reveal thee in my actions,
knowing it is thy power gives me strength to act.

આમાર સકલ અંગે
નૈબેદ્ય-75-1901

-4-

મારા જીવનની ચેતના,
તારો જીવંત સ્પર્શ છે મારે અંગે અંગ
એ જાણીને રાખું હું પરિશુદ્ધ, પવિત્ર સર્વે અંગ.

તર્કનો પ્રકાશ પ્રગટાવનાર છે તું,
એ જાણીને અસત્યનો અસ્વીકાર કરતો હું.

છે તારું આસન મારા અંતરતમ ગર્ભગૃહે,
એ જાણીને સર્વ દુષણો અસ્થાને મુજ અંતરે.

મારા સર્વ કર્મને પ્રેરતી તારી શક્તિ,
એ જાણીને પ્રયત્ન રહેતો મારો કે મારા કર્મે પ્રગટે તારી હસ્તી.

Gitanjali

-67-

Thou art the sky and thou art the nest as well.

O thou beautiful,

there in the nest

it is thy love that encloses the soul
with colours and sounds and odours.

There comes the morning
with the golden basket in her right hand
bearing the wreath of beauty,
silently to crown the earth.

And there comes the evening over the lonely meadows
deserted by the herds,
through trackless paths,
carrying cool draughts of peace in her golden pitcher
from the western ocean of rest.

But there, where spreads the infinite sky
for the soul to take her flight in,
reigns the stainless white radiance.

There is no day or night, nor colour,
and never, never a word.

એકોધારે તુમી-ઈ આકાશ
નૈબેદ-81-1901

-67-

તું છે આકાશ મારું, અને તું જ મારો માળો.

હે સુંદર, માળામાં

તારો પ્રેમ, મારા આત્માને વીંટળતો, નાદમાં, રંગમાં, સુગંધમાં.

દક્ષિણ હસ્તે, સુવર્ણપાત્રે, સૌંદર્યમાલા ધરી,

પધરામણી ત્યાં પ્રભાતની, દેતી ધરતીને વધામણી.

ત્યાં સંધ્યા પથરાતી મેદનીવિહીન મેદાને,

સાથે લાવતી શીતલ, શાંત સમીર, ભરી એના સુવર્ણકળશે.

પણ જ્યાં આત્મા મુક્ત વિચરતો, તે અનંત આકાશે,
દશ દિશા ચમકતી નિષ્કલંક, નિરભ્ર, શુભ્ર, તેજ પુંજે.

ન દિવસ ત્યાં ન રાત, ન રંગ ત્યાં ન આકાર,

અને શબ્દનો સદંતર અભાવ.

Gitanjali

-40-

The rain has held back for days and days,
my God, in my arid heart.
The horizon is fiercely naked
-not the thinnest cover of a soft cloud,
not the vaguest hint of a distant cool shower.
Send thy angry storm, dark with death,
if it is thy wish,
and with lashes of lightening
startle the sky from end to end.
But call back, my lord, call back
this pervading silent heat,
still and keen and cruel,
burning the heart with dire despair.
Let the cloud of grace bend low from above
like the tearful look of the mother
on the day of the father's wrath.

દીર્ઘકાલ અનાબૃષ્ટિ
નૈબેદ-86-1901

-40-

મારા શુષ્ક હૃદયમાં દિવસોથી વર્ષા નથી થઈ,
ક્ષિતિજ પણ આછા વાદળના આવરણ વિનાની નગ્ન છે,
દૂર, સુદૂર પણ શીતળ વરસાદના ઝેંધાણ નથી.
જો તું ધારે તો મૃત્યુ સમ રૂદ્ર તોફાન મોકલીને
વીજ કડકાથી અનંત આકાશ ધ્રુજાવી શકે.

હે નાથ,

દિલને નિરાશાથી બાળતી આ શાંત, સ્તબ્ધ, કૂર ગરમીને પાછી વાળો.
પિતાના ક્રોધમાં સાંત્વન આપતા
માના સ્નિગ્ધ અશ્રુભીના ચહેરાની માફક
માધુર્યની નાની વાદળી વરસાવો.

Crossing

-27-

I am the weary earth of summer
bare of life and parched.
I wait for thy shower to come down in the night
when I open my breast and receive it in silence.
I long to give thee in return my songs and flowers.
But empty is my store,
and only the deep sigh rises from my heart
through the withered grass.
But I know that thou wilt wait for the morning
when my hours will brim with their riches.

આમાર એ માનશેર કાનન કંગાલ
નૈબેદ-87-1901

-27-

શુષ્ક અને સુષુપ્ત ધરતી છું હું ગ્રીષ્મની,
રાત્રે મને પ્રતીક્ષા તારી વર્ષાની.
હૈયું ખોલી ચૂપચાપ કરું તેનો સ્વીકાર,
બદલામાં આપવો તને મારે ગીત અને ફૂલનો ઉપહાર.
પણ ખાલી છે સાવ મારું પાત્ર,
નીકળતો એક ઊંડો નિઃશ્વાસ માત્ર.
પણ ખાત્રી છે મને કે તું રાહ જોઈશ સવારની,
જ્યારે મારું પાત્ર ઉભરાશે સમૃદ્ધિથી.

This I must admit:
how one becomes two
is something I haven't understood at all.
How anything ever happens or one becomes what one
is, how anything stays in a certain way,
what we mean by words like body, soul, mind:
I don't fathom,
but I shall always observe the universe quietly,
without words.
How can I even for an instant understand
the beginning, the end, the meaning, the theory
- of something outside of which I can never go?
Only this I know
- that this thing is beautiful, terrifying, various,
unknowable, my mind's ravisher.
This I know, that knowing nothing, unawares,
the current of the cosmos's awareness
flows towards you.

નૈબેદે-88-1901

English translation by Ketaki Khushari Dyson.

હું કબૂલ કરું છું કે એકમાંથી બે કેવી રીતે થાય છે
તે હું નથી સમજી શકતો.
કોઈ પણ બનાવનું બનવું, મારું હોવું, દરેકનું હોવું,
કે પછી શરીર, આત્મા, મન એવા શબ્દોનો અર્થ,
હું કાંઈ જ નથી જાણતો.
પણ હું બ્રહ્માંડને નીરખી રહું છું - શાંતિથી, નિ:શબ્દ.
હું ક્ષણ માત્ર પણ નથી સમજી શકતો,
આરંભ, અંત, અર્થ, સિદ્ધાંત-જેને હું પાર કરી નથી શકતો!
હું એટલું જ જાણું છું કે આ બધું
સુંદર, મહાન, ભયાનક, વૈવિધ્યપૂર્ણ, જ્ઞાનથી પર, મનમોહક છે.
હું જાણું છું કે
જાણે, અજાણે પણ બ્રહ્માંડની ચેતનાનો પ્રવાહ
તારી તરફ વહી રહ્યો છે.

Gitanjali

-95-

I was not aware of the moment
when I first crossed the threshold of this life.
What was the power
that made me open out into this vast mystery
like a bud in the forest at midnight!
When in the morning I looked upon the light
I felt in a moment that I was no stranger in this world,
that the inscrutable without name and form
had taken me in its arms in the form of my own mother.
Even so, in death the same unknown will appear
as ever known to me.
And because I love this life,
I know I shall love death as well.
The child cries out
when from the right breast the mother takes it away,
in the very next moment to find in the left one
its consolation.

જીબનેર સિંહ દ્વારે
નૈબેદ-90-1901

-95-

કઈ ક્ષણે મેં આ ચેતનાને આંગણે પગ મૂક્યો, તે હું નથી જાણતો.
મધરાતે વનમાં ખીલતી કળીની માફક
આ પ્રગાઠ રહસ્ય કેવી રીતે પ્રગટ થયું તે હું નથી જાણતો.
સવારના પ્રકાશમાં આંખ ખુલતાં જ હું જાણી ગયો
કે હું આ જગતથી અજાણ નથી
અને એ અનામી, નિરાકાર, પરમ તત્ત્વે
મારી માતાના રૂપમાં મને તેના ખોળામાં લીધો હતો.
તે જ પ્રમાણે મૃત્યુમાં પણ એ જ અજ્ઞાત દેખાશે,
જેને હું હંમેશ જાણતો આવ્યો છું
અને જેમ હું આ જીવનને ચાહું છું તેમ જ મૃત્યુને પણ ચાહીશ.
મા જ્યારે બાળકને એક સ્તનેથી ખસેડે છે ત્યારે તે રડી ઊઠે છે
પણ બીજી જ ક્ષણે તે બીજા સ્તનમાં સાંત્વન પામે છે.

Poems

-27-

Be not ashamed, my brothers,
to stand before the proud and the powerful
with your white robe of simpleness.

Let your crown be of humility,
your freedom the freedom of the soul.

Build God's throne daily
upon the ample bareness of your poverty,
and know that what is huge is not great
and pride is not everlasting.

નૈબેદ્ય-93

-27-

મિત્રો, અહંકાર અને સત્તાની સામે

તમારો સાદગીનો શ્વેત સંનિવેશ પહેરતા શરમાશો નહીં.

બની રહે નમ્રતા તમારો તાજ અને મુક્તિ મુક્ત આત્માની.

તમારા દારિદ્ર્યના વિશાળ ખાલીપા પર કરો પ્રસ્થાપન પ્રભુના સિંહાસનનું
અને શ્રદ્ધા રાખો કે જે વિશાળ છે તે મહાન નથી અને અહંકાર નશ્વર છે.

Gitanjali

-25-

In the night of weariness let me give myself up
to sleep without struggle, resting my trust upon thee.

Let me not force my flagging spirit
into a poor preparation for thy worship.

It is thou who drawest the veil of night
upon the tired eyes of the day
to renew its sight in a fresher gladness of awakening.

માધે માઝે કલ્પુ
નૈવેદ્ય-98-1903

-25-

શાન્ત રાત્રે તારા વિશ્વાસે, સોંપતો હું મારી જાતને, નિદ્રાને શરણે.

મારી થાકેલી ચેતનાને, નથી વધુ થકવવી,

ભલે રહેતી તારી પૂજાની તૈયારી અધૂરી.

દિવસની થાકેલી આંખ પર રાતનો ઘૂંઘટ ઢાંકતો તું,
જેથી જાગતા, નવતર તાજગી અનુભવતી એની નજર

Gitanjali

-36-

This is my prayer to thee,
my lord strike,
strike at the root of penury in my heart.
Give me the strength
lightly to bear my joys and sorrows.
Give me the strength to make my love fruitful in service.
Give me the strength
never to disown the poor
or bend my knees before insolent might.
Give me the strength
to raise my mind high above daily trifles.
And give me the strength
to surrender my strength
to thy will with love.

તબ કાછે એ મમ
નૈબેદ-99-1901

-36-

મારા નાથ,
આ મારી તને પ્રાર્થના છે.
મારા હૃદયની ગરીબીને પ્રહાર કરીને હઠવ.
મને શક્તિ આપ:
જેથી હું આનંદ અને વેદનાને સહજ રીતે સહન કરી શકું,
જેથી મારો પ્રેમ સેવામાં ફલે,
જેથી હું દરિદ્રની અવગણના ન કરું,
જેથી અહંકારી સત્તા સામે મારું માથું ન નમાવું,
જેથી રોજિંદા ક્રિયાકાંડના બોજથી હું ન ગૂંચળાઉં,
જેથી હું પ્રેમથી મારી શક્તિ, તારી ઇચ્છાને અર્પણ કરું.

The Fugitive-1919?

-27-

You give yourself to me,
like a flower that blossoms at night,
which is known by the dripping of its dew,
by the odour which is felt,
as the steps of Spring felt by the buds.
You break upon my thought,
like waves at the high tide,
and my heart is drowned under a surging love
which scatters itself in spray of tears.
You come to my heart,
like the first thrill of awaking
at the verge of the watching gloom.
The clouds are aflame,
and my sky fills with the flood of a great revealment.

ઓરે સાબધાની પથિક - ૧૯૦૧

ગીતબિતાન- પ્રેમ-66

-27-

જેમ રાત્રે ખિલતી રાતરાણી, એના ઝકળ ટપકવાથી જણાતી,
ને એની મીઠી સુવાસથી અનુભવાતી,
જેમ કળિને વસંતના પગરવની અનુભૂતિ,
તેમ જ તું તારી જાતને મને ધરતી.
ભરતીના મોજાંની માફક તું મારા વિચારો પર છવાતી,
ને મારું હૈયું ડૂબતું ઊભરાતા પ્રેમમાં, જે વિખરાતો પ્રેમના ફુવારામાં.
ગમગીનીના અંતે જાગવાના ઉત્સાહની જેમ તું પ્રવેશતી મારા હૈયે,
સળગતા વાદળો ને ઊભરાતું આકાશ, એક ભવ્ય દ્રશ્યે.

Poems

-33-

Through death and sorrow there dwells peace
in the heart of the Eternal.
Life's current flows without cease,
the sunlight and starlight carry the smile of existence
and springtime its songs.
Waves rise and fall,
the flowers blossom and fade
and my heart yearns for its place
at the feet of the Endless.

આછે દુઃખ, આછે મૃત્યુ - ૧૯૦૩

ગીતબિતાન 1:248

-33-

સનાતનના હાઈમાં, મોત અને શોકની પાર,
શાંતિનું એક ધામ.
સૂર્ય અને તારાના પ્રકાશમાં લહેરાતું અસ્તિત્વનું સ્મિત
અને વસંતમાં એના ગીત.
જીવનનો પ્રવાહ વહેતો અસ્ખલિત.
મોજા ઊછળતા ને પછડાતા,
ફૂલો ખીલતાં ને કરમાતાં,
અરમાન મારા સતત શોધતા,
સનાતનને ચરણે એની જગા.

Crossing

-14-

In the night when noise is tired
the murmur of the sea fills the air.
The vagrant desires of the day
come back to their rest round the lighted lamp.
Love's play is stilled into worship,
life's stream touches the deep,
and the world of forms comes to its nest
in the beauty beyond all forms.

ગભીર રજની નામિલ હૃદયે - ૧૯૦૩

બ્રાહ્મસંગીત-૧, ગીતબિતાન-પૂજા-૨૫૬

-14-

રાત્રે, જ્યારે કોલાહલ થાકતો ત્યારે સાગરનો ઘુઘવાટ હવામાં છવાઈ
જતો.
રાત્રે, દિવસની ભટકતી કામનાને પ્રગટેલા દીવા પર આરામ મળતો.
રાત્રે, પ્રેમની રમતને પ્રાર્થનાનો સૂર મળતો.
રાત્રે, જીવનનો પ્રવાહ ગહનને સ્પર્શતો.
રાત્રે, આકારની દુનિયાને નિરાકાર સૌંદર્યનો માળો મળતો.

Poems

-34-

The night is upon me.
My desires that wandered all day
have come back to my heart
like the murmur of the sea in the still evening air.
One lonely lamp is burning in my house in the dark.
The silence is in my blood.
I shut my eyes and see in my heart
the beauty that is beyond all forms.

ગભીર રજની નામિલ હૃદયે - ૧૯૦૩

ગીતબિતાન-1:256

-34-

રાત પડી ગઈ છે,
આખો દિવસ ભટકીને બધી જ કામના પાછી
આવીને મારા હૃદયમાં બેસી ગઈ છે.
અંધકારમાં એકમાત્ર દીવો મારા ઘરમાં બળી રહ્યો છે.
મારી નસનસમાં શાંતિ વહી રહી છે.
મારી બંધ આંખે મારા હૃદયમાં દેખાય છે.
સર્વ આકારની પર,
પરમ સૌંદર્ય.

Gitanjali

-60-

On the seashore of endless worlds children meet.
The infinite sky is motionless overhead
and the restless water is boisterous.
On the seashore of endless worlds
the children meet with shouts and dances.
They build their houses with sand
and they play with empty shells.
With withered leaves they weave their boats
and smilingly float them on the vast deep.
Children have their play on the seashore of worlds.
They know not how to swim,
they know not how to cast nets.
Pearl fishers dive for pearls, merchants sail in their
ships, while children gather pebbles and scatter them again.
They seek not for hidden treasures,
they know not how to cast nets.
The sea surges up with laughter
and pale gleams the smile of the sea beach.
Death-dealing waves
sing meaningless ballads to the children,
even like a mother while rocking her baby's cradle.
The sea plays with children
and pale gleams the smile of the sea beach.
On the seashore of endless worlds children meet.
Tempest roams in the pathless sky,
ships get wrecked in the trackless water,
death is abroad and children play.
On the seashore of endless worlds
is the great meeting of children.

જગત પારાબારેર તીર
શિશુ-1903

-60-

બાળકો મળતા, અસીમ અવનિના સાગરતટે,
પાણીમાં ઊભરાતો અજંપાનો શબ્દ ને સ્તબ્ધ આકાશ માથે,
બાળકો ગાતા અને નાચતા, અસીમ અવનિના સાગરતટે.
રેતીના તે ચણતા કિલ્લા ને વીણતા ખાલી છીપલા,
સૂકા પાંદડાની તે નાવ બનાવતા ને અગાધ ઊંડા પાણીમાં વહાવતા.
અસીમ અવનિના સાગરતટે, બાળકો રમતા.
ન જાણતા તે પાણીમાં તરતા, ન જાણતા તે જાળ બિછાવતા.
મરજીવા મોતી કાજે ડૂબકી દેતા ને વણિક વેપારે વહાણે જતા.
બાળકો તો છીપલા વીણી વળી ફેંકી દેતા.
ન શોધ તેમને છૂપા ખજાનાની, ન જરૂર તેમને જાળ બિછાવવાની.
દરિયે ઊભરાતી સ્મિતલહરી, કિનારે તે ઝાંખી, ઝાંખી ચમકતી.
ભયાનક મોજા બાળકોને અર્થહીન સંગીત સંભળાવતા,
જાણે ગાતી મા હાલરડા, બાળકને પારણે ઝૂલાવતા.
રમત આ બાળકો સાથે દરિયાની,
કિનારે સ્મિતલહરી ઝાંખી, ઝાંખી ચમકતી.
બાળકો મળતા, અસીમ અવનિના સાગરતટે,
ઝંઝાવાતો વિચરતા પથવિહીન આકાશે,
વહાણો વીલાતા અફાટ આ દરિયે.
બાળકો રમતા મૃત્યુની છાયા તળે.
આ મહામિલન બાળકોનું, અસીમ અવનિના સાગરતટે.

The Crescent Moon

Baby's Way

If baby only wanted to,
he could fly up to heaven this moment.
It is not for nothing that he does not leave us.
He loves to rest his head on mother's bosom,
and cannot bear to lose sight of her.
Baby knows all manner of wise words,
though few on earth can understand their meaning.
It is not for nothing that he never wants to speak.
The one thing that he wants to learn mother's words
from mother's lips. That is why he looks so innocent.
Baby had a heap of gold and pearls,
yet he came like a beggar to this earth.
It is not for nothing he came in such a disguise.
This dear little naked mendicant
pretends to be so utterly helpless,
so that he may beg for his mother's wealth of love.
Baby was so free from every tie
in the land of the tiny crescent moon.
It was not for nothing he gave up his freedom.
He knows that there is room for endless joy in his
mother's little corner of a heart, and it is sweeter far
than liberty to be caught and pressed in her dear arms.
Baby never knew how to cry.
He dwelt in the land of perfect bliss.
It is not for nothing he has chosen to shed tears.
Though with the smile of his dear little face he draws
mother's yearning heart to him, yet his little cries over
tiny troubles weave the double bond of pity and love.

ચાતુરી - શિશુ - 1903

બાળક ધારે તો આ ઘડીએ ઊડીને સ્વર્ગે પહોંચે,
પણ એને તો માની છાતી પર માથું મૂકીને આરામથી સૂવું છે,
અને માને નજરથી દૂર થવા દેવી નથી -
માટે જ તો તે આપણને છોડી ઊડી જતું નથી!
દુનિયામાં કોઈ સમજી ન શકે એવા અઘરા શબ્દો બાળકને આવડે,
પણ એને તો માના શબ્દો, માની પાસેથી જ શીખવા છે -
માટે જ તે આમ ભલું ભોળું દેખાય છે અને બોલતું નથી.
બાળકની પાસે તો હતો સોનાચાંદી અને ઝવેરાતનો ઢગલો,
છતાં યે તે આવે છે તે આ ધરતી પર એક ભિક્ષુકની જેમ.
આ વહાલું, નાનકડું, નાગડું-પુગડું,
ભિખારુ ઢોંગ કરે છે નિઃસહાય હોવાનો,
જેથી તે માના પ્રેમની સમૃદ્ધિની ભિક્ષા માંગી શકે -
માટે જ તો તે આવ્યું છે આવો વેશપલટો કરીને.
નાનકડા બીજના ચંદ્રના દેશમાં કોઈ પણ બંધન વિના મુક્ત હતું બાળક,
પણ તે જાણે છે કે માના હૃદયના ખૂણામાં જગા છે અનંત આનંદ માટે
અને એના વહાલસોયા હાથમાં પકડાઈને કચડાવું, મુક્તિ કરતાં ય મીઠું છે
માટે જ તો તેણે જવા દીધી તેની મુક્તિ.
બાળકને રડતાં આવડતું જ ન હતું -
તેનો વાસ હતો પૂર્ણ આનંદના પ્રદેશમાં.
જો કે તેના સ્મિતથી તે આકર્ષો છે માનું હૈયું
પણ નાની, નાની તકલીફોમાં તેનું રૂદન ગૂંથે છે દયા અને પ્રેમની બેવડી
ગાંઠ -માટે જ તો તે સારે છે આંસુ!

The Crescent Moon

The Unheeded Paegent

Ah, who was it coloured that little frock, my child,
and covered your sweet limbs with that little red tunic?
You have come out in the morning to play in the courtyard,
tottering and tumbling as you run.
But who was it coloured that little frock, my child?
What is it makes you laugh, my little life-bud?
Mother smiles at you standing on the threshold.
She claps her hands and her bangles jingle,
and you dance with your bamboo stick in your hands
like a tiny little shepherd.
But what is it makes you laugh, my little life-bud?
O beggar, what do you beg for,
clinging to your mother's neck with both your hands?
O greedy heart, shall I pluck the world
like a fruit from the sky to place it on your little rosy palm?
O beggar, what are you begging for?
The wind carries away in glee
the tinkling of your anklet bells.
The sun smiles and watches your toilet.
The sky watches over you when you sleep in your mother's
arms, and the morning comes tiptoe to your bed
and kisses your eyes.
The wind carries away in glee
the tinkling of your anklet bells.
The fairy mistress of dreams is coming towards you,
flying through the twilight sky.
The world-mother keeps her seat by you
in your mother's heart.
He who plays his music to the stars
is standing at your window with his flute.
And the fairy mistress of dreams is coming
towards you, flying through the twilight sky.

ખેલ - શિશુ - 1903

આ તારું નાનકડું ફરાક કોણે રંગ્યું, મારા બાળા રાજા?
તારા કોમળ શરીરને લાલ શાલથી કોણે ઢાંક્યું?
સવારના પહોરમાં ઉછળતી, ફૂદતી, દોડતી તું આવી છું આંગણમાં રમવા,
પણ તારું નાનકડું ફરાક કોણે રંગ્યું, મારા બાળા રાજા?
મારી નાનકડી જીવતી, જાગતી કળિ, તું શેનાથી હસતી?
ઉંબરે ઊભી મા, તારી સામે જોઈ હસતી.
એ તાળી પાડતી અને રણકતી એની બંગડી.
પણ મારી નાનકડી, જીવતી, જાગતી કળિ, તું શેનાથી હસતી?
તારી માને બે હાથથી વળગીને તું ભીખ શાની માંગે છે?
એક ફળની જેમ દુનિયાને આકાશમાંથી ચૂંટી, મૂકું તારા હાથમાં ગુલાબી?
પણ કહે મને તું ભીખ શાની માંગે છે?
તારા ઝંઝરનો ઝણકાર લહેરાતો પવનમાં,
તારો શણગાર સમાતો સૂર્યના સ્મિતમાં,
આકાશ નીરખતું તને જ્યારે સૂતી તું માના ખોળામાં
અને ચૂપચાપ આવીને ચૂમતું તારી આંખ, સવારે તારી શય્યામાં.
તારા ઝંઝરનો ઝણકાર લહેરાતો પવનમાં.
સાંધ્યાકાશમાં ઊડતી સ્વપ્નાની પરી તારી પાસે આવતી,
તારી માના હૈયામાં તારી જોડે જગદંબા બેસતી.
તારી બારીમાં વાંસળી લઈને ઊભો છે જે,
તારાને સંભળાવે સંગીત, તે.
અને સંધ્યાકાશમાં ઊડતી સ્વપ્નાની પરી તારી પાસે આવતી.

The Crescent Moon Sleep-Stealer

Who stole sleep from baby's eyes? I must know.
Clasping her pitcher to her waist
mother went to fetch water from the village near by.
It was noon. The children's playtime was over;
the ducks in the pond were silent.
The shepherd boy lay asleep
under the shadow of the banyan tree.
The crane stood grave and still in the grove.
In the meanwhile the sleep-stealer came
and, snatching sleep from baby's eyes, flew away.
When mother came back
she found baby travelling the room over on all fours.
Who stole sleep from our baby's eyes? I must know.
I must find her and chain her up.
I must look into that dark cave,
where, through boulders and scowling stones,
trickles a tiny stream.
I must search in the drowsy shade of the bakula grove,
where pigeons coo in their corner,
and fairies' anklets tinkle in the stillness of starry nights.
In the evening I will peep
into the whispering silence of the bamboo forest,
where fireflies squander their light,
and will ask every creature I meet,
"Can any-body tell me where the Sleep-stealer lives?"
Who stole sleep from baby's eyes? I must know.
Shouldn't I give her a good lesson
if I could only catch her!
I would raid her nest
and see where she hoards all her stolen sleep.
I would plunder it all and carry it home.

(continued)

મારે જાણવું જ પડશે કે બાળકની આંખમાંથી નિદ્રા કોણ ચોરી ગયું.
કેડે ઘડો મૂકી, મા ગઈ હતી પાણી ભરવા.
બપોરનો સમય હતો. બાળકોની રમત પૂરી થઈ ગઈ હતી.
તળાવમાં બતક શાંત હતાં. વડના છાંયે સૂતો હતો, ગોવાળ.
આંબાવાડીમાં, ઘાસિયા પાણીમાં, ચૂપચાપ ઊભી હતી સારસ બેલડી.
એવા સમયે, ચૂપચાપ આવ્યો ચોર,
ચોરીને બાળકની આંખમાંથી ઊંઘ, ઊડી ગયો.
મા પાછી આવીને જુએ છે તો
બાળક ચારે બાજુ ભ્રમણ કરી રહ્યું છે.
મારે જાણવું જ પડશે કે બાળકની આંખમાંથી ઊંઘ કોણે ચોરી -
એને શોધીને સાંકળથી બાંધવો પડશે.
હું શોધીશ અંધારી ગુફામાં -
જ્યાં કરાળ ખડકોની વચ્ચેથી વહે છે નાનકડું ઝરણું.
હું શોધીશ બોરસલીની છાયામાં - જ્યાં ઘૂઘવતા પારેવા -
અને તારાજડિત રાતની શાંતિમાં -
જ્યાં સંભળાતી પરીના પાવલની રુમઝુમ.
સાંજે ડોકિયું કરીશ શાંત વાંસવને - જ્યાં આગિયા વેરતા તેમનો પ્રકાશ
અને પૂછીશ દરેકને, 'ઊંઘના ચોરનું સરનામું આપશો મને?'
મારે જાણવું જ પડશે કે બાળકની આંખમાંથી ઊંઘ કોણે ચોરી.
એને પકડીને શિક્ષા કરીશ. એના માળાની જડતી લઈને જોઈશ
કે ચોરેલી ઊંઘને એ ક્યાં સંતાડે છે
અને પછી બધી ઊંઘ ભેગી કરી ઘરે પાછી લઈ આવીશ.

(આગળ)

I would bind her two wings securely,
set her on the bank of the river,
and then let her play at fishing with a reed
among the rushes and waterlilies.

When the marketing is over in the evening,
and the village children sit in their mothers' laps,
then the night birds will mockingly din her ears with:
"Whose sleep will you steal now?"

ઘુમચોરા
શિશુ - 1903

એની બે પાંખો બાંધી, નદી કિનારે બેસાડી,
પોયણાની વચ્ચે બેસી માછલી પકડવાનું કહીશ.
સાંજે ઢુકાનો બંધ થતાં, બધાં બાળકો માના ખોળામાં બેસશે
ત્યારે રાતનાં પંખી જોરશોરથી તેના કાનમાં કહેશે,
'હવે તું કોની ઊંઘ ચોરીશ?'

The Crescent Moon

The Beginning

“Where have I come from, where did you pick me up?”
the baby asked its mother.
She answered half crying, half laughing,
and clasping the baby to her breast,-
“You were hidden in my heart as its desire, my darling.
You were in the dolls of my childhood’s games;
and when with clay I made the image of my god every
morning, I made and unmade you then.
You were enshrined with our household deity,
in his worship I worshipped you.
In all my hopes and my loves, in my life,
in the life of my mother you have lived.
In the lap of the deathless Spirit
who rules our home you have been nursed for ages.
When in girlhood my heart was opening its petals,
you hovered as a fragrance about it.
Your tender softness bloomed in my youthful limbs,
like a glow in the sky before the sunrise.
Heaven’s first darling, twin-born with the morning light,
you have floated down the stream of the world’s life,
and at last you have stranded on my heart.
As I gaze on your face, mystery overwhelms me;
you who belong to all have become mine.
For fear of losing you I hold you tight to my breast.
What magic has snared the world’s treasure
in these slender arms of mine?”

જન્મકથા
શિશુ-1903

પ્રારંભ

બાળક માને પૂછે છે, ‘હું ક્યાંથી આવી? હું તને ક્યાંથી મળી?’
અશ્રુસભર આંખે, માના હસતા હોઠ બોલી ઊઠ્યા,
મારા હૃદયમાં છુપાયેલા અરમાનો, એ જ તું,
મારા શૈશવની ઢીંગલીની રમતમાં પણ તું.
જ્યારે પ્રતિદિન માટીમાંથી પ્રભુમૂર્તિ બનાવતી હું,
ત્યારે બનતી હતી અને તૂટતી હતી તું.
મારા ઈષ્ટદેવમાં હતી તારી સ્થાપના,
અને એની પ્રાર્થનામાં હતી તારી પ્રાર્થના.
મારી આકાંક્ષામાં, મારા પ્રેમમાં, મારા જીવનમાં,
અને મારી માના યે જીવનમાં જીવી છું તું.
મારી શાશ્વત ચેતનાના ખોળામાં ઊછરી છું તું.
શૈશવના સંધ્યાકાળે, જ્યારે મારા અંતરની પાંખડી ખીલતી હતી,
ત્યારે તેની આસપાસ મહેકતી સુગંધ, એ જ તું.
સૂર્યોદય પહેલા આકાશે ઊડતા રંગના ફુવારાની
જેમ મારા યુવાન અંગોમાં ખીલતી કુમાશ તારી.
ઓ સ્વર્ગની પ્રિયતમા, પ્રાતઃપ્રકાશની જેમ જન્મેલી,
દુનિયાના જીવન પ્રવાહમાં વહેતી વહેતી
અંતે મારા દિલના કિનારે આવી પહોંચી તું.
આજે તારું મુખ જોતાં વિચારું હું,
હતી જે સૌની, બની આજે માત્ર મારી તું!
તને ખોઈ બેસવાના ડરથી, છાતી સરસી યાંપી રાખતી હું;
જગતનો અમૂલ્ય ખજાનો ઠલવાયો મારા નાજુક બાહુમાં,
આ તે કૌતુક કેવું?’

The Crescent Moon

Baby's World

I wish I could take a quiet corner
in the heart of my baby's very own world.
I know it has stars that talk to him
and a sky that stoops down to his face
to amuse him with its silly clouds and rainbows.
Those who make believe to be dumb,
and look as if they never could move,
come creeping to his window with their stories
and with trays crowded with bright toys.
I wish I could travel by the road that crosses baby's
mind, and out beyond all bounds;
Where messengers run errands for no cause
between the kingdoms of kings of no history;
Where Reason makes kites of her laws and flies them,
and Truth sets Fact free from its fetters.

ખોકર રાજ્ય
શિશુ-1903

બાળકની દુનિયા

કાશ, મને બાળકના અંતરમાં એકાદ શાંત ખૂણો મળી જાય!
હું જાણું છું કે ત્યાં તારા એની સાથે વાતો કરે છે
અને આકાશ ઝૂકીને
પોતાના વાદળ અને મેઘધનુષ્યથી એને રીઝવે છે.
જેઓ મૂંગા અને જડ હોવાનો ડોળ કરે છે
તે પણ છાનામાના બારીમાંથી તેની સાથે વાતો કરે છે
અને અનેક રંગબેરંગી રમકડાં લઈ આવે છે.
કાશ, મને તેના હૈયામાંથી પસાર થતા
અસીમ રસ્તા પર ફરવાનું મળી જાય!
ત્યાં ઈતિહાસ વિહીન રાજાના રાજ્યોની વચ્ચે
સંદેશા વહેવાર થાય છે.
ત્યાં તર્ક તેના નિયમોના પતંગ બનાવીને ઉડાડે છે
અને સત્ય હકીકતને તેના બંધનોથી મુક્ત કરે છે.

The Crescent Moon

When and Why

When I bring you coloured toys, my child,
I understand why there is such a play of colours on
clouds, on water, and why flowers are painted in tints -
when I give coloured toys to you, my child.
When I sing to make you dance,
I truly know why there is music in leaves,
and why waves send their chorus of voices
to the heart of the listening earth -
when I sing to make you dance.
When I bring sweet things to your greedy hands,
I know why there is honey in the cup of the flower,
and why fruits are secretly filled with sweet juice -
when I bring sweet things to your greedy hands.
When I kiss your face to make you smile, my darling,
I surely understand
what pleasure streams from the sky in morning light,
and what delight the summer breeze brings to my body
- when I kiss you to make you smile.

કેન મધુર
શિશુ - 1903

જ્યારે હું તને રંગીન રમકડાં આપું છું, મારા બાળા રાજા,
ત્યારે મને સમજાય છે ,
જળ, વાદળ પર આ રંગની રમત અને ફૂલોની રંગબેરંગી ઝાંય.
જ્યારે મારા સંગીતથી તું નાચી ઊઠે છે
ત્યારે મને સમજાય છે
પાંદડાનું સંગીત અને મોજાનું વૃંદગાન સાંભળતી ધરતીનું રહસ્ય.
જ્યારે તારા માંગતા હાથમાં હું મીઠાઈ મૂકું છું
ત્યારે મને સમજાય છે
પુષ્પના પાત્રમાં રહેલા મધનું અને ફળમાં સમાયેલા મીઠા રસનું રહસ્ય.
જ્યારે હું તારું મોં ચૂમીને તને હસતી જોઉં છું, વહાલી,
ત્યારે મને સમજાય છે
કે સવારના પ્રકાશમાં આકાશેથી કેમ આનંદ વરસે છે
અને ગ્રીષ્મનો પવન મારા મનમાં કેમ સ્ફુર્તિ પૂરે છે.

The Crescent Moon

Defamation

Why are those tears in your eyes, my child?
How horrid of them
to be always scolding you for nothing?
You have stained your fingers and face with ink
while writing - is that why they call you dirty?
O, fie! Would they dare call the full moon dirty
because it has smudged its face with ink?
For every little trifle they blame you, my child.
They are ready to find fault for nothing.
You tore your clothes while playing -
is that why they call you untidy?
O, fie! What would they call an autumn morning
that smiles through its ragged clouds?
Take no heed of what they say to you, my child.
They make a long list of your misdeeds.
Everybody knows how you love sweet things -
is that why they call you greedy?
O, fie! What then would they call us who love you?

અપયશ

શિશુ - 1903

મારા બાળા રાજા, તારી આંખમાં આ આંસુ શેના ?
તને હંમેશા, અકારણ લડનારાના મોં કાળા!
લખતાં, લખતાં તારી આંગળી અને મોં પર પડ્યા શાહીના ડાઘા -
માટે જ તેઓ તને ગંદો કહેતા ?
તો શું કહેશું પૂનમના ચંદ્રને ગંદો,
કારણ કે એના મોં પર પણ શાહીના ડાઘા!
દરેક નાની વાતમાં તારો વાંક કાઢતા અકારણ તને દોષ દેતા!
રમતાં, રમતાં, તારાં કપડાં ફાટ્યાં - માટે તને કુવડ કહેતાં ?
તો વાદળની તિરાડેથી હસતી શરદની સવારને શું કહેતાં ?
ભલે તે તને ગમે તે કહેતા,
ભલે તે તારાં તોફાનોની લાંબી યાદી બનાવતાં.
બધાં જાણે છે કે તને ગળ્યું ભાવે છે - માટે તને ગળચક્રો કહેવો ?
તો તને વહાલ કરનારા અમને શું કહેશે ?

The Crescent Moon

The Judge

Say of him what you please,
but I know my child's failings.
I do not love him because he is good
but because he is my little child.
How should you know how dear he can be
when you try to weigh his merits against his faults?
When I must punish him
he becomes all the more a part of my being.
When I cause his tears to come my heart weeps with him.
I alone have a right to blame and punish,
for he only may chastise
who loves.

બિચાર
શિશુ-1903

ન્યાયાધીશ

તમે જે કહો તે, પણ હું મારા બાળકના દોષ જાણું છું.
તે ડાહ્યો છે માટે નહીં પણ મારો છે માટે વહાલો લાગે છે.
તમે તેના ગુણ દોષને ત્રાજવે તોળી શકો તો
તમને શી ખબર પડે કે તે કેટલો વહાલો છે!
હું તેને શિક્ષા કરું છું ત્યારે તે મારો જ એક અંશ બની જાય છે.
મારે કારણે તેને આંસુ આવે ત્યારે
મારું હૈયું તેની સાથે રડી ઊઠે છે.
તેને દોષ દેવાનો કે શિક્ષા કરવાનો હક માત્ર મારો જ છે
કારણ કે જે વહાલ કરે તે જ લઢી શકે.

The Crescent Moon

Playthings

Child,
how happy you are sitting in the dust,
playing with a broken twig all the morning.
I smile at your play with that little bit of a broken twig.
I am busy with my accounts,
adding up figures by the hour.
Perhaps you glance at me and think,
“What a stupid game to spoil your morning with!”
Child,
I have forgotten
the art of being absorbed in sticks and mud-pies.
I seek out costly playthings,
and gather lumps of gold and silver.
With whatever you find you create your glad games,
I spend both my time and my strength
over things I never can obtain.
In my frail canoe I struggle to cross the sea of desire,
and forget that I too am playing a game.

નિર્લિપ્ત
શિશુ-1903

રમકડાં

બાબા, તું રેતીમાં બેસીને તૂટેલી ડાળખીથી રમવામાં મસ્ત છે
અને રમતાં રમતાં આખી સવાર વીતાવે છે.
હું એ રમત જોઈને મલકી ઊઠું છું.
હું તો મારા હિસાબમાં મશગુલ છું.
કલાકોથી આંકડાના સરવાળા કરી રહ્યો છું.
તું મને જોઈને કદાચ કહીશ,
‘સવાર આવી ગાંડી રમતમાં બગાડાય?’
ડાળખા અને પથરાની રમતમાં રત રહેવાની કળા હું ભૂલી ગયો છું.
હું તો મોંઘાદાટ રમકડાં શોધું છું
અને સોનાચાંદીના ટુકડા ભેગા કરું છું.
તું તો જે મળે તેમાંથી રમતનો આનંદ મેળવે છે
અને મારો સમય અને પ્રયત્ન ખરચાય છે
જે નથી મળવાનું તેને શોધવામાં!
મારી નાજુક નાવમાં કામનાનો સાગર પાર કરવા માંગું છું
પણ ભૂલી જાઉં છું કે
હું પણ એક રમત જ રમી રહ્યો છું.

The Crescent Moon

The Astronomer

I only said,

'When in the evening the round full moon gets
entangled among the branches of that Kadam tree,
couldn't somebody catch it ?'

But dada laughed at me and said,

'Baby, you are the silliest child I have ever known.

The moon is ever so far from us,
how could anybody catch it ?'

I said, 'Dada, how foolish you are !

When mother looks out of her window
and smiles down at us playing,
would you call her far away ?'

Still dada said, 'You are a stupid child !

But, baby, where could you find a net big enough
to catch the moon with ?'

I said, 'Surely you could catch it with your hands.'

But dada laughed and said,

'You are the silliest child I have known.

If it came nearer, you would see how big the moon is.'

I said, 'Dada, what nonsense they teach at your school !

When mother bends her face down to kiss us
does her face look very big ?'

But still dada says, 'You are a stupid child.'

જ્યોતિષ-શાસ્ત્ર

શિશુ-1903

મેં તો ફક્ત એટલું જ પૂછ્યું હતું,
'સાંજે પૂનમનો ગોળ ચાંદો કદબના ઝાડની ડાળીમાં ભરાઈ જાય છે
ત્યારે તેને પકડી ન શકાય ?'
મારી મશકરી કરતાં ભાઈ બોલ્યા, 'બાબા, તું તો મહા મૂરખ છે.
ચંદ્ર કેટલો દૂર છે, એને કોણ પકડી શકે ?'
મેં કહ્યું, 'ભાઈ, તમે મૂરખ છો.
આપણને નીચે રમતા જ્યારે બારીમાંથી મા જોતી હોય છે
ત્યારે શું એ તમને દૂર લાગે છે ?'
તો ભાઈ કહેવા લાગ્યા, 'તું સાચે જ મૂરખ છોકરો છે.
ચંદ્રને પકડવા જેટલી મોટી જાળ પણ મળવી જોઈએને !'
મેં કહ્યું, 'એને તો તમે તમારા હાથથી પકડી શકો.'
હસીને ભાઈ બોલ્યા, 'ઓ મહા-મૂરખ,
ચંદ્ર પાસે આવે તો જ તને ખબર પડે કે તે કેટલો મોટો છે !'
મેં કહ્યું, 'ભાઈ, તમને નિશાળમાં શું શીખવે છે ?
મા આપણને ચૂમવા નીચી વળે છે ત્યારે શું તેનું મોં બહુ મોટું લાગે છે ?'
પણ ભાઈ તો હજી મને 'મૂરખ બાળક' જ કહે છે.

**The Crescent Moon
Clouds and Waves**

Mother, the folk who live up in the clouds call out to me-

'We play from the time we wake till the day ends.

We play with the golden dawn,
we play with the silver moon.'

I ask, 'But how am I to get up to you ?'

They answer, 'Come to the edge of the earth,

lift up your hands to the sky,
and you will be taken up into the clouds.'

'My mother is waiting for me at home,'

I say. 'How can I leave her and come ?'

Then they smile and float away.

But I know a nicer game than that, mother.

I shall be the cloud and you the moon.

I shall cover you with both my hands,
and our house-top will be the blue sky.

The folk who live in the waves call out to me -

'We sing from morning till night;
on and on we travel and know not where we pass.'

I ask, 'But, how am I to join you?'

They tell me, 'Come to the edge of the shore

and stand with your eyes tight shut,
and you will be carried out upon the waves.'

I say, 'My mother always wants me at home in the evening -

how can I leave her and go?'

Then they smile, dance and pass by.

But I know a better game than that.

I will be the waves and you will be a strange shore.

I shall roll on and on and on,
and break upon your lap with laughter.

And no one in the world will know where we both are.

માતૃબત્સલ - શિશુ-1903

મા, પેલા વાદળમાં રહેતા લોકો મને કહે છે,

'અમે સવારે ઊઠીને છેક રાત સુધી

સોનેરી સવાર અને રુપેરી ચાંદા સાથે રમીએ છીએ.'

મેં પૂછ્યું, 'મારાથી તમારી પાસે કેવી રીતે અવાય?'

તો તેમણે કહ્યું,

'તું ધરતીને કિનારે આવ અને તારા હાથ આકાશ તરફ ઊંચા કર

એટલે તને ઊંચકીને વાદળમાં લઈ આવીશું.'

મેં જવાબ આપ્યો કે 'મારી મા ઘરે મારી રાહ જુએ છે.

એને એકલી મૂકીને મારાથી કેમ અવાય?'

તેઓ હસીને આકાશમાં ખોવાઈ ગયા.

પણ મા, મને એનાથી વધારે સારી રમત આવડે છે.

હું બનું વાદળ, અને તું બન ચાંદો. હું મારા બે હાથથી તને ઢાંકી દઈશ

અને આપણા ઘરની છત બનશે વાદળી આકાશ!

પેલા દરિયાના મોજામાંથી લોકો મને બોલાવે છે, 'અમે સવારથી સાંજ

ગીત ગાઈએ છીએ અને રોજ રોજ નવી નવી જગા જોઈએ છીએ

જેના નામ પણ અમને ખબર નથી!'

હું પૂછું છું, 'તમારી સાથે મારાથી કેવી રીતે અવાય?'

એ કહે છે, 'તું દરિયા કિનારે આવીને આંખો બંધ કરીને ઊભો રહે

એટલે અમે તને લઈ જઈશું.'

મેં કહ્યું કે 'મારી મા કહે છે કે રોજ સાંજે ઘરે આવી જવાનું.

એને મૂકીને મારાથી કેમ જવાય?'

એ લોકો હસીને નાચતા, નાચતા જતા રહ્યા.

પણ મને એનાથી સારી રમત આવડે છે.

હું બનું મોજું અને તું બન કોઈ અજાણ્યો કિનારો.

હું ઉછળતો, ઉછળતો, હસતો, હસતો, તારા ખોળામાં આવીને પડીશ

અને આખી દુનિયામાં કોઈને ખબર પણ નહીં પડે

કે આપણે બે ક્યાં છીએ!

The Crescent Moon
The Champa Flower

Supposing I became a champa flower, just for fun,
and grew on a branch high up that tree,
and shook in the wind with laughter
and danced upon the newly budded leaves,
would you know me, mother?
You would call, 'Baby, where are you?'
and I should laugh to myself and keep quite quiet.
I should slyly open my petals
and watch you at your work.
When after your bath,
with wet hair spread on your shoulders,
you walked through the shadow of the champa tree
to the little court where you say your prayers,
you would notice the scent of the flower,
but not know that it came from me.
When after the midday meal
you sat at the window reading Ramayana,
and the tree's shadow fell over your hair and your lap,
I should fling my wee little shadow
on to the page of your book, just where you were reading.
But would you guess
that it was the tiny shadow of your little child ?
When in the evening you went to the cowshed
with the lighted lamp in your hand,
I should suddenly drop on to the earth again
and be your own baby once more,
and beg you to tell me a story.
'Where have you been, you naughty child ?'
'I won't tell you, mother.'
That's what you and I would say then.

લુકોચુરી - શિશુ-1903

મા, ધાર કે હું ચંપાનું ફૂલ બની પેલા ઝાડની ઊંચી ડાળી પર ખીલીને
પવનમાં હસતા, હસતા ડોલું અને નવા આવેલા પાંદડા પર નાચું,
તો તું મને ઓળખે?
તું તો બૂમ પાડશે, 'બાબા, તું ક્યાં છે?'
અને હું ચૂપચાપ હસ્યા કરું.
હું હોશિયારીથી મારી પાંખડી ખોલીને તને કામ કરતી જોઈ રહું.
નાહ્યા પછી તારા ભીના વાળ તારા ખભા પર ફેલાયેલા હોય છે
અને પરસાળમાં પૂજા કરવા જતાં તને ચંપાના ફૂલની સુગંધ આવશે
પણ તને ખબર નહીં પડે કે એ મારી સુગંધ છે!
બપોરે જમ્યા પછી બારી પાસે બેસીને તું રામાયણ વાંચશે
ત્યારે ઝાડનો પડછાયો તારા ખભા પર પડશે
અને હું મારો નાનકડો પડછાયો તું જે પાનું વાંચતી હોઈશ તેના ઉપર
ફેંકીશ. પણ તને ખબર પડશે કે એ પડછાયો તારા બાળકનો છે?
સાંજે જ્યારે તું દીવો સળગાવીને ગાયોની ગમાણમાં જશે
ત્યારે એકાએક કૂદીને જમીન પર આવીને ફરીથી તારું બાળક બની
જઈશ અને તારી પાસે વાર્તા સાંભળવા માંગીશ.
'તોફાની છોકરા, તું ક્યાં ગયો હતો?'
'મા, એ હું તને નહીં કહું.'
ત્યારે આપણે એકબીજા સાથે આવી વાત કરીશું.

The Crescent Moon

Fairyland

If people came to know where my king's palace is,
it would vanish into the air.
The walls are of white silver and the roof of shining gold.
The queen lives in a palace with seven courtyards,
and she wears a jewel
that cost all the wealth of seven kingdoms.
But let me tell you, mother, in a whisper,
where my king's palace is.
It is at the corner of our terrace
where the pot of the tulsi plant stands.
The princess lies sleeping
on the faraway shore of the seven impassable seas.
There is none in the world who can find her but myself.
She has bracelets on her arms and pearl drops in her ears;
her hair sweeps down upon the floor.
She will wake when I touch her with my magic wand,
and jewels will fall from her lips when she smiles.
But let me whisper in your ear, mother;
she is there in the corner of our terrace
where the pot of the tulsi plant stands.
When it is time for you to go to the river for your bath,
step up to that terrace on the roof.
I sit in the corner
where the shadows of the walls meet together.
Only puss is allowed to come with me,
for she knows where the barber in the story lives.
But let me whisper, mother, in your ear
where the barber in the story lives.
It is at the corner of the terrace
where the pot of the tulsi plant stands.

રાજાર બાડી

- શિશુ-1903

જો લોકોને ખબર પડી જાય કે મારા રાજાનો મહેલ ક્યાં છે
તો તે અલોપ થઈ જાય.
એની દીવાલો ચાંદીની છે અને છાપરું ચમકતું સોનાનું.
રાણી રહે છે સાત દરવાજાના મહેલમાં
અને એણે પહેરેલા મણિની કિંમત સાત રાજાના ખજાના જેટલી છે.
પણ મા, તને ખાનગીમાં કહું છું કે એ રાજાનો મહેલ ક્યાં છે.
એ તો આપણી અગાશીના ખૂણામાં આવેલા તુલસીના કૂંડાની પાસે છે.
સાત સમુદ્રની પારના કિનારે રાજકુંવરી સૂતી છે,
એણે હાથ પર બંગડી અને કાનમાં મોતી પહેર્યા છે.
એના વાળ જમીનને અડકે છે.
મારા સિવાય કોઈ એને શોધી શકે નહીં.
મારી જાદુઈ લાકડી અડકાડીને હું એને જગાડીશ
અને એ હસશે ત્યારે એના મોંમાંથી રત્નો ખરશે.
પણ તને ધીરેથી કાનમાં કહું છું, મા,
રાજકુંવરી આપણી અગાશીના ખૂણામાં આવેલા તુલસીના કૂંડાની પાસે છે.
તારા નદીએ નહાવા જવાના સમયે
તું છાપરા પરની અગાશી પર આવજે.
જ્યાં દીવાલોનો પડછાયો ભેગો થાય એ ખૂણામાં હું બેસું છું.
ફક્ત બિલાડીને જ ત્યાં આવવાની છૂટ છે
કારણ કે ફક્ત બિલાડી જ જાણે છે
કે વાર્તામાં આવતો હજામ ક્યાં રહે છે.
પણ મા, તને કાનમાં કહી દઉં કે વાર્તામાં આવતો હજામ ક્યાં રહે છે.
એ રહે છે આપણી અગાશીના ખૂણામાં આવેલા તુલસીના કૂંડાની પાસે.

The Crescent Moon

The Land of the Exile

Mother, the light has grown grey in the sky;
I do not know what the time is.
There is no fun in my play, so I have come to you.
It is Saturday, our holiday.
Leave off your work, mother;
sit here by the window and tell me
where the desert of Tapantar in the fairy tale is?
The shadow of the rains has covered the day
from end to end.
The fierce lightening is scratching the sky with its nails.
When the clouds rumble and it thunders,
I love to be afraid in my heart and cling to you.
When the heavy rain patters for hours
on the bamboo leaves,
and our windows shake and rattle at the gusts of wind,
I like to sit alone in the room, mother, with you,
and hear you talk about the desert of Tepantar
in the fairy tale.
Where is it, mother, on the shore of what sea,
at the foot of what hills, in the kingdom of what king?
There are no hedges there to mark the fields,
no footpath across it by which the villagers reach their
village in the evening,
or the woman who gathers dry sticks in the forest
can bring back load to the market.
With patches of yellow grass in the sand and only one
tree where the pair of wise old birds have their nest,
lies the desert of Tepantar.

(continued)

મા, આકાશમાં પ્રકાશ ઝાંખો થયો છે.
મને ખબર નથી શું સમય થયો છે.
મારી રમતમાં હવે નથી આવતી મઝા,
માટે આવ્યો છું હું તારી પાસે, ગાળવા શનિવારની મારી રજા.
મા, મૂકીને કામ, બેસ અહીં બારી પાસે,
અને કહે મને, પરીકથાનું તેપાંતરનું રણ આવ્યું શેની પાસે.
દિવસના એક છેડેથી બીજા છેડા સુધી પડતી વરસાદની છાયા,
ભયંકર વીજ કડાકા ભરી રહેતા આકાશને નખોરિયા.
વાદળના ગડગડાટે ગભરાઈને ગમતું મને, વળગવું તને.
જ્યારે કલાકો સુધી ધોધમાર વરસાદ વાંસનાં પાંદડાં પર પડતો હોય,
પવનના સૂસવાટમાં આપણી બારી ખખડતી હોય,
ત્યારે મા, તારી સાથે એકલા બેસીને
પરીકથામાં આવતી તેપાંતરના રણની વાત
સાંભળવાની ખૂબ મઝા આવે છે.
મા, તે ક્યાં આવ્યું?
ક્યા દરિયાને કિનારે, ક્યા પર્વતની તળેટીમાં, ક્યા રાજના રાજ્યમાં?
ત્યાં ખેતરોની આજુબાજુ વાડ નથી,
લોકોને સાંજે ગામ જવા માટે
કે પછી વનમાં ભેગી કરેલી લાકડી લઈને બજારમાં જવા માટે રસ્તો નથી.
જ્યાં એકમાત્ર ઝાડ પર શાણા ઘરડા પંખીઓની જોડ રહે છે
તેવા પીળા ઘાસવાળી રેતીમાં તેપાંતરનું રણ છે.

(આગળ)

I can imagine how, on just such a cloudy day,
the young son of the king is riding alone on a grey horse
through the desert, in search of the princess
who lies imprisoned in the giant's palace
across that unknown water.

When the haze of the rain comes down in the distant
sky, and lightening starts up like a sudden fit of pain,
does he remember his unhappy mother,
abandoned by the king, sweeping the cow-stall
wiping her eyes, while he rides

through the desert of Tepantar in the fairy tale?
See, mother, it is almost dark before the day is over,
and there are no travellers yonder on the village road.

The shepherd boy has gone home early from the
pasture, and men have left their fields to sit on mats
under the eaves of their huts,
watching the scowling clouds.

Mother, I have left all my books on the shelf -
do not ask me to do my lessons now.

When I grow up and am big like my father,
I shall learn all that must be learned.

But just for today, tell me, mother,
where the desert of Tepantar in the fairy tale is?

છુટિર દિને
શિશુ - 1903

હું બરાબર કલ્પી શકું છું કે બરાબર આવા જ વાદળઘેર્યા દિવસે
એક રાજકુંવર એકલો ઘોડા પર બેસી રણ પાર કરતો જઈ રહ્યો છે,
રાજકુંવરીની શોધમાં -

જે બંદીવાન છે, પેલા રાક્ષસના દરિયાપારના મહેલમાં.

દૂરનું આકાશ વરસાદથી ધુંધળું થઈ જાય

અને વેદનાના સણકા જેવી વીજળી ચમકે

ત્યારે ઘોડા પર બેસીને તેપાંતરનું રણ પાર કરતા રાજકુમારને

એની દુખિયારી મા -

રાજાથી તરછોડાયેલી, ગાયોની ગમાણ સાફ કરતી ને આંખો લૂછતી મા -

યાદ આવતી હશે?

જો મા, દિવસ પૂરો થાય તે પહેલાં છવાયો અંધકાર.

નથી રસ્તા પર કોઈ માણસ - ચોમેર છે સૂનકાર.

ગોવાળો પહોંચી ગયા છે ઘેર - છોડીને ખેતર.

જોતા ગર્જતા વાદળોને, ઘર આંગણે બેસીને.

મા, મૂકી દીધી છે મારી ચોપડી મેં ઊંચી,

હવે તું ભણવાનું મને ના કહેતી.

હું બાપુ જેટલો મોટે જ્યારે થઈશ,

ત્યારે તું કહીશ એટલું ભણીશ.

પણ આજના દિવસે તો મા, કહેને મને,

પરીકથાનું પેલું તેપાંતરનું રણ ક્યાં આવ્યું?

The Crescent Moon

Paper Boats

Day by day I float my paper boats one by one
down the running stream.

In big black letters I write my name on them
and the name of the village where I live.

I hope that someone in some strange land will find them
and know who I am.

I load my little boats with shiuli flowers from our
garden, and hope that these blooms of the dawn
will be carried safely to land in the night.

I launch my paper boats and look up into the sky
and see the little clouds setting their white bulging sails.

I know not what playmate of mine in the sky
sends them down in the air to race with my boats!

When night comes I bury my face in my arms
and dream that my paper boats float on and on
under the midnight stars.

The fairies of sleep are sailing in them,
and the lading is their baskets full of dreams.

કાગજેર નૌકા
શિશુ-1903

કાગળની હોડી

રોજ રોજ, એક પછી એક,

કાગળની હોડી બનાવીને પાણીમાં વહેતી મૂકું છું.

મોટા, કાળા અક્ષરથી મારું નામ અને સરનામું તેના પર લખું છું.

આશા છે કે કોઈ અજાણ્યા દેશમાં તે કોઈને મળશે

અને તે મને જાણશે.

મારા બગીચાના પારિજાતના ફૂલોથી હું મારી હોડી ભરું છું.

આશા છે કે પ્રભાતના આ ફૂલો રાત્રે નવા જ પ્રદેશમાં પહોંચશે.

મારી કાગળની હોડી વહેવડાવતા મને દેખાય છે,

આકાશમાં પોતાના મોટા, સફેદ સઢ ફેલાવતા વાદળા.

કોણ જાણે, મારો કયો દોસ્ત

આકાશમાંથી વાદળને મારી હોડી સાથે દોડવા મોકલે છે!

રાત્રે મારા હાથમાં મોં છુપાવીને જોઈ રહું છું;

પોતાની થેલીમાં સ્વપ્નો ભરીને બેઠેલી નિદ્રાની પરી,

અને મારી કાગળની હોડી,

તારાના પ્રકાશમાં આગળને આગળ વહેતી.

The Crescent Moon

The Sailor

The boat of the boatman Madhu is moored
at the wharf of Rajgunj.

It is uselessly laden with jute,
and has been lying there idle for ever so long.

If he would only lend me his boat,
I should man her with a hundred oars ,
and hoist sails, five, six or seven.

I should never steer her to stupid markets.

I should sail across seven seas
and the thirteen rivers of fairyland.

But, mother, you won't weep for me in a corner.

I am not going into the forest
like Ramachandra to come back only after fourteen years.

I shall become the prince of the story,
and fill my boat with whatever I like.

I shall take my friend Ashu with me.

We shall sail merrily

across the seven seas and the thirteen rivers of fairyland.

We shall set sail in the early morning light.

When at noontide you are bathing at the pond,
we shall be in the land of a strange king.

We shall pass the ford of Tripurni,
and leave behind us the desert of Tepantar.

When we come back it will be getting dark,
and I shall tell you of all that we have seen.

I shall cross

the seven seas and the thirteen rivers of fairyland.

नौक़ यात्रा - शिशु - 1903

પેલા માધુની હોડી બંધાઈ છે રાજગંજને ઘાટે,
ક્યારની પડી રહી છે ભરાઈને કંતાને.

આપે જો એ મને એની હોડી,

તો બેસાડું એમાં અનેક હલેસાની જોડી.

ને બાંધું એને સઢ - પાંચ, છ કે સાત.

હંકારું નહીં એને બજારે કોઈ વાર,

સફર મારી પરીની તેર નદી ને સાત સાગરની પાર.

પણ મા, તારે મારી ચિંતા કરી રડવાનું નહીં.

હું થોડો રામની માફક ચૌદ વર્ષના વનવાસે જાઉં છું?

હું તો બનીશ વાર્તાનો રાજકુમાર

અને ભરીશ મારી હોડીમાં ગમતો સામાન.

આવશે મારો દોસ્ત આશુ મારી સંગાથ.

ને જાશું અમે પરીની તેર નદી ને સાત સાગરની પાર.

વહેલી સવારના અજવાળામાં અમે નીકળી જાશું.

બપોરે, તું તળાવમાં નહાતી હશે

ત્યારે અમે અજાણ્યા કોક રાજના પ્રદેશમાં પહોંચી જાશું.

ત્રિપૂર્ણી સાગરને પાર કરી તેપાંતરના રણથી આગળ જાશું.

પણ અંધારું થતાં અમે પાછા આવશું.

અને પછી તને અમે જોયેલા પ્રદેશની વાત કરશું.

હું તો જઈશ પરીઓની તેર નદી અને સાત સાગરની પાર.

The Crescent Moon
The Flower School

When storm clouds rumble in the sky
and June showers come down,
The moist east wind comes marching over the heath
to blow its bagpipes among the bamboos.
Then crowds of flowers come out of a sudden,
from nobody knows where,
and dance upon the grass in wild glee.
Mother,
I really think the flowers go to school underground.
They do their lessons with doors shut,
and if they want to come out to play before it is time,
their master makes them stand in a corner.
When the rains come they have their holidays.
Branches clash together in the forest,
and the leaves rustle in the wild wind,
the thunder-clouds clap their giant hands
and the flower children rush out
in dresses of pink and yellow and white.
Do you know, mother, their home is in the sky,
where the stars are.
Haven't your seen how eager they are to get there?
Don't your know why they are in such a hurry ?
Of course, I can guess to whom they raise their arms :
they have their mother as I have my own.

બૈજ્ઞાનિક
શિશુ-1903

જ્યારે આકાશમાં તોફાની વાદળો ગરજે
અને અષાઢનો વરસાદ વરસે,
ભીનો પૂર્વનો પવન વગાડતો એની વાંસળી વાંસવને.
ત્યારે, કોણે જાણે ક્યાંથી, એકાએક ફૂલોના ટોળા નીકળતા
અને ઘાસમાં આનંદના અતિરેકથી નાચતા.
મા, મને લાગે છે કે ફૂલોની નિશાળ ભૂગર્ભમાં છે.
તેઓ તેમનું ઘરકામ બંધ બારણે કરે છે.
અને તેમને સમયથી વહેલા રમવા બહાર નીકળવું
હોય તો તેમના માસ્તર તેમને ખૂણામાં ઊભા રાખે છે.
વરસાદના દિવસોમાં તેમને રજાઓ પડે છે.
વનમાં એકબીજાને અથડાતી ડાળીઓ
પવનમાં હાલતી ડોલતી બોલતી પાંદડીઓ
અને ગર્જતા વાદળા મહાકાય હાથે પાડતા તાળીઓ
અને દોડી આવતા રંગબેરંગી કપડા પહેરી ફૂલો.
મા, તું જાણે છે, તેમનું ઘર આકાશમાં છે, તારાઓની સાથે.
તું નથી જોતી, તે ત્યાં જવા કેટલા અધીરા છે ?
તને નથી ખબર, એમને કેમ આટલી ઉતાવળ છે ?
મને ખબર છે એ લોકો કોને માટે એમના હાથ ઊંચા કરે છે.
મારી જેમ જ એમની પણ મા છે.

The Crescent Moon

The Merchant

Imagine, mother, that you are to stay at home
and I am to travel into strange lands.
Imagine that my boat is ready at the landing fully laden.
Now think well, mother,
before you say what I shall bring you when I come back.
Mother, do you want heaps and heaps of gold?
There, by the banks of golden streams,
fields are full of golden harvest.
And in the shade of the forest path
the golden champa flowers drop on the ground.
I will gather them all for you in many hundred baskets.
Mother, do you want pearls
big as the raindrops of autumn?
I shall cross to the pearl island shore.
There in the early morning light
pearls tremble on the meadow flowers,
pearls drop on the grass
and pearls are scattered on the sand in spray
by the wild sea-waves.
My brother shall have a pair of horses
with wings to fly among the clouds.
For father I shall bring a magic pen that,
without his knowing, will write itself.
For you, mother, I must have the casket and jewel
that cost seven kings their kingdoms.

દુઃખહારી
શિશુ - 1903

મા, ધાર કે તારે ઘરે રહેવાનું છે અને મારે દેશ વિદેશ ફરવાનું છે,
ધાર કે મારી હોડી માલસામાન ભરીને તૈયાર છે,
હવે બરાબર વિચાર કરીને કહે કે હું પાછો આવું ત્યારે તારે માટે શું લાવું?
મા, તારે સોનાના પાટલા જોઈએ છે?
ત્યાં, પેલા સોનેરી ઝરણાને કિનારે ખેતરોમાં સોનાનો પાક તૈયાર છે
અને વનના રસ્તે છાયામાં સોનેરી ચંપાના ફૂલો જમીન પર પડ્યા છે.
એ બધું તારે માટે સો સો થેલામાં હું ભરી લાવીશ.
મા, તારે શરદના વરસાદના ટીપા જેટલા મોટા મોટી જોઈએ છે?
હું જઈશ મોતીના ટાપુને કિનારે.
ત્યાં વહેલી સવારે, ફૂલો પર મોતી ખરે છે અને ઘાસમાં પડે છે
અને દરિયાના મોજામાંથી મોતીનો છંટકાવ રેતીમાં થાય છે.
મારા ભાઈને માટે આકાશમાં ઊડતો પાંખાળો ઘોડો
અને બાપુને માટે જાદુઈ પેન - જે એની જાતે જ લખે.
અને મા, તારે માટે લાવીશ, સાત રાજાના સામ્રાજ્ય જેટલું ઝવેરાત.

The Crescent Moon

Sympathy

If I were only a little puppy,
not your baby, mother dear, would you say 'No' to me
if I tried to eat from your dish?
Would you drive me off, saying to me,
"Get away, you naughty little puppy?"
Then go, mother, go!
I will never come when you call me,
and never let you feed me anymore."
If I were only a little green parrot,
and not your baby, mother dear,
would you keep me chained lest I should fly away?
Would you shake your finger at me and say,
"What an ungrateful wretch of a bird!
It is gnawing at its chain day and night?"
Then, go, mother, go!
I will run away into the woods;
I will never let you take me into your arms again.

સમબ્યથી

શિશુ - 1903

મારી વહાલી મા, જો હું તારું બાળક નહીં પણ એક નાનું કુરકુરિયું હોત
તો તું મને તારી થાળીમાંથી ખાવા દેત?
કે પછી, 'ભાગ, તોફાની કૂતરા', કહીને મને ભગાડી દેત?
તો પછી જા - હવે હું તારા બોલાવે કદી નહીં આવું
અને તારા હાથનો કોળિયો કદી નહીં ખાઉં.

મારી વહાલી મા,
જો હું તારું બાળક નહીં પણ એક નાનો, લીલો પોપટ હોત
તો હું ઊડી ન જાઉં માટે મને બાંધી રાખત?
કે પછી 'આખો દિવસ સાંકળ ખેંચતું ગાંડું પંખી' કહેત?
તો પછી જા, હવે તો હું ભાગીને વનમાં જઈશ
અને તારા હાથમાં ક્યારેય નહીં આવીશ.

The Crescent Moon

Vocation

When the gong sounds ten in the morning
and I walk to school by our lane,
Every day I meet the hawker crying,
“Bangles, crystal bangles!”
There is nothing to hurry him on,
there is no road he must take, no place he must go to,
no time when he must come home.
I wish I were a hawker, spending my day in the road,
crying, “Bangles, crystal bangles!”
When at four in the afternoon
I come back from the school,
I can see through the gate of that house
the gardener digging the ground.
He does what he likes with his spade,
he soils his clothes with dust, nobody takes him to task
if he gets baked in the sun or gets wet.
I wish I were a gardener digging away at the garden
with nobody to stop me from digging.
Just as it gets dark in the evening
and my mother sends me to bed,
I can see through my open window
the watchman walking up and down.
The lane is dark and lonely,
and the streetlamp stands like a giant
with one red eye in its head.
The watchman swings his lantern
and walks with his shadow at his side,
and never once goes to bed in his life.
I wish I were a watchman walking the streets all night,
chasing the shadows with my lantern.

બિચિત્ર સાધ - શિશુ -1903

હું અમારી ગલીમાંથી નિશાળે જાઉં છું ત્યારે સવારે દસના ડંકા વાગે છે.
‘બંગડી, કાચની બંગડી’ – બૂમ પાડતો ફેરિયો રોજ મને મળે છે.
એને નથી કોઈ જ ઉતાવળ,
એને ગમતા રસ્તે, ગમે ત્યાં જવાની છૂટ છે
અને મન ફાવે ત્યારે પાછા ઘરે આવવાનું છે.
કાશ, હું પણ ફેરિયો બની રસ્તે ‘બંગડી, કાચની બંગડી’
બૂમ પાડી દિવસ પૂરો કરું!
બપોરે ચાર વાગે હું નિશાળેથી પાછો આવું છું.
પેલા ઘરના દરવાજામાંથી માળી જમીન ખોદતો દેખાય છે.
એના પાવડાથી જેમ ફાવે તેમ એ ખોદે છે.
ધૂળથી ખરડાય છે એના કપડા – ગરમીમાં એ રખડે કે વરસાદમાં ભીનો
થાય તો યે એને કોઈ કહેનાર નથી.
કાશ, હું પણ માળી બનીને કોઈની રોકટોક વિના બગીચામાં ખોદ્યા કરું!
સાંજે અંધારું થતાં મા મને પથારીમાં સૂવડાવે છે.
મારી બારીમાંથી ચોકીદાર ફરતો દેખાય છે.
ગલીમાં એકાંત અને અંધારું છે.
માથામાં એક લાલ આંખવાળા રાક્ષસ જેવો દીવાનો થાંભલો છે.
ચોકીદાર ફાનસ હલાવતો એના પડછાયાની સાથે ચાલે છે
અને જિંદગીમાં કદી સૂતો જ નથી.
કાશ, હું પણ મારા ફાનસથી મારા પડછાયાને ભગાડતો ચોકીદાર બનીને
આખી રાત રસ્તા પર ચાલ્યા કરું!

The Crescent Moon

Superior

Mother, your baby is silly! She is so absurdly childish !

She does not know
the difference between the lights in the streets
and the stars.

When we play at eating with pebbles,
she thinks they are real food,
and tries to put them into her mouth.

When I open a book before her
and ask her to learn her a, b, c,
she tears the leaves with her hands
and roars for joy at nothing;

this is your baby's way of doing her lesson.

When I shake my head at her in anger and scold her
and call her naughty, she laughs and thinks it great fun.

Everybody knows that father is away,
but if in play I call aloud 'Father,'
she looks about her in excitement
and thinks that father is near.

When I hold my class with the donkeys
that our washerman brings to carry away the clothes
and I warn her that I am the schoolmaster,
she will scream for no reason and call me dada.

Your baby wants to catch the moon.

She is so funny; she calls 'Ganesh', 'Ganush'.

Mother, your baby is silly, she is so absurdly childish !

બિજ્જ

શિશુ-1903

મા, તારું બાળક મૂરખ છે. તે સાવ છોકરમત છે.
તેને રસ્તાના દીવા અને તારા વચ્ચેનો ફેર પણ ખબર નથી.
અમે લખોટીથી ખાવાની રમત રમીએ છીએ
ત્યારે તે તેને સાચું ખાવાનું સમજીને મોંમાં મૂકવા જાય છે.
હું ચોપડી ખોલીને તેને બારાખડી શીખવું છું
ત્યારે તે તેના હાથથી પાનાં ફાડીને કારણ વગર ખુશ થાય છે.
તારા બાળકની ઘરકામ કરવાની આ તે કાંઈ રીત છે ?
હું ગુસ્સે થઈને માથું ધૂણાવીને તેને તોફાની કહું
તો તે હસે છે - એને એમાં મજા આવે છે.
બધાં જાણે છે કે બાપુ બહાર ગયા છે પણ હું રમતમાં
એમના નામની બૂમ પાડું તો તે ખુશ થઈને ચારે બાજુ
જુએ છે અને માને છે કે બાપુ આજુબાજુમાં જ છે.
આપણા કપડાં ધોવા લઈ જવા આવેલા ધોબીના ગદેડાની
સાથે હું નિશાળ-નિશાળ રમતો હોઉં ત્યારે હું તેને
કહું છું કે હું માસ્તર છું તો પણ તે કારણ વગર
ચીસો પાડીને મને ભાઈ કહીને બોલાવે છે.
એને તો ચાંદો પકડવો છે.
અને તે ગણેશને ગાનુશ કહે છે
મા, તારું બાળક મૂરખ છે. તે સાવ છોકરમત છે.

The Crescent Moon

Twelve o'clock

Mother, I do want to leave my lessons now.
I have been at my book all the morning.
You say it is only twelve o'clock.
Suppose it isn't any later;
can't you ever think it is afternoon
when it is only twelve o'clock?
I can easily imagine now
that the sun has reached the edge of that rice-field,
and the old fisher-woman is gathering herbs
for her supper by the side of the pond.
I can just shut my eyes and think
that the shadows are growing darker
under the mandarin tree,
and that the water in the pond looks shiny black.
If twelve o'clock can come in the night,
why can't night come when it is twelve o'clock?

પ્રશ્ન

શિશુ - 1903

મા, મારે હવે ભણવું નથી.
આખી સવાર ચોપડી વાંચી છે.
તું કહે છે કે હજી બાર જ વાગ્યા છે,
કદાચ એનાથી મોડું નહીં થયું હોય.
પણ તને કોઈ વાર એવું ન થાય કે બપોર થઈ ગઈ છે,
પછી ભલે ને બાર જ વાગ્યા હોય!
હું તો બહુ સહેલાઈથી કલ્પના કરી શકું છું કે
સૂરજ પેલા ડાંગરના ખેતરની ધારે પહોંચી ગયો છે
અને પેલી માછલી પકડતી ડોશી
તળાવના કિનારે બેઠી, બેઠી એના વાળુના મસાલા ભેગા કરે છે.
આંખો બંધ કરતાં જ મને લાગે છે કે પડછાયા ઘેરા થતા જાય છે
અને તળાવનું પાણી કાળું થઈ ગયું છે.
જો રાત્રે બાર વાગી શકે તો બાર વાગે રાત પડી ન શકે?

The Crescent Moon

Authorship

You say that father writes a lot of books,
but what he writes I don't understand.
He was reading to you all the evening,
but could you really make out what he meant?
What nice stories, mother, you can tell us!
Why can't father write like that, I wonder?
Did he never hear from his own mother
stories of giants and fairies and princesses?
Has he forgotten them all?
Often when he gets late for his bath
you have to go and call him a hundred times.
You wait and keep his dishes warm for him,
but he goes on writing and forgets.
Father always plays at making books.
If I ever go to play in father's room,
you come and call me,
"what a naughty child!"
If I make the slightest noise, you say,
"Don't you see that father's at his work?"
What's the fun of always writing and writing?
When I take up father's pen or pencil
and write upon his book just as he does, -
a, b, c, d, e, f, g, h, i, -
why do you get cross with me, mother?
You never say a word when father writes.

(continued)

તું કહે છે કે બાપુ ઘણી ચોપડીઓ લખે છે,
પણ તે શું લખે છે તે મને નથી સમજાતું.
તે આખી સાંજ તને વાંચી સંભળાવતા હતા
પણ તને સાચેસાચ સમજ પડતી હતી?
મા, તું કેવી સરસ વાર્તા કહે છે!
મને થાય છે કે બાપુ કેમ એવું નથી લખતા?
એમણે એમની મા પાસેથી કદી રાક્ષસ, પરી કે રાજકુમારીની વાર્તા
નહીં સાંભળી હોય?
કે પછી એ બધું ભૂલી ગયા છે?
એમને નાહવાનું મોડું થાય તો તારે એમને કેટલી વાર બોલાવવા પડે છે?
તું રસોઈ ગરમ કરીને એમની રાહ જોતી હોય
તો પણ એ તો લખ્યા જ કરે અને જમવાનું પણ ભૂલી જાય!
બાપુ 'ચોપડી, ચોપડી' રમતા લાગે છે.
હું એમના રૂમમાં રમવા જાઉં
તો તું મને 'તોફાની છોકરો' કહીને બહાર કાઢે છે.
હું થોડો પણ અવાજ કરું તો તું મને લઢે છે,
'જોતો નથી, બાપુ કામ કરે છે?'
આખો દિવસ લખ, લખ કરવામાં શી મઝા આવતી હશે?
હું બાપુની પેન કે પેન્સિલ લઈને એમની જ નોટમાં, એમની જ માફક,
ક ખ, ગ, ઘ, લખું ત્યારે તું કેમ મારા પર ગુસ્સો કરે છે?
બાપુ લખે છે તો મા, તું એમને એક શબ્દ પણ કહેતી નથી!

(આગળ)

When my father wastes such heaps of paper,
mother, you don't seem to mind at all.
But if I take only one sheet to make a boat with,
you say, "Child, how troublesome you are!"
What do you think of father's spoiling sheets and sheets
of paper with blackmarks all over on both sides?

સમાલોચક
શિશુ -1903

બાપુ ઢગલો કાગળ બગાડે એનો તને વાંધો નથી.
પણ હું હોડી બનાવવા એક પણ કાગળ લઉં તો તું કહે છે,
‘છોકરા, તું બહુ ધમાલ કરે છે!’
અને બાપુ કાગળની બંને બાજુ કાળા, કાળા ધબ્બા પાડીને
અનેક કાગળો બગાડે છે તેનું શું?

The Crescent Moon
The Wicked Postman

Why do you sit there on the floor so quiet and silent,
tell me, mother dear?

The rain is coming in through the open window,
making you all wet, and you don't mind it.

Do you hear the gong striking four?

It is time for my brother to come home from school.
What has happened to you that you look so strange?

Haven't you got a letter from father today?

I saw the postman bringing letters in his bag
for almost everybody in the town.

Only, father's letter he keeps to read himself.

I am sure the postman is a wicked man.

But don't be unhappy about that, mother dear.

Tomorrow is market day in the next village.

You ask your maid to buy some pens and papers.

I myself will write all father's letters;

you will not find a single mistake.

I shall write from A right upto K.

But, mother, why do you smile?

You don't believe that I can write as nicely as father does!

But I shall rule my paper carefully,
and write all the letters beautifully big.

When I finish my writing,

do you think I shall be so foolish as father
and drop it into the horrid postman's bag?

I shall bring to you myself without waiting,
and letter by letter help you to read my writing.

I know the postman does not like
to give you the really nice letters.

વ્યાકુલ - શિશુ - 1903

મા, તું મને કહીશ કે કેમ તું ચૂપચાપ નીચે જોઈને બેસી રહી છું?
ખુલ્લી બારીમાંથી વરસાદ આવે છે અને તું આખી ભીની થઈ ગઈ છું,

તેનો પણ તને ખ્યાલ નથી!

તે સાંભળ્યું? ચારના ડંકા વાગ્યા -

ભાઈ હમણાં નિશાળેથી છૂટીને આવશે.

તને શું થયું છે? તું કેમ આટલી જુદી લાગે છે?

આજે તને બાપુનો કાગળ નથી મળ્યો?

મેં ટપાલીને આખો થેલો ભરીને

આખા ગામના કાગળો લાવતા તો જોયો હતો.

ફક્ત બાપુના જ કાગળો તે પોતાને વાંચવા માટે રાખતો લાગે છે.

મને લાગે છે કે ટપાલી લુચ્ચો છે.

પણ મારી વહાલી મા, તું મનમાં ન લાવતી.

બાજુના ગામમાં કાલે બજાર ભરાશે.

તારી બાઈને મોકલીને થોડા કાગળો અને પેન મંગાવી લેજે.

પછી હું જાતે જ બાપુના બધા કાગળો લખીશ -એક પણ ભૂલ વિના -

ક થી પ સુધી.

પણ મા, તું કેમ હસે છે?

તને લાગે છે કે હું બાપુ જેવું સરસ નહીં લખી શકું?

પણ તું જોજે, હું સરસ લીટી દોરી, સારા, મોટા અક્ષરે લખીશ.

અને લખ્યા પછી - હું કાંઈ મૂરખ નથી કે

બાપુની જેમ એ કાગળ લુચ્ચા ટપાલીના થેલામાં નાંખું!

હું તો તરત જ એ કાગળ જાતે તારી પાસે લઈ આવીશ.

અને એનો અક્ષરે અક્ષર વાંચવામાં તને મદદ કરીશ.

હું જાણું છું કે ટપાલી સરસ કાગળો તને નથી આપતો.

The Crescent Moon

The End

It is time for me to go, mother; I am going.
When in the paling darkness of the lonely dawn
you stretch out your arms for your baby in the bed,
I shall say, "Baby is not there!"-mother, I am going.
I shall become a delicate draught of air and caress you;
and I shall be ripples in the water when you bathe,
and kiss you and kiss you again.
In the gusty night when the rain patters on the leaves
you will hear my whisper in your bed,
and my laughter will flash with the lightening
through the open window into your room.
If you lie awake,
thinking of your baby till late into the night,
I shall sing to you from the stars, "Sleep mother, sleep."
On the straying moonbeams I shall steal over your bed,
and lie upon your bosom while you sleep.
I shall become a dream,
and through the little opening of your eyelids
I shall slip into the depths of your sleep;
and when you wake up and look around startled,
like a twinkling firefly I shall flit out into the darkness.
When, on on the great festival of puja,
the neighbours' children come and play about the house,
I shall melt into the music of the flute
and throb in your heart all day.
Dear auntie will come with puja-presents and will ask, "Where
is our baby, sister?"
Mother, you will tell her softly,
"He is in the pupil of my eyes, he is in my body
and in my soul."

બિદાય - શિશુ-1903

અંત

મા, મારો જવાનો સમય થઈ ગયો, હું જાઉં છું.
એકાકી પરોઢના આછા થતા અંધકારમાં
તું મારે માટે ચાદર પર હાથ ફેલાવીશ, તો હું કહીશ,
'મા, હું અહીં નથી.'
હું પવનની આછી લહેર બનીશ અને તને વહાલથી પંપાળીશ.
પાણીમાં હું પરપોટો બનીશ
અને જ્યારે તું નહાશે ત્યારે તને વારંવાર ચૂમીશ.
તોફાની રાત્રે, પાંદડા પર પડતાં વરસાદનાં ફોરામાં
તને મારી કાલી બોલી સંભળાશે.
વીજપ્રકાશે બારીમાંથી મારું ખિલખિલાટ હાસ્ય ફેલાશે.
જો તું મારા વિચારો કરતી મોડે સુધી જાગીશ
તો તારકગણમાં બેઠો બેઠો હું તારે માટે હાલરડું ગાઈશ.
એકાદ ચંદ્રકિરણ પર બેસી
ચૂપચાપ આવીને તારા વક્ષઃસ્થળ પર સૂઈ જઈશ.
સ્વપ્ન બનીને
હું તારા પોપચાંમાંથી તારી ઊંઘના ઊંડાણમાં ઘૂસી જઈશ
અને જ્યારે તું ચમકીને જાગશે અને આસપાસ જોશે
ત્યારે ચમકતા આગિયાની જેમ હું ઊડી જઈશ.
પૂજાના ઉત્સવે આસપાસના બાળકો ઘરમાં રમવા આવશે
ત્યારે હું વાંસળીના સંગીતમાં ભળીને
આખો દિવસ તારા હૈયામાં ધબકીશ.
માશી જ્યારે પ્રસાદ લાવીને પૂછે કે, 'બહેન, બાળક ક્યાં છે?'
તો એને હળવેથી કહેજે કે,
'એ તો મારી આંખોમાં, અંતરમાં, આત્મામાં છે.'

The Crescent Moon

The Recall

The night was dark when she went away,
and they slept.

The night is dark now, and I call for her,
'Come back, my darling; the world is asleep;
and no one would know, if you came for a moment
while stars are gazing at stars.'

She went away when the trees were in bud
and the spring was young.

Now the flowers are in high bloom and I call,
'Come back, my darling.

The children gather and scatter flowers in reckless
sport. And if you come
and take one little blossom no one will miss it.'

Those that used to play are playing still,
so spendthrift is life.

I listen to their chatter and call,

'Come back, my darling,

for mother's heart is full to the brim with love,
and if you come to snatch only one little kiss from her
no one will grudge it.'

આકુલ આહ્વાન

શિશુ-1903

તે જતી રહી ત્યારે અંધારી રાત હતી અને બધાં સૂતાં હતાં.
અત્યારે પણ અંધારી રાત છે અને હું તેને બોલાવું છું.

‘પાછી આવ, વહાલી, દુનિયા ઊંઘે છે

અને તારાઓ એકબીજાને જોઈ રહ્યા છે

ત્યારે તું ક્ષણાર્ધ માટે આવી જઈશ તો કોઈને ખબર નહીં પડે.’

તે જતી રહી ત્યારે વસંતની શરૂઆત હતી

અને ઝાડ પર નવી કળિ ખીલી હતી.

અત્યારે ફૂલો ખિલ્યાં છે અને હું તેને બોલાવું છું.

‘પાછી આવ, વહાલી, છોકરાઓ ભેગાં થઈને ફૂલોથી રમે છે.

અને તું આવીને એકાદ ફૂલ લઈશ તો કોઈને ખબર નહીં પડે’

જે લોકો રમતા હતા તે હજી પણ રમે છે. જીવન છૂટે હાથે વહેંચે છે.

હું તેમની વાતો સાંભળું છું. અને તેને બોલાવું છું,

‘પાછી આવ, મારી વહાલી, માનું હૃદય પ્રેમથી ભરેલું છે

અને તેમાંથી તું એકાદ ચુંબન ચુપકેથી લઈ લઈશ તો કોઈને વાંધો નથી.’

The Crescent Moon

The First Jasmines

Ah, these jasmines, these white jasmines!

I seem to remember the first day
when I filled my hands with these jasmines,
these white jasmines.

I have loved the sunlight, the sky and the green earth;

I have heard the liquid murmur of the river
through the darkness of midnight;

Autumn sunsets have come to me at the bend of a road
in the lonely waste,

like a bride raising her veil to accept her lover.

Yet my memory is still sweet with the first white
jasmines that I held in my hand when I was a child.

Many a glad day has come in my life,
and I have laughed with merry-makers on festival nights.

On grey mornings of rain

I have crooned many an idle song.

I have worn round my neck
the evening wreath of bakula woven by the hand of love.

Yet my heart is sweet
with the memory of the first fresh jasmines
that filled my hands when I was a child.

સ્નેહસ્મૃતિ

શિશુ

જુઈ, આ સફેદ જુઈના ફૂલો!

મને આછો, આછો યાદ છે એ દિવસ,

જ્યારે પહેલી વાર હાથમાં લીધા હતા જુઈ - સફેદ જુઈના ફૂલો!

મને ખૂબ ગમે છે તડકો, આકાશ અને હરિયાળી ધરતી.

મધરાતના અંધકારમાં સાંભળી છે મેં પ્રવાહી ગુંજારવ કરતી નદી.

પ્રેમીને સ્વીકારવા ઘૂંઘટને ઊંચકતી નવવધૂ જેવા

નિર્જન મેદાનમાં રસ્તાના વળાંક પર શરદના સૂર્યાસ્ત મેં માણ્યા છે.

અને છતાં યે બાળપણમાં હાથમાં ધરેલા

પહેલા સફેદ જુઈના ફૂલોની મીઠી યાદ હજી તાજી છે.

મારા જીવનમાં આવ્યા છે આનંદના દિવસો,

હસી ખુશીમાં વીતી છે કેટલી યે ઉત્સવની રાતો.

વર્ષાની વાદળઘેરી સવારે ગાયા છે મેં ફુરસદના ગીતો.

પ્રિયતમે ગૂંથેલી બકુલમાળા પહેરીને વીતાવી છે મેં સાંજો.

ને તો યે મારા બાળપણમાં તાજા, સફેદ જુઈના ફૂલોના

મારા હાથના પહેલા સ્પર્શની મીઠી યાદ આજે યે મારા હૈયામાં તાજી છે.

The Crescent Moon

The Banyan Tree

O you shaggy-headed banyan tree
standing on the bank of the pond,
have you forgotten the little child,
like the birds that have nested in your branches
and left you?

Do you not remember how he sat at the window
and wondered at the tangle of your roots
that plunged underground?

The women would come to fill their jars in the pond,
and your huge black shadow would wriggle on the
water like sleep struggling to wake up.

Sunlight danced on the ripples like restless tiny shuttles
weaving golden tapestry.

Two ducks swam by the weedy margin
above their shadows,
and the child would sit still and think.

He longed to be the wind
and blow through your rustling branches,
to be your shadow and lengthen with the day
on the water, to be a bird and perch on your topmost
twig, and to float like those ducks
among the weeds and shadows.

પુરાણો વટ
શિશુ

તારી ડાળીમાં માળો બાંધતાં પંખીઓ, જે હવે તને મૂકીને જતાં રહ્યાં છે,
તેમની જેમ, ઓ તળાવની પાળે ઊભેલા જટા જેવી ઘટાવાળા વટવૃક્ષ,
તું પણ પેલા નાના બાળકને ભૂલી ગયો છું?

એ બારીમાં બેસીને

કેવા આશ્ચર્યથી તારા નીચે ભૂતળમાં જતાં મૂળિયાના ગુંચળાને જોઈ રહેતો,
એ તને યાદ છે?

સ્ત્રીઓ તળાવમાં તેમના ઘડા ભરવા આવતી

અને તારો વિશાળ, કાળો પડછાયો પાણી પર સળવળતો –
જાણે જાગવા મથતી નિદ્રા!

તડકો નાચતો તળાવના તરંગ પર –

જાણે નાની, ચપળ, ચંચળ, શાળ – વણતી સુવર્ણ શેલું!
બે બતક, ઘાસછાયા તળાવમાં તેમના પડછાયા પર તરતા
અને બાળક સ્થિર બેસીને વિચારતો.

એને પવન બનીને તારી ડાળી વચ્ચે સરવું હતું
પડછાયો બની, ચઢતા દિવસે તારા પાણી પર વિસ્તરવું હતું,
પંખી બની, તારી ઊંચામાં ઊંચી ડાળી પર બેસવું હતું
અને બતક બની, ઘાસ અને છાયાની વચ્ચે તરવું હતું.

The Crescent Moon

Benediction

Bless this little heart, this white soul
that has won the kiss of heaven for our earth.

He loves the light of the sun,
he loves the sight of his mother's face.
He has not learned to despise the dust,
and to hanker after gold.

Clasp him to your heart and bless him.

He has come into this land of an hundred cross-roads.

I know not how he chose you from the crowd,
came to your door,

and grasped your hand to ask his way.

He will follow you, laughing and talking,
and not a doubt in his heart.

Keep his trust, lead him straight and bless him.

Lay your hand on his head,
and pray

that though the waves underneath grow threatening,
yet the breath from above may come and fill his sails
and waft him to the haven of peace.

Forget him not in your hurry,
let him come to your heart and bless him.

આશિર્વાદ

શિશુ-1903

આ નાનકડા હૃદયને આશિષ આપજો,
આ શ્વેત, શુદ્ધ આત્માને, જે સ્વર્ગનું ચુંબન આપણી
ધરતી પર લઈ આવ્યો છે.

એને ગમતો પ્રકાશ સૂર્યનો

એને ગમતો ચહેરો એની માનો.

ન જાણતો એ ધૂળને ધિક્કારતા

ન દોડતો એ સોનાને સ્વીકારવા

ચાંપજો એને છાતી સરસો અને આશિષ એને આપજો.

આ અગણિત ચોકઠાની દુનિયામાં એ આવ્યો છે.

મને નથી ખબર કે એણે કેવી રીતે તમને ટોળામાંથી
પસંદ કર્યા અને તમારી પાસે આવીને, હાથ પકડીને રસ્તો પૂછ્યો.

એ તો હસતો, હસતો, વાતો કરતો, મનમાં જરાયે
શક કર્યા વિના તમારા વિશ્વાસે તમને અનુસરશે.

એનો વિશ્વાસ સાચવજો,

એને સાચે રસ્તે દોરજો

અને એને આશિષ આપજો.

એના માથા પર તમારો હાથ મૂકી પ્રાર્થના કરજો

કે

નીચેથી પ્રચંડ મોજાંની હલચલ મચે,

તો ઉપરથી આવતો શ્વાસ એના સઢમાં પવન ભરીને

એને શાંતિના સ્થાને લઈ જાય.

તમારી અધીરાઈમાં એને ભૂલતા નહીં,

તમારા હૃદયમાં સ્થાપીને એને આશિષ આપજો.

The Crescent Moon

The Gift

I want to give you something, my child,
for we are drifting in the stream of the world.
Our lives will be carried apart, and our love forgotten.
But I am not so foolish as to hope
that I could buy your heart with my gifts.

Young is your life, your path long,
and you drink the love we bring you at one draught
and turn and run away from us.
You have your play and your play-mates.
What harm is there if you have no time or thought for us.

We, indeed, have leisure enough in old age
to count the days that are past,
to cherish in our hearts what our hands have lost forever.

The river runs swift with a song,
breaking through all barriers.
But the mountain stays and remembers,
and follows her with his love.

ઉપહાર
શિશુ-1903

દીકરા, મારે તને ભેટ આપવી છે.
દુનિયાના પ્રવાહમાં આપણે વહી રહ્યા છીએ.
આપણા પ્રવાહ ફંટાશે અને પ્રેમ ભુલાશે.
પણ તારા દિલને હું ભેટથી ભોળવવા નથી માંગતો.
તારી ઉંમર કુમળી છે અને રસ્તો લાંબો છે.
અમારા પ્રેમનો એક ઘૂંટડો પીને તું આગળ દોડે છે.
તારા સાથીઓ ઘણા છે અને રસપ્રદ ક્ષણો તારી સામે છે.
સંધ્યાકાળે અમારી પાસે સમય પૂરતો છે
-ગત દિવસોને ગણવાનો
અને જે કાયમને માટે ગુમાવ્યું છે તેને સપ્રેમ યાદ કરવાનો.
નદી ગીતો ગાતી, બંધનોને તોડતી, ખળખળ વહી જાય છે.
પર્વત યાદોને વાગોળતો, પ્રેમથી નદીના પ્રવાહને નીરખી રહે છે.

The Fugitive- 1919?

-63-

Love dwelt in my house,
but he opened the door and went away.
The one last guest who must come now
will put out the lamp and take me in his chariot
to drive me through the path of the homeless stars.
I shall keep my door open till then,
and let him beckon me from the gate
when the bell is silent at the end of the evening worship.
For love whispered to me
when in the night he unbarred the door to depart,
'There is another to come.'
And he added,
'Pluck out the thorns from your flowers
and make ready your garland to crown him.'

પ્રેમે એસેછિલ

સ્મરણ-૩-૧૯૦૩

-63-

હતો પ્રેમનો વાસ મારા આવાસે,
ખોલીને બારણું, ચાલી ગયો તે અનાયાસે.
આવશે, અંતિમ અતિથિ નિશ્ચિત આવશે,
આવીને તે દીપક બુઝાવશે
અને મને બેઘર તારાના માર્ગે એના રથમાં લઈ જશે.
ત્યાં સુધી મારા દ્વાર ખુલ્લા રહેશે,
સાંધ્ય આરતીના અંતે, શાંત થતા ઘંટારવે,
દરવાજેથી એ મને બોલાવશે.
બારણું ખોલીને જતાં, જતાં કહ્યું હતું મારા પ્રેમે,
'બીજું કોઈ આવશે જરૂર,
ફૂલોમાંથી કાંટા કાઢી, એને ધરાવવા હાર તૈયાર રાખજે.'

Gitanjali

-87-

In desperate hope
I go and search for her in all the corners of my room;
I find her not.
My house is small
and what once has gone from it can never be regained.
But infinite is thy mansion, my lord,
and seeking her I have come to thy door.
I stand under the golden canopy of thine evening sky
and I lift my eager eyes to thy face.
I have come to the brink of eternity
from which nothing can vanish -
no hope, no happiness, no vision of a face seen
through tears.
Oh, dip my emptied life into that ocean,
plunge it into the deepest fullness.
Let me for once feel that lost sweet touch
in the allness of the universe.

આમાર ઘરે તે આર નાહી
સ્મરણ-૫-1903

-87-

મારા ઘરનો ખૂણો ખૂણો શોધ્યો પણ તે ન મળી.
મારું ઘર તો નાનકડું છે અને એમાંથી ખોવાયેલું પાછું મળવું મુશ્કેલ છે.
પણ તારો મહેલ તો, વિરાટ છે, મારા નાથ,
એને શોધતા, આવ્યો છું હું તારે દ્વારે,
કોઈ આશા, કોઈ સુખ, કોઈ અશ્રુસભર મુખ
જ્યાંથી અદૃશ્ય નથી તે શાશ્વતને આરે હું આવ્યો છું.
ઝબોળો મારા ખાલીપાને સંપૂર્ણતાના સાગરમાં.
ફરી એકવાર પેલા ખોવાયેલા મીઠા સ્પર્શનો અનુભવ થવા દો
સમસ્ત વિશ્વમાં.

Lover's Gift

-44-

When in your death you died to all that was outside me,
vanishing from the thousand things of the world,
to be fully reborn in my sorrow,
I felt that my life had grown perfect,
the man and woman becoming one in me forever.

અપનાર માઝે આમિ

સ્મરણ-12-1903

-44-

તારા મોતથી મારી બહારના સર્વસ્વને માટે તું ગુજરી ગઈ,
દુનિયાને માટે તું અલોપ થઈ ગઈ,
નવો જન્મ લેવા મારા દુઃખમાં,
અને મને લાગ્યું કે આવી સંપૂર્ણતા મારા જીવનમાં.
સ્ત્રી અને પુરુષ એક બન્યા કાયમ માટે મારામાં.

Lover's Gift

-43-

Dying, you have left behind you
the great sadness of the Eternal in my life.
You have painted my thought's horizon
with the sunset colours of your departure,
leaving a track of tears across the earth to love's heaven.
Clasped in your dear arms,
life and death united in me in a marriage bond.
I think I can see you watching there in the balcony
with your lamp lighted,
where the end and the beginning of all things meet.
My world went hence through the doors that you opened
-you holding the cup of death to my lips,
filling it with life from your own.

તુમી મોર જીબનેર માઝે

સ્મરણ-13-1903

-43-

મૃત્યુ, તારી પાછળ તું મૂકતું ગયું, મારા જીવનમાં શાશ્વતની ઘેરી નિરાશા.
તારી વિદાયના સાંધરંગોથી તેં રંગી મારી વિચારોની ક્ષિતિજો
અને ધરતીથી પ્રેમના સ્વર્ગનો કોયો એક નવો રસ્તો.
તારા હાથમાં ઝૂલતા, જીવન અને મૃત્યુ એક થતા, લગ્નબંધને મારામાં.
જ્યાં આરંભ અને અંત એક થાય છે ત્યાં તારો દીપક પ્રગટાવી,
ઝરુખે ઊભી રહીને,
તેં ખોલેલા દરવાજેથી મારી દુનિયાને જતી જોઈ રહેતી.
મારે મોઢે મોતનો પ્યાલો તું ધરતી અને તેમાં તારા પ્યાલાનું જીવન ભરતી.

Poems

-31-

Love, thou hast made great
my life with death's magnificence,
and hast tinted all my thoughts and dreams
with radiant hues of thy farewell rays.
The tear-washed limpid light reveals
at life's last sunset-point the hints of Paradise,
where descending flame of Kiss
from starry sphere of love
lights the sorrows of our earth
to splendour of their end,
in one blazing ecstasy of uttermost extinction.
Love, thou hast made one vast wonder
Life and Death for me.

તુમી મોર જીભનેર માઝે

સ્મરણ-13-1903

-31-

પ્રિયે,

મૃત્યુના અનુપમ સૌંદર્યથી તેં મારું જીવન ભરી દીધું.
તારી વિદાયના રંગોમાં
મારા બધા જ વિચારો અને સ્વપ્નો રંગાઈ ગયા છે.
જીવનના અંતિમ સૂર્યાસ્તે આંસુમાંથી દેખાતા ઝાંખા પ્રકાશમાં
સ્વર્ગની ઝાંખી થાય છે.
તારાજડિત પ્રેમના આકાશ ચુંબનની જ્યોત
નીચે ઊતરી દુનિયાની વેદનાનો વૈભવ અજવાળે છે.
પ્રિયે,
જીવન અને મૃત્યુને તેં મારે માટે એક
વણ ઊકલ્યા આશ્ચર્ય ચિહ્ન બનાવી દીધા છે.

Lover's Gift

-32-

Many a time when the spring day knocked at our door
I kept busy with my work and you did not answer.
Now when I am left alone and heartsick
the spring day comes once again,
but I know not how to turn him away from the door.
When he came to crown us with joy the gate was shut,
but now when he comes with his gift of sorrow
his path must be open.

યે ભભે રમની રૂપે
સ્મરણ-22-1903

-32-

વસંતે ઘણીવાર આપણા બારણે ટકોરા માર્યા હતા,
-તે વખતે હું વ્યસ્ત હતો અને તે બારણું ખોલ્યું ન હતું.
આજે હું એકલો ઉદાસ હૃદયે બેઠો છું
અને વસંત ફરીવાર બારણે ટકોરા મારે છે.
તેને કેવી રીતે પાછી મોકલવી તે હું નથી જાણતો.
તે જ્યારે આપણને આનંદનો તાજ પહેરાવવા આવી હતી
ત્યારે આપણું બારણું બંધ હતું.
આજે જ્યારે તે ગમગીનીની ભેટ લઈને આવી છે
ત્યારે તેનું સ્વાગત કરવું જોઈએ.

Poems

-32-

As the tender twilight covers in its fold of dusk-veil
marks of hurt and wastage
from the dusty day's prostration,
even so let my great sorrow for thy loss, Beloved,
spread one perfect golden-tinted silence
of its sadness o'er my life.
Let all its jagged fractures and distortions,
all unmeaning scattered scraps and wrecks
and random ruins, merge in vastness of some evening
stilled with thy remembrance,
filled with endless harmony of pain and peace united.

સ્મરણ-24-1903

-32-

જેમ ધૂળિયા દિવસમાં પ્રસરેલા વ્યર્થ વ્યય અને માનહાનિના નિશાન
સંધ્યાના આછા પ્રકાશમાં ઘુંઘટની ઘડીમાં સમાઈ જાય છે
તેમ જ પ્રિયતમા,
તને ગુમાવવાથી મને થતી વ્યથા,
મારા જીવન પર એક સુવર્ણજડિત મૌન બનીને પથરાઈ જાય છે.
જેમાં વેદના અને શાંતિ એક સાથે ગવાય છે,
તેવી તારા સ્મરણની અંતહીન બંદીશથી સ્તબ્ધ થયેલી
સાંજના વિશાળ ફલકમાં બધી જ વાંકીચૂંકી તડ અને વિકૃતિ,
બધાં જ અર્થહીન, વેરાયેલા ટુકડા, ભંગાર અને અવશેષો સમાઈ જાય છે.

Poems

-35-

What is this melody that overflows my life,
only I know and my heart knows.
Why I watch and wait, what I beg and from whom,
only I know and my heart knows.
The morning smiles like a friend at my gate,
the evening droops down like a flower
by the edge of the woods.
The flute music floats
in the air in the dawn and in the dusk.
It beguiles my thoughts away from my toils.
What is this tune and who plays it ever,
only I know and my heart knows.

કિ સુર બાજે આમાર પ્રાણે - 1904

-35-

ભિભરાતું કયું આ ગીત મારા જીવને,
માત્ર હું જાણું અને મારું મન જાણે.
હું રાહ જોઉં કોની અને શાને,
માત્ર હું જાણું અને મારું મન જાણે.
મિત્રની જેમ, સવારનું સ્મિત છલકાતું મારે દ્વારે,
ફૂલની જેમ, સાંજનું ખરી પડવું વનની ધારે,
વાંસળીનું સંગીત લહેરાતું હવામાં, સાંજે અને સવારે,
એનાથી થતા વિચાર બેધ્યાન મનમાં મારે.
આ છે ગીત કયું અને વગાડ્યું એ કોણે,
માત્ર હું જાણું અને મારું મન જાણે.

Crossing

-54-

Stand before my eyes,
and let thy glance touch my songs into a flame.
Stand among thy stars
and let me find
kindled in their lights my own fire of worship.
The earth is waiting at the world's wayside;
Stand upon the green mantle
she has flung upon thy path;
and let me feel in her grass and meadow flowers
the spread of my own salutation.
Stand in my lonely evening
where my heart watches alone;
fill her cup of solitude,
and let me feel in me the infinity of thy love.

દાંડાઓ આમાર આંખિર આગે - ૧૯૦૪

બ્રહ્મસંગીત-૨, ગીતબિતાન-પૂજા-૧૦૧

-54-

મારી આંખ સામે ઊભા રહી,
તારી નજરના સ્પર્શથી મારા ગીતની જ્યોત જલાવ.
તારા તારાઓ વચ્ચે ઊભા રહી,
તેમના પ્રકાશમાં મને શોધવા દે મારો પ્રદીપ્ત પ્રાર્થના દીપક.
દુનિયાના આંગણે ઊભેલી પૃથ્વી છે.
તારા રસ્તે તેણે બિછાવેલી હરિયાળી પર ઊભા રહી
તેના પર્ણપુષ્પોમાં મને મારા પ્રણામનો સ્પર્શ કરવા દે.
મારા અંતરની એકાકી સાંજે ઊભા રહી
તેના એકાંતનો ખોબો ભરી દે.
અને
મને પીવા દે, તારો અનંત પ્રેમ.

Crossing

-12-

Hold thy faith firm, my heart, the day will dawn.
The seed of promise is deep in the soil, it will sprout.
Sleep, like a bud, will open its heart to the light,
and the silence will find its voice.
The day is near when thy burden will become thy gift,
and thy sufferings will light thy path.

નિશિદિન ભરસા રાખિસ - ૧૯૦૫

ગીતબિતાન-સ્વદેશ-૬

-12-

દ્રઢ નિશ્ચય રાખ મારા હૃદય, દિવસ જરૂર ઉઘડશે.
વચનનું બીજ ઢબૂરાયું છે ઊંડે, અંકુર જરૂર ફૂટશે.
કળિની જેમ નિદ્રાનું હાદ જરૂર ખિલશે પ્રકાશે
અને મૌનને એનો સૂર જરૂર મળશે.
દિવસ નથી દૂર જ્યારે તારો બોજ તારી ભેટ બનશે
અને તારી વેદના તારો પથ જરૂર ઊજાળશે.

Poems

-38-

Blessed am I that I am born to this land
and that I had the luck to love her.
What care I if queenly treasure is not in her store
but precious enough is for me
the living wealth of her love.
The best gift of fragrance to my heart
is from her own flowers
and I know not where else shines the moon
that can flood my being with such loveliness.
The first light revealed to my eyes was from her own sky
and let the same light kiss them
before they are closed for ever.

સાર્થક જન્મ આમાર
સ્વદેસ-1905-ગીત બિતાન

-38-

જન્મ સાર્થક મારો કે આ દેશે જન્મ મારો,
ભલે નથી એના ભંડારે રાજવી ખજાનો,
અમૂલ્ય છે એના જીવંત પ્રેમનો ખજાનો.
એના પુષ્પનો પરિમલ એ જ પરમ ઉપહાર મમ હૃદયે,
નથી સુંદરતર ચંદ્રિકા બીજે ક્યાંયે.
એના આકાશેથી મારી આંખે વરસ્યો પ્રથમ પ્રકાશ,
વીલાતી આંખને અંતિમ દર્શને પણ હો ચુમતો એ જ પ્રકાશ.

Poems

-39-

The flood, at last,
has come upon your dry river-bed.

Cry for the boatman,
cut the cordage,
launch the boat.

Take your own oars, my comrades,
your debt has grown heavy,
for you have spent idle days at the landing,
hesitating to buy and sell.

Pull up the anchor,
set the sails,
let happen what may.

એબાર તોર મરા ગાંગે
સ્વદેસ -1905

-39-

સૂકા નદીના પટમાં આખરે આવ્યું છે પૂર,
બોલાવી નાવિકને, કાપીને બંધન, હંકારો હોડીને દૂર.
વીતાવ્યા સુસ્ત દિવસો કિનારે, તેનું ઋણ થયું છે ભારે.
મિત્રો, હાથે હલેસા ઊઠાવો,
લંગર ઊપાડો અને સઢ ચઢાવો
ને જે થવાનું હોય તે થવા દો.

Poems

-41-

They call you mad.
Wait for tomorrow and keep silent.
They throw dust upon your head.
Wait for tomorrow.
They will bring their wreath.
They sit apart in their high seat.
Wait for tomorrow.
They will come down and bend their head.

જે તોરે પાગલ બલે
સ્વદેસ-1905

-41-

તને પાગલ કહેશે તેઓ,
ચૂપ રહીને રાહ જો.
તારા માથા પર ધૂળ ફેંકશે તેઓ,
કાલની રાહ જો - તાજ લઈને આવશે તેઓ
બેસશે અતડા, ઊંચા સિંહાસને તેઓ,
કાલની રાહ જો - નત મસ્તકે નીચે આવશે તેઓ..

Poems

-43-

Let the earth and the water, the air and the fruits
of my country be sweet, my God.

Let the homes and marts, the forests and fields
of my country be full, my God.

Let the promises and hopes, the deeds and words
of my country be true, my God.

Let the lives and hearts of the sons and daughters
of my country be one, my God.

બાંગ્લાર માટી, બાંગ્લાર જોલ

સ્વદેસ -1905

-43-

હે પ્રભુ, મારા દેશના વાયુ, જળ, સ્થળ અને ફળ મીઠા હજો.

હે પ્રભુ, મારા દેશના વન, ઘર, બજાર અને ખેતર સભર હજો.

હે પ્રભુ, મારા દેશના આશા, વચન, કર્મ અને શબ્દ સત્ય હજો.

હે પ્રભુ, મારા દેશના બાળકોના હૃદયમાં અને જીવનમાં એકતા હજો.

The Gardener

-4-

Ah me, why did they build my home
by the road to the market town?
They moor their laden boats near my trees.
They come and go and wander at their will.
I sit and watch them; my time wears on.
Turn them away I cannot. And thus my days pass by.
Night and day their steps sound by my door.
Vainly I cry, 'I do not know you.'
Some of them are known to my fingers,
some to my nostrils,
the blood in my veins seems to know them,
and some are known to my dreams.
Turn them away I cannot. I call them and say,
'Come to my house whoever chooses. Yes, come.'
In the morning the bell rings in the temple.
They come with their baskets in their hands.
Their feet are rosy red.
The early light of dawn is on their faces.
Turn them away I cannot. I call them and I say,
'Come to my garden to gather flowers. Come hither.'
In the midday the gong sounds at the palace gate.
I know not why they leave their work
and linger near my hedge.
The flowers in their hair are pale and faded;
the notes are languid in their flutes.
Turn them away I cannot. I call them and say,
'The shade is cool under my trees. Come, friends.'
At night the crickets chirp in the woods.
Who is that comes slowly to my door and gently knocks?

(continued)

-4-

આ બજારના રસ્તે, બાંધ્યું મારું ઘર કોણે?
બંધાતી તેમની સામાન ભરેલી હોડી, મારા ઝાડની પડખે.
આવતા અને જતા તેઓ, મન ફાવે ત્યાં ફરતા.
બેઠો, બેઠો જોતો હું તેમને, સમય મારો વીતતો.
તેમને વિદાય હું કેમ કરી શકું?
અને આમને આમ પસાર થતા દિવસો.
રાત દિવસ સંભળાતો પગરવ મારા દ્વારે,
'હું નથી જાણતો તમને' – વ્યર્થ મારા ચિત્કારે.
કોઈને જાણતી આંગળી મારી, તો કોઈને નાસિકા મારી,
કોઈક મારા રક્તના પરિચિત, તો કોઈ મારા શમણાના પરિચિત.
તેમને હું વિદાય કેમ કરું?
હું તો બોલાવું છું, 'આવો, જેમને આવવું હોય તે ભલે આવો.'
સવારે મંદિરમાં આરતી નો ઘંટારવ-આવતાં તે ધરી પુષ્પપાત્ર હસ્તે,
ગુલાબી ચરણે, પ્રભાત પ્રકાશમાં દીપ્ત મુખે.
તેમને હું વિદાય કેમ કરું?
હું તો બોલાવું છું, 'આવો, મારા બાગમાંથી ફૂલ વીણો.'
બપોરે મહેલમાં ઘંટ વાગતો-કામ છોડી ટહેલતા શાને મારી વાડે?
ફિક્કા, કરમાયેલા ફૂલો તેમના વાળમાં, સૂર વાંસળીના સુસ્ત.
હું તેમને વિદાય કેમ કરું?
હું તેમને બોલાવું છું, 'આવો મિત્રો, ઠંડક છે મારા ઝાડની છાયામાં.'
રાત્રે વનમાં બોલતા તમરા, કોણ હળવેથી આવીને ઠોકતું મારા દરવાજા?

(આગળ)

I vaguely see the face, not a word is spoken,
the stillness of the sky is all around.
Turn away my silent guest I cannot.
I look at the face through the dark,
and hours of dreams pass by.

અબારિતા
ખેયા-1906

સ્તબ્ધ આકાશ ચોમેર, નીરવ શાંતિ – અબોલ શબ્દે,
દેખાતો એક આછો ધુંધળો ચહેરો.
મારા મૂક અતિથિને હું વિદાય કેમ કરું?
જોઈ રહેતો અંધકારમાં એ ચહેરો ને વીતી જતા કલાકો.

Lover's Gift

-46-

The sky gazes on its own endless blue and dreams.
We clouds are its whims, we have no home.
The stars shine on the crown of Eternity.
Their records are permanent, while ours are pencilled,
to be rubbed off the next moment.
Our part is to appear on the stage of the air
to sound our tambourines and fling flashes of laughter.
But from our laughter comes the rain,
which is real enough, and thunder which is no jest.
Yet we have no claim upon Time for wages,
and the breath that blew us into being
blows us away before we are given a name.

ભેઘ

ખેયા-1906

-46-

આકાશ નીરખી રહેતું એનો નીલ અનંત વિસ્તાર અને સ્વપ્નો.
આપણે બેઘર વાદળો તો એની એક ધૂન માત્ર.
શાશ્વત પર ચમકતા હસ્તાક્ષર કાયમી તેમના,
આપણા, કામચલાઉ, ક્ષણમાં ભૂસાતા.
આપણું કામ છે હવાના રંગમંચ પર આવી વગાડવું આપણું વાજિંત્ર
અને પીરસવું આપણું હાસ્ય.
આપણા હાસ્યમાંથી પ્રગટતો વરસાદ અને ઝંઝાવાત
-જે હસવાની વાત નથી!
અને છતાં યે સમય પર આપણો કોઈ જ હક નથી!
જે શ્વાસે આપણા અસ્તિત્વમાં પ્રાણ પૂર્યા
તે જ આપણને નામ પણ આપ્યા પહેલા ફૂંકી દેશે.

Lover's Gift

-26-

If by chance you think of me,
I shall sing to you when the rainy evening
loosens her shadows upon the river,
slowly trailing her dim light towards the west
- when the day's remnant is too narrow
for work or for play.
You will sit alone in the balcony of the south,
and I shall sing from the darkened room.
In the growing dusk
the smell of the wet leaves
will come through the window;
and the stormy winds will become clamorous
in the coconut grove.
When the lighted lamp is brought into the room
I shall go.
And then, perhaps, you will listen to the night,
and hear my song when I am silent.

ગાન શોના
ખેયા-1906

-26-

જ્યારે વર્ષાની સાંજનો પડછાયો નદી ઉપર પશ્ચિમે વધતા આછા પ્રકાશને
અનુસરશે,
જ્યારે બચેલા સમયમાં કાંઈ જ ન કરી શકાય,
ત્યારે જો કદાચ તને મારી યાદ આવે,
તો હું તારે માટે ગીત ગાઈશ.
તું બેસજે દક્ષિણ ઝરૂખે એકાકી,
અંધારે ઓરડેથી હું છોડીશ સંગીત.
ઢળતી સાંજે ભીના પાંદડાની ફેરમ બારીમાંથી આવશે.
નારિયેળી વને તોફાની પવન ઝંઝાવાત લાવશે.
દીવાનો પ્રકાશ ઓરડામાં આવતા
હું ચાલ્યો જઈશ
અને પછી કદાચ
તું રાત્રિને સાંભળશે.
અને સંભળાશે
મારું ગીત - મારા મૌનમાં

Fruit Gathering

-22-

This autumn morning is tired with excess of light,
and if your songs grow fitful and languid
give me your flute awhile.
I shall but play with it as the whim takes me,
- now take it on my lap, now touch it with my lips,
now keep it by my side on the grass.
But in the solemn evening stillness
I shall gather flowers,
to deck it with wreaths, I shall fill it with fragrance;
I shall worship it with the lighted lamp.
Then at night I shall come to you
and give you back your flute.
You will play on it the music of midnight
when the lonely crescent moon
wanders among the stars.

બાંસી
ખેયા-1906

-22-

આ શરદની સવાર પ્રકાશના અતિરેકથી થાકી છે.
અને જો તારું ગીત બેસૂરું વાગે તો,
ઘડીક તારી વાંસળી મને આપ.
પણ હું તેને મનફાવે તેમ વગાડીશ.
ઘડીક મારા ખોળામાં મૂકીશ,
ઘડીક મારા હોઠે ધરીશ,
ઘડીક મારી બાજુમાં ઘાસમાં મૂકીશ,
પછી, ભવ્ય, સ્તબ્ધ સાંજે
ફૂલો ભેગા કરી, તેને માળા પહેરાવીશ,
તેનામાં સુગંધ પૂરીશ,
અને દીવો પ્રગટાવી, તેની પૂજા કરીશ.
પછી રાત્રે તારી પાસે આવી
તારી વાંસળી તને પાછી આપીશ.
જ્યારે એકલો બીજનો ચંદ્ર
તારકગણમાં રમતો હોય.
ત્યારે તું એના પર મધરાતનું સંગીત વગાડજે.

Crossing

-24-

Have you come to me as my sorrow?
All the more I must cling to you.
Your face is veiled in the dark,
all the more I must see you.
At the blow of death from your hand
let my life leap up in a flame.
Tears flow from my eyes
-let them flow round your feet in worship.
And let the pain in my breast speak to me
that you are still mine.

દુઃખમૂર્તિ
ખેયા-1906

-24-

તું જો મારું દુઃખ બનીને આવે
તો મારે તને ખાસ વહાલથી વળગવું જોઈએ.
જો તારું મુખ અંધકારના ઘુંઘટમાં છૂપાયું હોય
તો મારે તે ખાસ જોવું જોઈએ.
તારા હાથના મૃત્યુના પ્રહારથી મારી ચેતનાની જ્યોત પ્રજ્વલિત થશે.
મારી આંખમાંથી વહેતા આંસુ પ્રાર્થનાપૂર્વક તારા ચરણસ્પર્શ કરશે.
અને મારા હૈયાની વેદના મને કહેશે
કે તું હજી મારો જ છે.

Crossing

-39-

No guest had come to my house for long,
my doors were locked, my windows barred;
I thought my night would be lonely.
When I opened my eyes
I found the darkness had vanished.
I rose up and ran and saw
the bolts of my gates all broken,
and through the open door
your wind and light waved their banner.
When I was a prisoner in my own house,
and the doors were shut,
my heart ever planned to escape and to wander.
Now at my broken gate,
I sit still and wait for your coming,
You keep me bound by my freedom.

મુક્તિપાશ
ખેયા-1906

-39-

ઘણા વખતથી મારે ઘરે કોઈ મહેમાન આવ્યા ન હતા
કારણ મેં દરવાજા બંધ કર્યા હતા.
મને હતું કે મારી રાત્રિ એકાકી હશે.
મારી આંખો ખુલી તો મેં જોયું કે અંધકાર ગાયબ હતો.
મેં ઊભા થઈ, દોડીને જોયું તો દરવાજા ખુલ્યા હતા
અને ખુલ્યા દરવાજામાંથી
પવન અને પ્રકાશની પતાકા લહેરાતી હતી.
જ્યારે મારા દરવાજા બંધ હતા ત્યારે હું મારા ઘરમાં બંદી હતો
અને હું ભાગી છૂટવાના વિચારો કરતો હતો.
હવે, મારા ખુલ્યા દરવાજે, હું શાંત બેઠો છું.
અને તારા આવવાની રાહ જોઉં છું.
તેં મને મારી સ્વતંત્રતાથી બાંધ્યો છે.

Poems

-45-

For a mere nothing fill me with gladness.
Only hold my hand in your hand.
In the deepening night take up my heart
and play with it as you wish.
Bind me close to you with nothing.
I shall spread myself out at your feet and lie still.
I shall meet silence with silence under this sky.
I shall become one with the night,
clasping the earth to my breast.
Make my life glad with nothing.
The rains sweep the sky from end to end.
In the wild wet wind
jasmines revel in their own perfume.
The cloud-hidden stars thrill in secret.
Let me fill my heart to the full
with nothing but my own depth of joy.

સ્પર્શસંધ્યા
ખેયા-1906

-45-

અર્થહીન આનંદથી અંતર મારું ભરી દે,
તારા હાથમાં માત્ર હાથ મારો પકડી લે.
રાત્રિના અંધકારમાં મારા હૃદયને તને જેમ ગમે તેમ રમાડી લે.
કોઈ બંધન વિના મને તારી પાસે બાંધી લે.
તારા ચરણ તળે તને સાષ્ટાંગ પ્રણામ કરું,
આ આકાશ તળે મૌનને ધરીશ મૌન મારું,
ધરતીને છાતી સરસી લગાડી, રાત સાથે એક થશે અસ્તિત્વ મારું.
વર્ષાધારા ભરી દે આકાશને, એકથી બીજે છોડે,
ભીના પવને, મસ્ત જુઈ પોતાની સુગંધે,
વાદળ છાયા તારા, છાના છાના મરકે.
અર્થહીન આનંદથી અંતર મારું ભરવું માત્ર મારા પૂર્ણાંદે.

Poems

-46-

I seek and seek on my harp strings
the notes that can blend with thine.
Simple is the awakening of the morning
and the flow of water,
simple are the dewdrops on leaves,
colours in clouds,
the moonlight on sandbanks of the river
and showers of rain in the midnight.
I seek notes for my songs simple and full as these,
fresh and flowing with life,
old as the world and known to all.
But my strings are newly strung
and they bristle with sharp newness as with spears.
Thus my songs never have the spirit of the winds,
they never can mingle with the lights of the sky.
My effort is an effort
and my restless strains try hard to drown thy music.

વિચ્છેદ

ખેયા-1906

-46-

મારી વીણા પર છેડું હું એવા સૂર,
જેમાં ભળી જાય દૂરથી છેડાતા તારા સૂર.
સરળ છે, સહજ છે,
જાગતું આ સવાર, પાણીનો આ પ્રવાહ,
પણો પણો નીહાર, વાદળને રંગતો પ્રકાશ,
નદી કિનારે પથરાતો ચંદ્ર પ્રકાશ
ને મધરાતે પડતો વરસાદ.
મારા ગીતો માટે હું આવા સાદા અને સભર સૂર શોધું છું.
જેમાં જીવન શી તાજગી અને પ્રવાહ હોય,
જે જગજાહેર અને સ્વીકાર્ય હોય.
પણ મારા તાર નવા છે અને તેમાં
નાવીન્યની તીવ્રતા છે.
આથી મારાં ગીતો પવનની માફક લહેરાતા નથી,
આકાશના પ્રકાશમાં ભળી જઈને ફેલાતા નથી.
મારા ગીતો એક પ્રયત્ન બની રહે છે.
અને તેની તરજ તારા સંગીતની સાથે સુસંગત નથી થતી.

Gitanjali

-31-

'Prisoner, tell me, who was it that bound you?'
'It was my master,' said the prisoner.
'I thought I could outdo everybody in the world
in wealth and power,
and I amassed in my own treasure-house
the money due to my king.
When sleep overcame me I lay upon the bed
that was for my lord, and on waking up I found
I was a prisoner in my own treasure-house.'
'Prisoner, tell me,
who was it that wrought this unbreakable chain?'
'It was I,' said the prisoner,
'who forged this chain very carefully.
I thought my invincible power would hold the world captive
leaving me in a freedom undisturbed.
Thus night and day I worked at the chain
with huge fires and cruel hard strokes.
When at last the work was done
and the links were complete and unbreakable,
I found that it held me in its grip.'

બંદી
ખેયા-1906

'બંદી, કહે મને, બાંધ્યો છે કોણે તને?'
બોલ્યો બંદી, 'હતો એ સ્વામી મારો.
ધાર્યું મેં કે સમૃદ્ધિ અને સત્તામાં સર્વશ્રેષ્ઠ બનું હું
અને પરિગ્રહ મારે ખજાને મારા રાજાની સંપત્તિનો.
નિદ્રાધીન થયો હું મારા નાથની શય્યામાં
ને જાગીને જોઉં તો હતો હું બંદી મારા જ ખજાનામાં.'
'બંદી, કહે મને બનાવ્યું કોણે આ અતૂટ બંધન?'
બોલ્યો બંદી, 'ઘડી મેં જ આ સાંકળ, ખૂબ સાવધાનીથી.
ધાર્યું મેં કે મારી અતુલ્ય શક્તિથી દુનિયાને બનાવીશ બંદી
અને માણીશ હું મારી મુક્તિ.
બનાવવા આ સાંકળ, પ્રગટાવી ભીષણ આગ, માર્યા મેં કૂર આઘાત.
એક કર્યા દિવસ રાત.
અંતે જ્યારે કડી બની અતૂટ અને સંપૂર્ણ,
જકડાયો હું જ એના બંધને'

Gitanjali

-41-

Where dost thou stand behind them all, my lover,
hiding thyself in the shadows?
They push thee and pass thee by on the dusty road,
taking thee for naught.
I wait here weary hours spreading my offerings for thee,
while passers-by come and take my flowers, one by one,
and my basket is nearly empty.
The morning time is past, and the noon.
In the shade of evening my eyes are drowsy with sleep.
Men going home glance at me and smile
and fill me with shame.
I sit like a beggar maid, drawing my skirt over my face,
and when they ask me, what it is I want,
I drop my eyes and answer them not.
Oh, how indeed, could I tell them that for thee I wait,
and that thou hast promised to come.
How could I utter for shame
that I keep for my dowry this poverty.
Ah, I hug this pride in the secret of my heart.
I sit on the grass and gaze upon the sky
and dream of the sudden splendour of thy coming
-all the lights ablaze, golden pennons flying over thy car,
and they at the roadside standing agape,
when they see thee come down from thy seat to raise me
from the dust, and set at thy side this ragged beggar girl
a-tremble with shame and pride,
like a creeper in a summer breeze.
But time glides on and still no sound of the wheels of thy
chariot. Many a procession passes by with noise and shouts
and glamour of glory. (continued)

-41-

પ્રિયતમ, પડછાયામાં છૂપાતો બધાંની પાછળ તું ક્યાં ઊભો છે ?
તારી અવગણના કરી, તને ધક્કો મારી બધાં આગળ ચાલી જાય છે.
હું કલાકોથી નજરાણું ધરી, તારી પ્રતીક્ષા કરું છું,
આવતા, જતા બધાં જ એક પછી એક મારા ફૂલો લેતા જાય છે
અને મારી થાળી ખાલી થવા આવી છે.
સવાર વીતી ગઈ અને બપોર પણ,
સાંજના ઓળામાં મારી આંખો ઊંઘથી ઘેરાય છે.
ઘરે જતા માણસો મારી સામે હસે છે અને હું શરમાઈ જાઉં છું.
ભિખારણની માફક બેસી, પાલવથી મારું મોં સંતાડું છું
અને જ્યારે તેઓ મને પૂછે છે કે મારે શું જોઈએ છે
ત્યારે આંખો ઢાળી હું ચૂપ બેસી રહું છું.
હું કેવી રીતે તેમને કહું કે હું તારી રાહ જોઉં છું,
તેં મને આવવાનું વચન આપ્યું છે.
મને કહેતા શરમ આવે છે કે મારી ગરીબી મારો કરિયાવર છે.
મારા હૃદયમાં છાની રીતે આ ગૌરવને વળગી રહું છું.
ઘાસમાં બેઠા, આકાશને નીરખતા,
તારા અચાનક આવવાના સોનેરી સ્વપ્ન જોઉં છું;
ચોમેર ઝળહળતો પ્રકાશ, સુવર્ણ પતાકા લહેરાવતો રથ;
રસ્તે જતા લોકો સ્તબ્ધ બનીને જોઈ રહે છે કે
તું તારા આસનેથી ઊતરી, મારી ધૂળ ખંખેરી મને ઉપાડી, તારી પાસે બેસાડે છે
અને આ ભિખારણ, શરમ અને ગૌરવથી થથરી ઊઠે છે-જાણે વંત્રોળમાં વેલી!
પણ સમય વહેતો જાય છે અને તારા રથના કોઈ ઐંદાણ નથી,
ઘણાં ય જુલુસ દમમભેર ચાલી ગયા.

(આગળ)

Is it only thou who wouldst stand in
the shadow silent and behind them all?
And only I who would wait and weep and wear out
my heart in vain longing?

પ્રશ્ન
ખેયા-1906

માત્ર તું જ પડછાયામાં શાંત રહીને સૌની પાછળ રહીશ?
અને માત્ર હું જ તારા વ્યર્થ વિરહમાં વિલાપ કરતી રહીશ?

Gitanjali

-47-

The night is nearly spent waiting for him in vain.
I fear lest in the morning he suddenly come to my door
when I have fallen asleep wearied out.
Oh friends, leave the way open to him - forbid him not.
If the sound of his steps does not wake me,
do not try to rouse me, I pray.
I wish not to be called from my sleep
by the clamorous choir of birds,
by the riot of wind at the festival of morning light.
Let me sleep undisturbed
even if my lord comes of a sudden to my door.
Ah, my sleep, precious sleep,
which only waits for his touch to vanish.
Ah, my closed eyes that would open their lids
only to the light of his smile when he stands before me
like a dream emerging from darkness of sleep.
Let him appear before my sight
as the first of all lights and all forms.
The first thrill of joy to my awakened soul
let it come from his glance.
And let my return to myself be immediate return to him.

જાગરન
ખેયા-1906

-47-

વ્યર્થ વીતી વિભાવરી, વાટ એની જોતાં
થાકીને સવારે આંખ મળશે મારી
ને આવશે એ એકાએક મારે દ્વારે
મિત્રો, રોકતા ના એનો રસ્તો.
એના પગરવથી મારી આંખના ખુલે, તો મહેરબાની કરી
મને ઉઠાડશે નહીં. મારે નથી ઊઠવું પંખીઓના
કલશોરથી હું પ્રભાતના ઉત્સવે ગાજતા પવનના સુસવાટથી
મારા નાથ અચાનક મારે આંગણે આવે તો પણ મને
નિશ્ચિંત સૂવા દેજો.
આ મારી અમૂલ્ય નિદ્રા અલોપ થશે માત્ર એના સ્પર્શે.
નિદ્રાના અંધકારમાં ઉપસતા સ્વપ્નની માફક જ્યારે તે
મારી સામે આવશે ત્યારે જ ખુલશે મારી આંખો તેના
સ્મિતના પ્રકાશમાં
આદિ પ્રકાશ અને આકારની માફક પ્રગટવા દો એને મારી સામે
મારી જાગૃત ચેતનાની પ્રથમ આનંદલહરી ફરકવા દો એની નજર સામે
અને મારી જાત સાથેનું પુનર્મિલન બની રહે અમારું મિલન

Gitanjali

-48-

The morning sea of silence broke into ripples of bird songs;
and
the flowers were all merry by the roadside;
and the wealth of gold was scattered
through the rift of the clouds
while we busily went on our way and paid no heed.
We sang no glad songs nor played;
we went not to the village for barter;
we spoke not a word nor smiled; we lingered not on the way.
We quickened our pace more and more as the time sped by.
The sun rose to the mid sky and doves cooed in the shade.
Withered leaves danced and whirled in the hot air of noon.
The
shepherd boy drowsed and dreamed
in the shadow of the banyan tree, and I laid myself down
by the water and stretched my tired limbs on the grass.
My companions laughed at me in scorn;
they held their heads high and hurried on;
they never looked back nor rested;
they vanished in the distant blue haze.
They crossed many meadows and hills,
and passed through strange, far-away countries.
All honour to you, heroic host of the interminable path!
Mockery and reproach picked me to rise,
but found no response in me.
I gave myself up for lost in the depth of a glad humiliation - in
the shadow of a dim delight.
The repose of the sun-embroidered green gloom
slowly spread over my heart.
I forgot for what I had travelled,
and I surrendered my mind without struggle
to the maze of shadows and songs.

(continued)

-48-

સવારના સ્તબ્ધ સાગરે સંચાર તરંગનો,
પંખી ગાને હસતાં ફૂલો, રસ્તાની બંને કોરે.
સુવર્ણની સમૃદ્ધિ વેરાતી વાદળની તિરાડે
ને તો યે બેધ્યાન અમે ચાલતા અમારે રસ્તે.
ન રમતા અમે કે ન ગાતાં આનંદના ગીતો અમે,
ન વ્યસ્ત વ્યવસાયે અમે કે ન સ્મિત કે શબ્દો અમારે મોઢે.
રસ્તામાં ન કરતા વ્યય સમયનો - ઝડપ વધારતા વીતતા સમયે.
મધ્યાહને સૂર્ય ચઢ્યો માથે ને ઘુઘવતા પારેવા છાંયડે
સૂકાં પાનનું નર્તન ભર બપોરે
ને ગોવાળો નિરાંતે શમણાં જોતાં વડને છાંયે.
લંબાવ્યાં મેં શાન્ત અંગ ઘાસ પર, ઝરણાને કાંઠે.
સાથી સૌ મને હસતાં ને અવગણી મને, ઉન્નત શિરે રસ્તે પડ્યા.
આરામ વિના, પાછું જોયા વિના, દૂરની ભૂરી ક્ષિતિજે તે અદૃશ્ય થયા.
પસાર કરતા ગિરિ કંદરા ને વિવિધ વિચિત્ર દેશવિદેશે વિચરતા.
વ્યંગ-વિનોદથી, મારી મહેણાં મને ઉઘડવાને થયો ઘણો પ્રયત્ન
પણ હું તો હતો ખોવાયો હતો એક સુસ્ત આનંદમાં મગ્ન.
હરિયાળીમાં વેરાયેલી તડકાની નકશીની ગમગીની છવાઈ મારે હૈયે,
ભૂલીને મારી મંઝિલ, અર્પણ મારું હૈયું છાંયામાં ગુંથાયેલી ગીતની જાળીને.

(આગળ)

At last, when I woke from my slumber and opened my eyes,
I saw thee standing by me, flooding my sleep with thy smile.

How I had feared that the path was long and wearisome,
and the struggle to reach thee was hard!

નિરુપમ
ખેયા-1906

અંતે ઊઠીને મારી નિદ્રામાંથી, જોઉં છું ખોલીને આંખ
અંતે ઊઠીને મારી નિદ્રામાંથી, જોઉં છું ખોલીને આંખ
તો સન્મુખ ઊભો તું ને તારા સ્મિતના પૂરનાં તણાતી મારી નિદ્રા
અને મેં તો ધાર્યું હતું કે તારા સુધી પહોંચવાનો માર્ગ છે લાંબો અને વિકટ!

Gitanjali

-50-

I had gone a begging from door to door in the village
path, when thy golden chariot appeared in the distance
like a gorgeous dream
and I wondered who was this King of all kings!
My hopes rose high and methought
my evil days were at an end,
and I stood waiting for alms to be given unasked
and for wealth scattered on all sides in the dust.
The chariot stopped where I stood.
Thy glance fell on me and thou camest down with a smile.
I felt that the luck of my life had come at last.
Then of a sudden thou didst hold out thy right hand and
say 'What hast thou to give to me?'
Ah, what a kingly jest was it
to open thy palm to a beggar to beg!
I was confused and stood undecided,
and then from my wallet I slowly took out the least little
grain of corn and gave it to thee.
But how great my surprise
when at the day's end I emptied my bag on the floor
to find a least little gram of gold among the poor heap.
I bitterly wept and wished
that I had had the heart to give thee my all.

કૃપણ

ખેધા-1906

-50-

ગામડાને રસ્તે, માંગતો હું ભિક્ષા દ્વારે, દ્વારે.
જોયો તારો ભવ્ય સ્વપ્ન- શો સુવર્ણ રથ દૂર સુદૂરે
ને વિચારી રહ્યો હું કે આ રાજાધિરાજ ક્યાં વિચરે?
મારી દુર્દશાના અંતની મને આશા બંધાઈ,
થયું કે આજે મળશે વણમાંગી સોગાદો
ને વેરાશે ચોમેર ધૂળમાં અમૂલ્ય સંપત્તિ.
રથ ઊભો મારી સામે, ઊતર્યો તું હસતો ને જોતો મારી સામે.
લાગ્યું કે આવી રહ્યું છે સદ્ભાગ્ય મારી સામે,
ને એકાએક તે ફેલાવ્યો તારો જમણો હાથ, મારી સામે,
'મને આપવા શું છે તારી પાસે?'
અરે, આ તે કેવો રાજવી વ્યંગ-કે વિનોદ? માંગવી ભિક્ષા ભિક્ષુક પાસે?
હતો હું આકુળ વ્યાકુળ અને બેબાકળો,
ધીરેથી મારા થેલામાંથી એક ઝીણો કણ કાઢીને તને આપતો.
દિનાન્તે જ્યારે ખાલી કર્યો મેં મારો થેલો,
થયું આશ્ચર્ય અપાર, જોઈને ઢગલામાં ઝીણો સોનાનો દાણો.
વ્યર્થ આંસુ હું સારી રહ્યો,
તને આખો થેલો મેં આપી કેમ ન દીધો?

Gitanjali

-51-

The night darkened. Our day's works had been done.
We thought that the last guest had arrived for the night
and the doors in the village were all shut.
Only some said the king was to come.
We laughed and said 'No, it cannot be!
It seemed there were knocks at the door
and we said it was nothing but the wind.
We put out the lamps and lay down to sleep.
Only some said, "It is the messenger!"
We laughed and said 'No, it must be the wind!
There came a sound in the dead of the night.
We sleepily thought it was the distant thunder.
The earth shook, the walls rocked, and it troubled us in our
sleep.
Only some said it was the sound of wheels.
We said in a drowsy murmur,
'No, it must be the rumbling of clouds!
The night was still dark when the drum sounded.
The voice came 'Wake up! delay not!
We pressed our hands on our hearts and shuddered with fear.
Some said, 'Lo, there is the king's flag!
We stood up on our feet and cried "There is no time for
delay!
The king has come - but where are lights, where are wreaths?
Where is the throne to seat him?
Oh, shame! Oh utter shame! Where is the hall, the decorations?
Someone has said, 'Vain is this cry!
Greet him with empty hands, lead him into thy rooms all
bare!
Open the doors, let the conch-shells be sounded!
In the depth of the night
has come the king of our dark, dreary house.

(continued)

-51-

રાત્રિનો અંધકાર છવાતો હતો. અમારું દિવસનું કામ પૂરું થઈ ગયું હતું.
અમને લાગ્યું કે અંતિમ અતિથિ આવી ગયા છે
અને ગામના દરવાજા બંધ થઈ ગયા છે.
કોઈક કહી રહ્યું હતું કે રાજા આવવાના બાકી છે.
અમે હસીને કહ્યું કે એ શક્ય નથી.
એવું લાગ્યું કે કોઈ બારણું ખખડાવે છે.
પણ અમે કહ્યું કે એ તો પવન છે. દીવો બૂઝાવી અમે સૂતા.
કોઈકે કહ્યું કે એ દૂતના ટકોરા છે. અમે હસીને કહ્યું કે એ તો પવન છે.
મધરાતે અવાજ થયો. અમને ઊંઘમાં લાગ્યું કે દૂર વાદળ ગર્જે છે.
ધરતી ધ્રુજી, દીવાલો હાલી અને અમારી ઊંઘમાં ખલેલ પડી.
કોઈકે કહ્યું કે એ રથના પૈડાનો અવાજ છે.
અમે ઊંઘમાં બોલ્યા, 'એ તો વાદળનો ગડગડાટ હશે.'
જ્યારે નગારા વાગ્યા ત્યારે રાત્રિનો અંધકાર છવાયો હતો.
અવાજ આવ્યો, 'વાર ન કરો, જાગો, જાગો.'
અમે ભયભીત થઈ છાતી પર હાથ મૂક્યા.
કોઈક બોલ્યું. જુઓ, જુઓ રાજાની ધજા એ દેખાય.
અમે ઊભા થઈ બોલી ઊઠ્યા, હવે વાર ન કરો.
રાજા તો આવી ગયા પણ ક્યાં છે દીવા, ક્યાં છે હારતોરા?
એમને બેસવાનું સિંહાસન ક્યાં છે? ક્યાં છે? સભા ક્યાં છે
સાજશણગાર?
કોઈકે કહ્યું વ્યર્થ છે આ ચિત્કાર, કરો ખાલી હાથે સત્કાર,
કરો એમનું સ્થાપન ખાલી સભાગૃહે, ખોલો દરવાજા - કરો શંખનાદ.
આપણા અંધારા, એકાકી ભવનનો રાજા રાત્રે આવ્યો છે.

(આગળ)

The thunder roars in the sky.
The darkness shudders with lightning.
Bring out thy tattered piece of mat and spread it in the
courtyard.
With the storm has come of a sudden our king of the fearful
night.

આગમન
ખેયા-1906

આકાશે ગગડે છે વાદળા, અંધકાર ધૂજે છે. વીજ કડકે –
લઈ આવો ફાટેલી તૂટેલી સાદડી અને પાથરો એને આંગણે.
એકાએક તોફાનમાં, આવ્યો છે. ભયાનક રાત્રિનો આપણો રાજા.

Gitanjali

-54-

I asked nothing from thee;
I uttered not my name to thine ear.
When thou took'st thy leave I stood silent.
I was alone by the well
where the shadow of the tree fell aslant,
and the women had gone home
with their brown earthen pitchers full to the brim.
They called me and shouted,
'Come with us, the morning is wearing to noon.'
But I languidly lingered awhile
lost in the midst of vague musings.
I heard not thy steps as thou camest.
Thine eyes were sad when they fell on me;
thy voice was tired as thou spokest low -
'Ah, I am a thirsty traveller.'
I started up from my day-dreams
and poured water from my jar on thy joined palms.
The leaves rustled overhead;
the cuckoo sang from the unseen dark,
and the perfume of babla flowers came from the bend of the
road.
I stood speechless with shame when my name thou didst ask.
Indeed, what had I done for thee to keep me in remembrance?
But the memory that I could give water to thee
to allay thy thirst will cling to my heart and enfold it in
sweetness.
The morning hour is late, the bird sings in weary notes,
neem leaves rustle overhead
and I sit and think and think.

કુચાર ધારે
ખેયા-1906

-54-

મેં તારી પાસે કાંઈ જ માંગ્યું નથી.
મેં મારું નામ પણ - તારા કાનમાં કહ્યું નથી.
જ્યારે તે જવા માટે રજા લીધી ત્યારે મેં રાખી હતી શાંતિ.
જ્યાં ઝાડનો ત્રાંસો, પડછાયો પડે છે તે કૂવાની પાસે હું એકાકી.
બીજાં બધાં પોતાનાં માટલા ભરી ઘરે ગયા હતા.
મને પણ બોલાવતા હતા, ચાલ, બપોર થવા આવી છે,
પણ હું તો સુસ્ત - વ્યસ્ત વિવિધ વિચારોમાં,
તારો આવવાનો પગરવ મેં ન સાંભળ્યો.
તારી આંખો હતી ગમગીન અને અવાજ થાકેલો,
'હું છું તૃષાર્ત મુસાફર.'
મારા દિવાસ્વપ્નમાંથી જાગીને મારા ઘડામાંથી તારા ખોબામાં મેં પાણી રેડ્યું.
અને વળતા રસ્તેથી આવતો બાબલાના ફૂલોનો પરિમલ.
શરમથી અબોલ હું, જ્યારે તે નામ મારું પૂછ્યું.
અરે, યાદ રાખવા જેવું, મેં કર્યું છે શું તારે માટે?
પણ તારી તરસ છિપાવવા મેં તને પાણી આપ્યું હતું.
એની યાદની મીઠાશથી રહેશે મારું હૈયું તરબોળ
મોડી સવારે, પંખીના ગાનમાં થાક વરતાય છે.
અને બેઠા, બેઠા મારું મન વિચારોમાં ખોવાય છે.

Gitanjali

-64-

On the slope of the desolate river among tall grasses
I asked her, 'Maiden, where do you go
shading your lamp with your mantle?
My house is all dark and lonesome - lend me your light!
She raised her dark eyes for a moment
and looked at my face through the dusk.
'I have come to the river,' she said, 'to float my lamp on the
stream
when the daylight wanes in the west.'
I stood alone among the tall grasses
and watched the timid flame of her lamp
uselessly drifting in the tide.
In the silence of gathering night I asked her,
'Maiden, your lights are all lit -
then where do you go with your lamp?
My house is all dark and lonesome - lend me your light.'
She raised her dark eyes on my face
and stood for a moment doubtful.
'I have come,' she said at last, 'to dedicate my lamp to the
sky.'
I stood and watched her light uselessly burning in the void.
In the moonless gloom of midnight I asked her,
'Maiden, what is your quest, holding the lamp near your
heart?
My house is all dark and lonesome - lend me your light.'
She stopped for a minute and thought
and gazed at my face in the dark.
'I have brought my light,' she said, 'to join the carnival of
lamps.'
I stood and watched her little lamp
uselessly lost among the lights.

અનાવશ્યક
ખેયા-1906

-64-

નદીના કિનારે, ઢાળ પર ઊગેલા ઊંચા ઘાસની વચ્ચે ઊભા રહીને
મેં તેને પૂછ્યું, 'તારા પાલવથી તારો દીવો ઢાંકીને તું ક્યાં જઈ રહી છું?
મારા ઘરમાં છે એકાંત અને અંધકાર - આપીશ તું મને પ્રકાશ?'
ક્ષણભર આંખો ઊંચી કરી, સાંધ્યપ્રકાશમાં મારા મોં સામે જોઈને
તે બોલી, 'જ્યારે સૂર્ય અસ્ત થશે પશ્ચિમે,
ત્યારે તરતો મૂકીશ મારો દીવો નદીના પ્રવાહે.'
ઊંચા ઘાસની વચ્ચે ઊભા રહીને હું જોઈ રહ્યો
તેના દીવાની જ્યોતને ઝબૂકતી, નદીના પ્રવાહમાં વ્યર્થ તણાતી.
ઘેરી રાત્રિની નીરવ શાંતિમાં મેં એને પૂછ્યું,
'તારા દીવા તો પ્રગટી ચૂક્યા છે. હવે તું આ દીવાનું શું કરીશ?
મારા ઘરમાં છે એકાંત અને અંધકાર - આપીશ તું પ્રકાશ?'
ઊંચી કરીને એની આંખ, શંકાથી જોયું મારી સામે અને અંતે બોલી,
'હું તો મારો દીવો અર્પણ કરીશ આકાશને.'
હું ઊભો, ઊભો જોઈ રહ્યો. દીવાને અવકાશમાં વ્યર્થ બળતો.
અમાસની મધરાતની ગમગીનીમાં મેં એને પૂછ્યું.
'તારા હૈયાની પાસે ધરીને તારો દીવો, શોધે છે તું કોને?
મારા ઘરમાં છે એકાંત અને અંધકાર - આપીશ તું મને પ્રકાશ?
ક્ષણભર અટકીને, કાંઈક વિચારીને, અંધકારમાં મારા મોં સામે જોઈને તે
બોલી, 'લાવી છું હું મારો દીપક, દીપાવલિના ઉત્સવ માટે'
હું ઊભો, ઊભો જોઈ રહ્યો
એના નાનકડા દીપકને વ્યર્થ ખોવાતો દીપમાલામાં.

Gitanjali

-78-

When the creation was new
and all the stars shone in their first splendour,
the gods held their assembly in the sky and sang
“Oh, the picture of perfection! the joy unalloyed!”

But one cried of a sudden

–“It seems that somewhere there is a break
in the chain of light
and one of the stars has been lost”.

The golden string of their harp snapped,
their song stopped, and they cried in dismay

–“Yes, that lost star was the best,
she was the glory of all heavens!”

From that day the search is unceasing for her,
and the cry goes on from one to the other
that in her the world has lost its one joy!

Only in the deepest silence of night
the stars smile and whisper among themselves

–“Vain is this seeking!

Unbroken perfection is over all!”

હારાધન
ખેયા-1906

-78-

જ્યારે તારું સર્જન તાજું જ હતું
અને બધા જ તારા પ્રથમ પ્રકાશે પ્રગટ્યા હતા,
ત્યારે આકાશે મળેલી દેવોની સભામાં ગીત ગવાતું હતું—
‘ઓ પરિપૂર્ણ ચિત્ર, ઓ પરિશુદ્ધ આનંદ’.

ત્યાં એકાએક કોઈકે બૂમ પાડી,
‘એમ લાગે છે કે પ્રકાશની શૃંખલામાં કાંઈક ક્ષતિ છે
—એકાદ તારો ખરી ગયો લાગે છે’.

સુવર્ણ વીણાના તાર તૂટ્યા, તેમના ગીતો અટક્યા, અને તેઓ બોલી રહ્યા;
‘હા, તે ખોવાયેલો તારો સર્વશ્રેષ્ઠ હતો,
અરે, તે તો સ્વર્ગનો સરતાજ હતો’.
તે દિવસથી ચાલી રહી છે તેની અવિરત શોધ, કહી રહ્યા છે એકબીજાને
કે

ખોવાયેલા તારામાં જગતે ગુમાવ્યો છે તેનો એકમાત્ર આનંદ.

રાત્રિની પ્રગાઠ શાંતિમાં તારાઓ મલકે છે
અને એકબીજાના કાનમાં કહે છે,
‘વ્યર્થ છે આ શોધ,
આ જ છે સંપૂર્ણ અખંડતા’.

Gitanjali

-80-

I am like a remnant of a cloud of autumn
uselessly roaming in the sky,
O my sun ever-glorious!
Thy touch has not yet melted my vapour,
making me one with thy light,
and thus I count months and years separated from thee.
If this be thy wish and if this be thy play,
then take this fleeting emptiness of mine,
paint it with colours, guild it with gold,
float it on the wanton wind
and spread it in varied wonders.
And again
when it shall be thy wish to end this play at night,
I shall melt and vanish away in the dark,
or it may be in a smile of the white morning,
in a coolness of purity transparent.

લીલા
ખેયા-1906

-80-

ઓ મારા સદા પ્રજ્જ્વલિત સૂર્ય,
હું તો આકાશમાં નકામા રખડતા શરદના વાદળના અવશેષ જેવો છું.
તારા સ્પર્શથી મારો ધુમાડો હજી ઓગળ્યો નથી
અને તેથી હું તારા પ્રકાશમાં ઓતપ્રોત થયો નથી
અને તારાથી જુદાઈના મહિનાઓ અને વર્ષો ગણું છું.
જો આ જ તારી ઈચ્છા હોય અને તું આમ જ કરવાનો હોય,
તો આ મારો ક્ષણજીવી ખાલીપો હટાવ,
-એને રંગોમાં ઝબોળ, ચઢાવ એને સુવર્ણ ઢોળ,
વહાવ એને પવન પ્રવાહે અને વેરી દે એને વિવિધ કૌતુકમાં.
અને ફરી જ્યારે તારી ઈચ્છા થાય રમત પૂરી કરવાની,
હું ઓગળીને અદ્રશ્ય થઈ જઈશ રાત્રિના અંધકારમાં,
કે પછી શુભ્ર પ્રભાતના સ્મિતમાં,
કે પછી શીતલ પારદર્શક પરિશુદ્ધતામાં.

The Fugitive-(1919 ?)

-2-

We came hither together, friend,
and now at the cross-roads I stop to bid you farewell.
I feel I can no longer walk with you
to seek what you seek, or build memorials of regret.
Your path is wide and straight before you,
but my call comes from the wayside,
from the wilderness of the unreached.
I follow the impulse of the wind, and the clouds;
I follow the stars to the daybreak behind the hills;
I follow the lovers who, as they walk,
make a wreath of their days with the one thread of song,
'I love.'

બિદાય
ખેયા

-2-

મિત્રો, આપણે અહીં સુધી સાથે ચાલ્યા,
હવે હું આ વળાંક પર તમારી વિદાય લઈશ.
મને લાગે છે કે જે તમે શોધો છો તે શોધવા
કે પછી દિલગીરીનું સ્મૃતિચિન્હ મૂકવા હવે હું તમારી સાથે નહીં આવી
શકું.
તમારો રસ્તો સીધો, સરળ અને વિશાળ છે,
પણ મને બોલાવે છે, વેરાન, એકાકી અરણ્ય.
હું અનુસરીશ પવન અને વાદળના ઈશારાને,
હું અનુસરીશ તારાને – પર્વતની પાછળ પડતા પ્રભાત સુધી,
હું અનુસરીશ પ્રેમીઓને,
– જે ગૂંથે છે દિવસોની માળા, એક ગીતના દોરાથી,
જેના શબ્દો છે, 'હું પ્રેમ કરું છું.'

The song I came to sing here stays unsung.
It's still the scales, just the wish carrying me along.
I haven't yet hit the notes. I haven't yet fixed the words.
Within me there's just a song's disquiet.
The bud's still closed. Just a breath of air has stirred.
I haven't yet seen his face. I haven't yet heard his speech.
From time to time I just hear his pacing feet.
He comes and goes just without my door.
The whole day's gone in just preparing a seat.
My room's unlit. How can I ask him in?
I hope to have him, for I haven't had him yet.

હેથા જે ગાન ગાઈતે આસો
પૂજા-૨૨, સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૯

English translation by Ketaki Khushari Dyson-Song-5.

નથી ગવાયું ગીત, જે આવ્યો હતો હું અહીં ગાવા,
હજી તો છે માત્ર સરગમ અને ગીત ગાવાની ઈચ્છા.
હજી નથી સૂર મેં બાંધ્યા કે નથી શબ્દ મેં ગોઠવ્યા,
માત્ર મારા અંતરતમે ગીતની સ્ફુરણાની ચંચલતા.
ખૂલી નથી કળી હજી, હવામાં શ્વાસનો અહેસાસ માત્ર હજી,
નથી જોયું તેનું મુખારવિંદ હજી, નથી સાંભળી તેની વાણી હજી.
સાંભળી રહેતો એનો પગરવ વારંવાર,
તે આવતો ને જતો મારા બારણાની બહાર.
આખો દિવસ વીતી ગયો, તૈયાર કરતા આસન,
પ્રગટાવ્યા વિના દીવો, કેમ આપું એને આવકારનું ઈજન?
આશા મને એને પામવાની,
કારણ પામ્યો નથી એને હું હજી!

Gitanjali

-14-

My desires are many and my cry is pitiful,
but ever didst thou save me by hard refusals;
and this strong mercy has been wrought into my life
through and through.

Day by day thou art making me worthy
of the simple, great gifts that thou gavest to me unasked-
this sky and the light, this body and the life and the
mind - saving me from perils of overmuch desire.

There are times when I languidly linger
and times when I awaken and hurry in search of my
goal; but cruelly thou hidest thyself from before me.
Day by day thou art making me worthy of thy full
acceptance by refusing me ever and anon,
saving me from perils of weak, uncertain desire.

આમી બહુ બાસનાય
ગીતાંજલિ-2-1910

-14-

મારી ઈચ્છાઓ છે ઘણી અને કાકલુદી હૃદય દ્રાવક,
પણ હંમેશાં તે મને બચાવ્યો છે તારા અસ્વીકારથી
અને તારી આ પ્રબળ કૃપા મારા જીવનમાં વારંવાર વરસી છે.
દિવસે, દિવસે તું મને લાયક બનાવે છે.
તારા વણમાંગે અપાયેલા, સરળ અને મહાન ઉપહાર માટે
જેવા કે આ આકાશ અને પ્રકાશ,
આ તન, ચેતન અને મન -
અને બચાવે છે મને વધુ ઈચ્છાના નુકશાનથી
ક્યારેક હું આળસી જાઉં છું.
અને ક્યારેક જાગીને ઉતાવળે મારા ધ્યેયને ખોળું છું.
પણ કૂરતાથી તું મારાથી સંતાઈ જાય છે.
તારા સતત અને અવિરત અસ્વીકારથી
દિવસે, દિવસે તું મને લાયક બનાવે છે,
સર્વદા તારા સંપૂર્ણ સ્વીકાર માટે
જેથી પાંગળી અને ધૂંધળી ઈચ્છાઓના નુકશાનથી હું બચું

Gitanjali

-63-

Thou hast made me known to friends whom I knew not.
Thou hast given me seats in homes not my own.
Thou hast brought the distant near
and made a brother of the stranger.
I am uneasy at heart
when I have to leave my accustomed shelter;
I forget that there abides the old in the new,
and that there also thou abides.
Through birth and death, in this world or in others,
wherever thou leadest me it is thou, the same,
the one companion of my endless life
whoever linkest my heart
with bonds of joy to the unfamiliar.
When one knows thee, then alien there is none,
then no door is shut.
Oh, grant me my prayer that I may never lose
the bliss of the touch of the one in the play of the many.

કત અજનારે
ગીતાંજલિ-3-1910

-63-

અપરિચિત મિત્રોનો મને પરિચય કરાવ્યો - તેં.
પરગૃહે મને સ્થાન આપાવ્યું - તેં.
પારકાંને પોતાનાં અને આગંતુકને આપ્તજન બનાવ્યાં - તેં.
પરિચિત નિવાસને છોડતાં મને થતી સ્વભાવગત વ્યાકુળતા.
ભૂલી જતો કે
અપરિચિતમાં પણ વાસ પરિચિતનો ને અંતે તો તારો વાસ સચરાચરમાં.
આ જગતમાં કે અન્યમાં, જીવનમાં કે મરણમાં, બધે જ તારી આગેવાની,
મારી અનંત યાત્રાના એકમાત્ર મિત્ર.
મારા હૈયાને આનંદના બંધનથી અપરિચિત સાથે બાંધનાર તું તો એક જ
છે.
તને જાણ્યા પછી નથી કોઈ પરિચિત, નથી કોઈ દરવાજો બંધ.
સર્વની માયામાં સમાયેલા તારા સ્પર્શના આનંદથી હું વંચિત ન રહું.
એ જ મારી પ્રાર્થના સ્વીકારજે.

Fruit Gathering

-79-

Let me not pray to be sheltered from dangers
but to be fearless in facing them.

Let me not beg for the stilling of my pain
but for the heart to conquer it.

Let me not look for allies in life's battlefield
but to my own strength.

Let me not crave in anxious fear to be saved
but hope for the patience to win my freedom.

Grant me that I may not be a coward,
feeling your mercy in my success alone;
but let me find the grasp of your hand in my failure.

બિપદે મોર રક્ષા કરો

ગીતાંજલિ-4-1910

-79-

નથી પ્રાર્થના મારી, ભયમાં આશ્રય માટે,

પ્રાર્થના મારી નિર્ભય અભિગમ માટે.

ન વિનવું હું વેદના હરવા,

વિનવું હામ દેવા, વેદના જીતવા.

જીવન સંગ્રામે સાથ માંગું હું માત્ર મુજ શક્તિનો,

ન બચાવો મને, બનવા સ્વતંત્ર, મને ધૈર્ય દો.

માત્ર સાફલ્યમાં તવ કરુણા દર્શન કરતો કાયર ન બનું હું,

નિષ્ફળતામાં તારા હાથનો સહારો ચાહું હું.

The Gardener

-84-

Over the green and yellow rice-fields
sweep the shadows of the autumn clouds
followed by the swift-chasing sun.
The bees forget to sip their honey;
drunken with light they foolishly hover and hum.
The ducks in the islands of the river
clamour in joy for mere nothing.
Let none go back home, brothers, this morning,
let none go to work.
Let us take the blue sky by storm
and plunder space as we run.
Laughter floats in the air like foam on the flood.
Brothers, let us squander our morning in futile songs.

આજ ધાનેર ખેતે
ગીતાંજલિ-8-1910

-84-

આજે લીલાપીળા ડાંગરના ખેતરે
શરદના વાદળોના પડછાયાની
પાછળ પડ્યા છે, વેગીલા રવિકિરણ.
આ અજવાળાના નશામાં ચકચૂર
મધમાખી માધુકરી ભૂલી, મૂર્ખ-શું ગુંજી રહી છે.
નદીના પટમાં બતકો અર્થહીન બકબક કરે છે.
દોસ્ત, આજે ઘરે નથી જવું, આજે કામે નથી જવું
ચાલો આસમાની આકાશે ધૂમ મચાવીએ
અને દોડતા દોડતા સારો યે અવકાશ આવરીએ.
આજે મોજા પર તરતા ફીણની માફક
હવામાં હાસ્ય હિલોળા લે છે.
દોસ્ત, આજની સવાર, આ સંગીતને નામ.

Gitanjali

-83-

Mother, I shall weave a chain of pearls for thy neck
with my tears of sorrow.
The stars have wrought their anklets of light to deck thy
feet, but mine will hang upon thy breast.
Wealth and fame come from thee
and it is for thee to give or to withhold them.
But this my sorrow is absolutely mine own,
and when I bring it to thee as my offering
thou rewardest me with thy grace.

તોમાર શોનાર ઘાલાય
ગીતાંજલિ-10-1910

-83-

મા, મારી વેદનાના આંસુના મોતીનો હાર હું ગુંથીશ તારા ગળા માટે.
લાવ્યા છે તારા, તેમના પ્રકાશના પાવલ તારા પગને સજાવવા માટે.
પણ મારો હાર તો છે તારે હૈયે ઝુલવા માટે.
ખ્યાતિ અને સમૃદ્ધિ - તું તારી ઈચ્છા પ્રમાણે વહેંચતી.
પણ આ મારી વેદના છે સાવ મારી પોતીકી.
ને તને અર્પતા, ઉપહાર તારી કૃપાનો તું મને દેતી.

Gitanjali

-18-

Clouds heap upon clouds and it darkens.
Ah, love,
why dost thou let me wait outside at the door all alone?
In the busy moments of the noontide work
I am with the crowd,
but on this dark lonely day
it is only for thee that I hope.
If thou showest me not thy face,
if thou leavest me wholly aside,
I know not
how I am to pass
these long, rainy hours.
I keep gazing on the faraway gloom of the sky,
and my heart wanders
wailing with the restless wind.

મેઘેર પરે મેઘ
ગીતાંજલિ-16

-18-

વાદળ પર ઘેરાતા વાદળ
અને છવાતો ઘનઘોર અંધકાર,
અરે પ્રિય,
એકલા મને, ઊભો રાખ્યો શાને, બારણાની બહાર ?

દિવસની વ્યસ્ત ક્ષણોમાં
રચ્યો પરચ્યો રહું છું જનગણમાં.
પણ આ અંધારા, એકાકી દિવસે
માત્ર તારી જ મને આશા છે.

પણ જો તારા દર્શન ન થાય,
જો તું મને રેઢે મૂકી દે,
તો આ વર્ષાની દીર્ઘ ઘડીઓ
કેમ પસાર થાય ?

આકાશની સુસ્ત ક્ષિતિજો હું શોધી રહું છું
અને

અધીર અનિલના સહવાસે
મારું હૈયું ચિત્કારતું ભમી રહે છે.

Gitanjali

-27-

Light, oh where is the light?
Kindle it with the burning fire of desire!
There is the lamp but never a flicker of a flame -
is such thy fate, my heart?
Ah, death were better by far for thee!
Misery knocks at thy door,
and her message is that thy lord is wakeful,
and he calls thee to the love-tryst
through the darkness of night.
The sky is overcast with clouds
and the rain is ceaseless. I know not its meaning.
A moment's flash of lightning drags down a deeper gloom
on my sight, and my heart gropes for the path
to where the music of the night calls me.
Light, oh where is the light!
Kindle it with the burning fire of desire!
It thunders and the wind rushes screaming through the
void. The night is black as a black stone.
Let not the hours pass by in the dark.
Kindle the lamp of love with thy life.

કોથાય આલો કોથાય ઓરે આલો

ગીતાંજલિ-17-1910

-27-

પ્રકાશ, ક્યાં છે પ્રકાશ?
કામનાના અગ્નિથી પ્રગટાવો પ્રકાશ.
દીવો છે, પણ જ્યોત ક્યાં?
કેવું તારું નસીબ, હોત નહીં મોત બહેતર?
વ્યથાના ટકોરા તારા બારણે, સંદેશો એનો તારે માટે.
નાથ તારા સદા જાગૃત, બોલાવતા અભિસારે, અંધારી રાત્રે.
આકાશે ખડકાયા વાદળ ઘનઘોર ને વરસતો વરસાદ મૂશળધાર,
ન જાણતો હું મારા હૈયાનાં સ્પંદનો - ન જાણતો હું એનો અણસાર.
ક્ષણિક વીજપ્રકાશે ડૂબતી ગમગીનીમાં મારી નજર
ને શોધતી માર્ગ જેના પર આમંત્રણ મને રાત્રિના સંગીતનું.
પ્રકાશ ક્યાં છે પ્રકાશ? કામનાના અગ્નિથી પ્રગટાવો પ્રકાશ.
કાળી ડિંબાંગ રાત્રિમાં ગર્જતા પવનનો અવકાશે ચિત્કાર
વેડફાતો સમય ચીરતો અંધકાર.
તારી ચેતનાથી પ્રગટાવ પ્રેમની જ્યોત.

Gitanjali

-22-

In the deep shadows of the rainy July,
with secret steps, thou walkest,
silent as night, eluding all watchers.
Today morning has closed its eyes,
heedless of the insistent calls of the loud east wind,
and a thick veil has been drawn
over the ever-wakeful blue sky.
The woodlands have hushed their songs,
and doors are all shut at every house.
Thou art the solitary wayfarer in this deserted street.
Oh my only friend, my best beloved,
the gates are open in my house
-do not pass by like a dream.

આજી શ્રાબન ઘન
ગીતાંજલિ-18-1910

-22-

અષાઢની વર્ષાના ઘેરા પડછાયામાં,
બધાંની નજરના ઓછાયામાં,
ચૂપચાપ, હળવા પગલે,
તું, ચાલતો, રાતે.

આજે, પૂર્વના પવનના સુસવાટાને અવગણીને
પ્રભાતે એની આંખો બંધ કરી છે
અને નીલાકાશે જાડો ઘૂમટો તાણ્યો છે.
વનરાજીનું સંગીત છાનું રહી ગયું છે.
દરેક ઘરના દરવાજા બંધ છે.
વેરાન રસ્તા પર તું એકમાત્ર મુસાફર છે.

મારા એક માત્ર મિત્ર, પ્રિયતમ,
મારા ઘરના દરવાજા ખુલ્લા છે.

તું સ્વપ્નની માફક,
આવીને જતો ન રહેતો.

Gitanjali

-23-

Art thou abroad on this stormy night on thy journey of love,
my friend?

The sky groans like one in despair.

I have no sleep tonight.

Ever and again I open my door
and look out on the darkness, my friend!

I can see nothing before me.

I wonder where lies thy path!

By what dim shore of the ink-black river,
by what far edge of the frowning forest,
through what mazy depth of gloom

art thou threading thy course to come to me, my friend?

આજિ ઝડેર રાતે

ગીતાંજલિ-20-1910

-23-

મિત્ર, આ ઝંઝાવાતી રાત્રે, તું પ્રેમ-મિલન માટે નીકળ્યો છું?

આકાશેથી અવાજ આવતો નિરાશ નિઃશ્વાસનો.

આજે રાત્રે મને ઊંઘ નથી આવતી,

વારે વારે બારણું ખોલીને બહાર અંધકારમાં જોઈ રહું છું.

મને કાંઈ જ દેખાતું નથી.

મિત્ર, તારો રસ્તો ક્યાં હશે?

કાળી ડિબાંગ નદીના કિનારેથી,

ગાઢ વનની દૂરની ધારેથી,

ગમગીનીના અટપટા ઊંડાણેથી,

તું મારા તરફ આવવાનો રસ્તો કેવી રીતે ખોળી શકીશ, મારા મિત્ર?

Gitanjali

-3-

I know not how thou singest,
my master!
I ever listen in silent amazement.
The light of thy music illumines the world.
The life breath of thy music runs from sky to sky.
The holy stream of thy music
breaks through all stony obstacles and rushes on.
My heart longs to join in thy song,
but speech breaks not into song,
and I cry out baffled.
Ah, thou hast made my heart captive
in the endless meshes of thy music,
my master!

તુમી કેમન કોરે
ગીતાંજલિ-22-1910

-3-

મારા નાથ,
તું કેવી રીતે ગાય છે, તે હું નથી જાણતો.
હું તો હંમેશા, ચૂપચાપ, આશ્ચર્યથી સાંભળી રહું છું.
તારા સંગીતનો પ્રકાશ જગતને અજવાળે છે.
તારા સંગીતનો જીવંત આસ આકાશેથી ગાજી રહે છે.
તારા સંગીતનું પવિત્ર ઝરણું,
બધાં જ પથરાળ બંધનોને તોડી, દોડતું રહે છે.
મારું હૈયું તારા સંગીતમાં સાથ આપવા ઝંખે છે,
પણ મારો અવાજ, લાખ પ્રયત્ને પણ નથી નીકળતો.
હું બોલું, પણ વાણીમાં ગીત નથી પ્રગટતું
અને હું રડી ઊઠું છું.
અરે, મારા નાથ,
તેં તો મારા હૈયાને તારા સંગીતની અનંત જાળમાં જકડી લીધું છે.

Gitanjali

-79-

If it is not my portion to meet thee in this my life
then let me ever feel that I have missed thy sight -
let me not forget for a moment,
let me carry the pangs of this sorrow in my dreams
and in my wakeful hours.
As my days pass in the crowded market of this world
and my hands grow full with the daily profits,
let me ever feel that I have gained nothing -
let me not forget for a moment,
let me carry the pangs of this sorrow in my dreams
and in my wakeful hours.
When I sit by the roadside, tired and panting,
when I spread my bed low in the dust,
let me ever feel that the long journey is still before me -
let me not forget for a moment,
let me carry the pangs of this sorrow in my dreams
and in my wakeful hours.
When my rooms have been decked out and the flutes
sound and the laughter there is loud,
let me ever feel that I have not invited thee to my house -
let me not forget for a moment,
let me carry the pangs of this sorrow in my dreams
and in my wakeful hours.

यदि तोमार देभा
गीतांजलि-24-1910

-79-

જો મળીશ નહીં તને આ જીવનમાં તો હંમેશા દુઃખ થશે
કે તારા દર્શન ન થયા.
ભૂલીશ નહીં હું કદા, રહેશે આ વેદના સૂતા અને જાગતા - સર્વદા.
વીતતા દિવસો આ ભર્યા બજારે ને ભરાતા હાથે મારા અનેક લાભ
ને તો યે લાગશે ખાલીપો સદા.
ભૂલીશ નહીં હું કદા, રહેશે આ વેદના સૂતા અને જાગતા - સર્વદા.
થાકીને હાંફતો, હાંફતો બેસીશ હું રસ્તે થાક ખાવા
ને પાથરીશ પથારી નીચે
ને તો યે બાકી છે લાંબી સફર એમ લાગશે સદા,
ભૂલીશ નહીં હું કદા, રહેશે આ વેદના સૂતા અને જાગતા - સર્વદા.
સજેલા મારા આવાસે વાગશે વાંસળી ને ભરાશે વિનોદ સભર સભા
ને તો યે તારી અછત વરતાશે સદા,
ભૂલીશ નહીં હું કદા, રહેશે આ વેદના સૂતા અને જાગતાં - સર્વદા.

Gitanjali

-84-

It is the pang of separation
that spreads throughout the world
and gives birth to shapes innumerable in the infinite sky.

It is this sorrow of separation
that gazes in silence all night from star to star
and becomes lyric among rustling leaves
in rainy darkness of July.

It is this overspreading pain that deepens
into loves and desires, into sufferings and joys
in human homes;
and this it is that ever melts and flows
in songs through my poet's heart.

હેરી અહરહ તોમારી બિરહ
ગીતાંજલિ-25

-84-

આ વિરહની વેદના વિખરાતી સચરાચર જગતમાં
ને સર્જતી અગણિત આકારોને અનંત આકાશમાં.
આ વિરહની વેદના આખી રાત ચૂપચાપ સમાતી તારાની નજરમાં
ને શ્રાવણની રાતે ગીત બની ગણગણતી પર્ણમંજરીમાં.
આ વિરહની વેદના બનીને પ્રેમ, કામના, આનંદ, વ્યથા -
પ્રસરતી ઘર ઘરમાં.
આ વિરહની વેદના જ વહેતી મારા કવિ હૃદયના ગીતોમાં.

Gitanjali

-74-

The day is no more,
the shadow is upon the earth.
It is time that I go to the stream to fill my pitcher.
The evening air is eager with the sad music of the water.
Ah, it calls me out into the dusk.
In the lonely lane there is no passer-by,
the wind is up,
the ripples are rampant in the river.
I know not, if I shall come home.
I know not, whom I shall chance to meet.
There, at the fording,
in the little boat,
the unknown man plays upon his lute.

આર નાઈ રે બેલા

ગીતાંજલિ-26-1910

-74-

દિવસ પૂરો થયો છે.
પડછાયા ધરતી પર ઊતરી આવ્યા છે.
નદીએ પાણી ભરવા જવાનો સમય આવી ગયો છે.
પાણીના કરુણ સંગીતથી સંધ્યા વ્યાકુળ છે,
એ મને બોલાવી રહે છે.
એકાંત કેડીએ કોઈ જતું આવતું નથી, પવન ખુલ્યો છે
અને નદીમાં તરંગો અપાર છે.
ઘરે પાછો આવીશ કે કેમ, તે હું નથી જાણતો,
કોણ મને મળી જશે તે પણ હું નથી જાણતો.
નદીપટે, નાનકડી નાવમાં, એક અજાણ આગંતુક,
વીણા વગાડતો.

Gitanjali

-59-

Yes, I know, this is nothing but thy love,
O beloved of my heart
-this golden light that dances upon the leaves,
these idle clouds sailing across the sky,
this passing breeze leaving its coolness
upon my forehead.

The morning light has flooded my eyes
-this is thy message to my heart.

Thy face is bent from above,
thy eyes look down on my eyes,
and my heart has touched thy feet.

એઈતો તોમાર પ્રેમ
ગીતાંજલિ-30-1910

-59-

હા, હું જાણું છું, -આ માત્ર તારો પ્રેમ જ છે,
મારા હૃદયની પ્રિયતમા!
પાંદડે પાંદડે નાચતો આ સોનેરી પ્રકાશ,
આકાશે તરતા આ સુસ્ત વાદળ,
મારા કપાળને સ્પર્શ કરતો આ શીતલ, મંદ પવન.
પ્રભાતના પ્રકાશથી મારી આંખો અંજાઈ ગઈ છે
અને તારો સંદેશો મારે હૈયે પહોંચ્યો છે.
ઉપરથી તારું વદન નમ્યું છે
અને તારી આંખો મારી આંખોમાં જોઈ રહી છે
અને મારું હૃદય તારા ચરણ સ્પર્શ કરે છે.

Gitanjali

-15-

I am here to sing thee songs.
In this hall of thine I have a corner seat.
In thy world I have no work to do;
my useless life
can only break out in tunes
without a purpose.
When the hour strikes for thy silent worship
at the dark temple of midnight,
command me,
my master,
to stand before thee to sing.
When in the morning air the golden harp is tuned,
honour me,
commanding my presence.

આમી હેથાય થાકી શુધુ
ગીતાંજલિ-31-1910

-15-

આ તારી સભામાં મારી જગા એક ખૂણામાં છે.
હું આવ્યો છું, તારે માટે ગીતો ગાવા.
તારી દુનિયામાં મારે બીજું કંઈ જ કામ નથી.
મારું અર્થવિહીન જીવન માત્ર હેતુ વિહીન ગીતો ગાઈ ઊઠે છે.
મધરાતના અંધારા મંદિરમાં તારી પૂજાનો સમય થાય, ત્યારે હે નાથ,
તારી સામે ઊભા રહીને ગાવાનો મને હુકમ કરજે.
જ્યારે પ્રભાતે સુવર્ણવીણાના તાર મેળવાય
ત્યારે મને હાજર રહેવાનો હુકમ કરી સન્માનજે.

Gitanjali

-46-

I know not
from what distant time
thou art ever coming nearer to meet me.
Thy sun and stars can never keep thee
hidden from me for aye.
In many a morning and eve
thy footsteps have been heard
and thy messenger has come
within my heart and called me in secret.
I know not
why today my life is all astir,
and a feeling of tremulous joy
is passing through my heart.
It is as if the time were come to wind up my work,
and
I feel in the air a faint smell of thy sweet presence.

આમાર મિલન લાગી
ગીતાંજલિ-34-1910

-46-

હું નથી જાણતો
કે તું કેટલા સમયથી મને મળવા આવી રહ્યો છે.
(પણ)
તારા સૂર્ય અને તારા, તને મારાથી દૂર નહીં રાખી શકે.
કેટલી યે સવારે અને કેટલી યે સાંજે
તારો સંદેશો ચુપકીદીથી મારે હૈયે પહોંચ્યો છે.
હું નથી જાણતો
કે મારા જીવનમાં આજે ખળભળાટ કેમ છે?
એક આનંદનું તોફાન મારે હૈયે કેમ જાગી રહ્યું છે?
જાણે કે મારું કામ પૂરું કરવાનો સમય પાકી ગયો છે
અને
ચારે બાજુ તારા મીઠા અસ્તિત્વની આછી સુગંધ ફેલાઈ ગઈ છે.

Gitanjali

-70-

Is it beyond thee to be glad
with the gladness of this rhythm?
to be tossed and lost and broken
in the whirl of this fearful joy?

All things rush on,
they stop not,
they look not behind,
no power can hold them back,
they rush on.

Keeping steps with that restless, rapid music,
seasons come dancing and pass away
colours, tunes, and perfumes pour in endless cascades
in the abounding joy that scatters and gives up
and dies every moment.

પારબી નાકિ જોગ દિતે
ગીતાંજલિ-૩૬-૧૯૧૦

70-

આ તાલના આનંદથી તું આનંદ પામી શકે?
આ ભયાનક આનંદમાં ઉછળી, ઉછળી, તૂટી, ફૂટી, તું ખોવાઈ જઈ શકે?

બધું જ પ્રચંડ વેગે વહ્યું જાય છે,
કાંઈ જ રોકાતું નથી, પાછળ જોતું નથી,
કોઈ શક્તિ તેને રોકી શકે તેમ નથી,
તે પ્રચંડ વેગે વહ્યું જાય છે.

આકુળ, વ્યાકુળ, દ્રુત તાલની સાથે કદમ મિલાવવા
ઋતુઓ નૃત્ય કરતી આવે છે અને વિદાય લે છે.
રંગ, ધૂન અને સુગંધ, અનંત સ્ત્રોતમાં વરસે છે
અને પ્રગાઢ આનંદમાં વિખરાય છે, વિલાય છે, વિરમે છે,
પ્રતિ ક્ષણે.

Crossing

-46-

My guest has come to my door in this autumn morning.
Sing, my heart, sing thy welcome!
Make thy song the song of the sunlit blue,
of the dew-damp air,
of the lavish gold of harvest fields,
of the laughter of the loud water.
Or stand mute before him for a while gazing at his face;
Then leave thy house and go out with him in silence.

શરતે આજ કોન અતિથિ
ગીતાંજલિ-38-1910

-46-

આજે, શરદ પ્રભાતે,
આવ્યા મારા મહેમાન મારે દ્વારે,
ગાઓ, મારા હૃદય, છોડો તેમના સ્વાગતનું ગીત.
ગીતમાં ગાજો,
સૂર્ય જડિત આકાશને,
ઝાકળ-ભીના અવકાશને,
સુવર્ણ સભર ખેતરોને,
ગર્જતા નિર્ઝરના હાસ્યને
અને નહીં તો
નીરખતા તેનું મુખ
ચૂપચાપ ઊભા રહો સન્મુખ
પછી
ઘર છોડી, ચૂપચાપ એમની સાથે બહાર જાઓ.

Gitanjali

-13-

The song that I came to sing remains unsung to this day.

I have spent my days in stringing
and in unstringing my instrument.

The time has not come true,
the words have not been rightly set;
only there is the agony of wishing in my heart.

The blossom has not opened;
only the wind is singing by.

I have not seen his face, nor have I listened to his voice;
only I have heard his gentle footsteps
from the road before my house.

The livelong day has passed in spreading his seat on the floor;
but the lamp has not been lit
and I cannot ask him into my house.

I live in the hope of meeting him;
but this meeting is not yet.

હેથા જે ગાન
ગીતાંજલિ-39-1910

-13-

હું આવ્યો હતો, ગીત ગાવા પણ તે ગવાઈ નથી શક્યા.
મારા દિવસો વીતી ગયા, તાર મેળવવામાં, શબ્દો ગોઠવવામાં.
મારા હૃદયમાં રહી ગયું ગાવાની ઝંખનાનું દર્દ.
પુષ્પો ખીલ્યા નહીં ને રહી ગયો પવનનો નિશ્વાસ!

હું આવ્યો હતો તેને મળવા પણ તે મિલન થઈ ન શક્યું.
નથી મેં તેનો અવાજ સાંભળ્યો કે નથી તેના દર્શન થયા.
મેં તો માત્ર તેનો હળવો પગરવ સાંભળ્યો છે.

દિવસ આખો વીતી ગયો સ્વાગતની તૈયારીમાં,
અને હજુ સાંધ્ય-દીપક પણ પ્રગટાવ્યો નથી.
હું તેને કેવી રીતે મારા ઘરમાં આવવાનું આમંત્રણ આપું?

હું જીવું છું તેના મિલનની આશામાં,
પણ હજી તે મિલન થયું નથી.

Gitanjali

-16-

I have had my invitation to this world's festival,
and thus my life has been blessed.

My eyes have seen and my ears have heard.

It was my part at this feast
to play upon my instrument,
and I have done all I could.

Now, I ask,
has the time come at last
when I may go in
and see thy face
and offer thee my silent salutation?

જગતે આનંદ યજ્ઞે
ગીતાંજલિ-44-1910

-16-

આ જગતના મહોત્સવમાં મને નિમંત્રણ મળ્યું
અને મારું જીવન ધન્ય થઈ ગયું.

આ ઉત્સવના રૂપ અને રંગ મેં માણ્યા છે.

આ ઉત્સવમાં મારે સંગીત રેલાવવાનું હતું,
તે, મેં મારું સર્વસ્વ રેડીને રેલાવ્યું છે.

હવે, અંતે, હું પૂછું છું કે
અંદર આવીને, તારા દર્શન કરીને,
તને મારા મૂક પ્રણામ કરી શકું?

Gitanjali

-100-

I dive down into the depth of the ocean of forms,
hoping to gain the perfect pearl of the formless.

No more sailing from harbour to harbour
with this my weather-beaten boat.

The days are long passed
when my sport was to be tossed on the waves.
And now I am eager to die into the deathless.
Into the audience hall by the fathomless abyss
where swells the music of toneless strings

I shall take this harp of my life.

I shall tune it to the notes of forever,
and when it has sobbed out its last utterance,
lay down my silent harp at the feet of the silent.

રૂપ સાગરે ડૂબ દિવેછી

ગીતાંજલિ-47-1910

-100-

અરૂપ રત્નની આશાથી મેં રૂપસાગરમાં ડૂબકી મારી.
ઘાટે ઘાટે હવે ફરવું નથી, જીર્ણ થઈ છે હોડી મારી.

મોજાંની થપાટો ખાવાનો સમય નથી હવે,
સુધાસાગરને તળિયે મરીને અમર થવું છે હવે.

જે ગીત કાનથી ન સંભળાય,
તે ગીત જ્યાં સદાકાળ વગાડાય,
તેવી અતલની સભામાં પ્રાણવીણા લઈને જવું છે હવે.

સનાતનના સૂરમાં સૂર મેળવીને,
અંતિમ ગીતમાં રડી લઈને,

મારી નીરવ વીણા,
નીરવના ચરણે ધરી દઈશ હવે.

Gitanjali

-49-

You came down from your throne
and stood at my cottage door.
I was singing all alone in a corner,
and the melody caught your ear.
You came down and stood at my cottage door.
Masters are many in your hall,
and songs are sung there at all hours.
But the simple carol of this novice struck at your love.
One plaintive little strain mingled
with the great music of the world,
and with a flower for a prize
you came down and stopped at my cottage door.

તબ સિંહાસનેર આસન

ગીતાંજલિ-56-1910

-49-

ઊતરીને સિંહાસનેથી, આવી ઊભો તું મારી મઢુલીને દ્વારે.
હું તો ગાતો હતો, બેસીને એક ખૂણે,
મારી બંદીશને સાંભળીને, આવી ઊભો તું મારી મઢુલીને દ્વારે.
તારી સભામાં છે ગવૈયા ઘણા ને ગવાતાં ગીતો સર્વદા.
પણ આ નવોદિતની સરળ તરજ બની તારા પ્રેમને પાત્ર.
જગતના મહાન સંગીતમાં ભળી એક સાદી સૂરાવલિ માત્ર
અને પુષ્પનો ઉપહાર લઈ, આવી ઊભો તું મારી મઢુલીને દ્વારે.

Gitanjali

-39-

When the heart is hard and parched up,
come upon me with a shower of mercy.

When grace is lost from life,
come with a burst of song.

When tumultuous work raises its din on all sides
shutting me out from beyond,

come to me,
my lord of silence,

with thy peace and rest.

When my beggarly heart sits crouched, shut up in a
corner,

break open the door, my king,
and come with the ceremony of a king.

When desire blinds the mind with delusion and dust,

O thou holy one, thou wakeful,
come with thy light and thy thunder.

જીવન જાન સુકાયે જાય
ગીતાંજલિ-58-1910

-39-

શુષ્ક જીવને કૃષ્ણાધારા વરસાવો,
લુપ્ત માધુર્યે ગીત સુધારસ વહાવો.

જગ કોલાહલે, શ્રાંત હૃદયપ્રાંતે,
હે જીવનનાથ, શાંત ચરણે આવો.

દીન, હીન મન, સંતાપ જ્યારે નિર્જન ખૂણે,
દ્વાર ખોલી, હે ઉદાર નાથ, રાજવી દમામે પધારો.

વાસના વંટોળે વિલાય દષ્ટિ ને ભૂલે અબુધ મન,
હે પવિત્ર, હે અનિદ્ર, પ્રખર પ્રકાશે પધારો.

Gitanjali

-26-

He came and sat by my side but I woke not.
What a cursed sleep it was, O miserable Me!

He came when the night was still;
he had his harp in his hands,

and my dreams became resonant with its melodies.

Alas, why are my nights all thus lost?

Ah, why do I ever miss his sight
whose breath touches my sleep?

સેયે પાસે એસે બોસે ચિલ

ગીતાંજલિ-61-1910

-26-

એ આવીને બેઠો મારી પાસે, પણ હું ન જાગ્યો.

કેવી શાપિત મારી નિદ્રા અને બિચારી મારી જાત!

એ આવ્યો સ્તબ્ધ રાત્રે, ધરી એનું વાજિંત્ર એના હાથે,

અને ગુંજી એની બંદીશ, મારા શમણે.

હાય, કેમ વ્યર્થ વીતતી મારી રાત?

મારી નિદ્રાને સ્પર્શ એના શ્વાસનો,

ને તો યે ન મળતો લાભ એના દર્શનનો.

Gitanjali

-45-

Have you not heard his silent steps?
He comes, comes, ever comes.

Every moment and every age,
every day and every night
he comes, comes, ever comes.

Many a song have I sung in many a mood of mind,
but all their notes have always proclaimed,
“He comes, comes, ever comes.”

In the fragrant days of sunny April
through the forest path
he comes, comes, ever comes.

In the rainy gloom of July nights
on the thundering chariot of clouds
he comes, comes, ever comes.

In sorrow after sorrow
it is his steps that press upon my heart,
and
it is the golden touch of his feet
that makes my joy to shine.

તોરા સુનિશ્ચિત કિ તાર
ગીતાંજલિ-62-1910

-45-

નથી સાંભળ્યો તમે એનો નીરવ પગરવ ?
તે આવી રહ્યો છે, સદા, સર્વદા.

દરેક ક્ષણે, દરેક યુગે, દરેક દિવસે, દરેક રાત્રે,
તે આવી રહ્યો છે, સદા, સર્વદા.

મેં જુદા જુદા ઢાળમાં અનેક ગીતો ગાયા છે,
પણ તે દરેકનો સૂર એક જ છે—
તે આવી રહ્યો છે, સદા, સર્વદા.

ફાગણના પ્રકાશમાં, સુગંધિત દિવસે, વનવગડાને રસ્તે,
તે આવી રહ્યો છે, સદા, સર્વદા.

અષાઢના વરસાદની ઉદાસીનતામાં, ગર્જતા વાદળોના રથમાં બેસીને
તે આવી રહ્યો છે, સદા, સર્વદા.

મારા દુઃખોની હારમાળામાં તેના પગલા પડે છે મારે હૈયે
અને તેના ચરણોનો સુવર્ણ સ્પર્શ,
મારા અંતરને અજવાળે છે.

Gitanjali

-42-

Early in the day it was whispered
that we should sail in a boat,
only thou and I,
and never a soul in the world
would know of this our pilgrimage
to no country and to no end.
In that shoreless ocean,
at thy silently listening smile
my songs would swell in melodies,
free as waves,
free from all bondage of words.
Is the time not come yet?
Are there works still to do?
Lo, the evening has come down upon the shore
and in the fading light
the seabirds come flying to their nests.
Who knows when the chains will be off,
and the boat,
like that last glimmer of sunset,
vanish into the night?

કથા છિલો એક તરિતે
ગીતાંજલિ-63-1910

-42-

વહેલી સવારે, કોઈ મને ધીરેથી કહી ગયું હતું
કે માત્ર તું અને હું હોડીમાં નીકળી જઈશું
અને આ આખું જગત
આપણી આ ધ્યેયહીન, અંતહીન યાત્રાની વાતથી અજાણ રહેશે.
એ અનંત મહાસાગરમાં તું ચૂપચાપ હસતા, હસતા સાંભળીશ
અને મારા ગીતોમાં ઊભરાશે મોજાંશી મુક્ત, શબ્દ-બંધનથી મુક્ત બંદીશ.
પણ હજી જવાનો સમય નથી થયો? કામ બાકી છે?
પણ કિનારે સાંજ તો પડવા આવી છે
અને પક્ષીઓ માળા તરફ જઈ રહ્યા છે!
કોણ જાણે, ક્યારે બંધન તૂટશે અને આપણી આ હોડી,
છેલ્લાં સૂર્યકિરણની જેમ અંધકારમાં અદૃશ્ય થશે.

* * * * *

પરોઢિયે, શબ્દ પડ્યો મારા કાને
કે તું અને હું હંકારીશું એકલા નાવે,
અને કોઈ નહીં જાણે, વાત આપણી, આ અનંત યાત્રા તણી.
એ અનંત મહાસાગરે, તારા મુક્ત સ્મિતે અને સરવા કાને,
તાન ઊભરાશે મારા ગાને, -મોજાંશી મુક્ત, મુક્ત શબ્દ- બંધને.
પણ નથી થયો સમય હજી? કામ છે ઘણું બાકી?
વીલાતા પ્રકાશે, માળે બેસતા પંખી, લો, સાગરતટે સાંજ આવી.
કોણ જાણે, ક્યારે તૂટશે બંધન અને નાવ છૂટશે
અને અંતિમ સંધ્યા કિરણની જેમ અંધકારમાં ઓગળશે.

Gitanjali

-97-

When my play was with thee
I never questioned who thou wert.
I knew nor shyness nor fear, my life was boisterous.
In the early morning thou wouldst call me from my sleep
like my own comrade
and lead me running from glade to glade.
On those days I never cared to know
the meaning of songs thou sangest to me.
Only my voice took up the tunes,
and my heart danced in their cadence.
Now, when the playtime is over,
what is this sudden sight that is come up on me?
The world with eyes bent upon thy feet
stands in awe with all its silent stars.

આમાર ખેલા જખન ચિલા
ગીતાંજલિ - ૬૮ - ૧૯૧૦

-97-

તારી સાથે રમતા મને કદી વિચાર ન હતો આવ્યો કે 'તું કોણ છે?'
ત્યારે હું શરમ કે ડરને જાણતો ન હતો
-મારું જીવન ખેલ, કૂદ, તોફાનથી સભર હતું.
વહેલી સવારે તું મને મિત્રભાવે ઊંઘમાંથી જગાડતો
અને હું વને વને તારી પાછળ દોડતો.
એ દિવસોમાં તું જે ગીતો મારી પાસે ગાતો
તેનો અર્થ હું જાણતો ન હતો.
માત્ર તારો સૂર ઝીલતો
અને મારો આત્મા એના તાલે નાચતો.
હવે, જ્યારે રમત પૂરી થઈ ગઈ ત્યારે અચાનક હું શું જોઈ રહ્યો છું?
સમગ્ર તારકગણ સહિત સકળ સૃષ્ટિ નત નયને તારા ચરણ સ્પર્શે છે!

Gitanjali

-19-

If thou speakest not
I will fill my heart
with thy silence and endure it.
I will keep still
and wait like the night with starry vigil
and its head bent low with patience.
The morning will surely come,
the darkness will vanish,
and thy voice pour down in golden streams
breaking through the sky.
Then thy words will take wings
in songs from every one of birds' nests,
and thy melodies will break forth
in all my forest groves.

ઓગો મૌન, ના યદી કોઓ
ગીતાંજલિ-71-1910

-19-

જો તું બોલીશ નહીં,
તો હું તારું મૌન મારા હૃદયમાં ભરી, તેનો ભાર સહન કરીશ.
તારાંકિત રાત્રિની જેમ, નત મસ્તકે, સ્થિર બેસી, રાહ જોઈશ.

સવાર જરૂર પડશે,
અંધકાર જરૂર અદૃશ્ય થશે.
અને તારો અવાજ આકાશેથી સુવર્ણકિરણોમાં વરસશે.
પછી, તારા શબ્દો, દરેક પંખીના માળામાંથી,
ગીત બનીને આકાશે ઊડશે
અને
તારા સૂર, મારા બાગમાં ફૂલ બનીને ખીલશે.

Gitanjali

-2-

When thou commandest me to sing
it seems that my heart would break with pride;
and I look to thy face and tears come to my eyes.

All that is harsh and dissonant in my life
melts into one sweet harmony
-and my adoration spreads wings
like a glad bird on its flight across the sea.

I know that thou takest pleasure in my singing.
I know that only as a singer I come before thy presence.

I touch
by the edge of the far-spreading wing of my song
thy feet which I could never aspire to reach.

Drunk with the joy of singing I forget myself
and call thee my friend who art my lord.

તુમી યજન ગાન ગાહીતે
ગીતાંજલિ-78-1910

-2-

તારા આદેશે, ગાવા માટે, માથું મારું નમતું ને હૈયું મારું ફૂલ્યું ન સમાતું.
હૈયું મારું, તારું મુખ જોતું અને આંસુનું પૂર આંખે ઊભરાતું.

મારા જીવને જે કાંઈ કર્કશ અને કઠોર હતું,
તે સમગ્ર એક મૃદુ, મધુર બંદીશે ઓગળતું
અને

સાગર પાર કરતા વિહંગની જેમ
મારું હૈયું ભક્તિભાવની પાંખ પ્રસારી રહેતું.

જાણું છું હું કે છે તને આનંદ મારા ગાને
અને છું હું માત્ર ગાયક તારા સાન્નિધ્યે.
મારા સંગીતની પાંખ સ્પર્શતી તવ ચરણે,
જ્યાં ન પહોંચત હું કોઈ કાળે.

ગાનના આનંદમાં ભૂલીને મારી જાત, મસ્ત હું,
મારા નાથ, મિત્ર તને કહી બેસતો હું.

Gitanjali

-33-

When it was day they came into my house and said,
'We shall only take the smallest room here.'

They said, 'We shall help you in the worship of your God
and humbly accept only our own share of his grace';
and then they took their seat in a corner
and they sat quiet and meek.

But in the darkness of night
I find they break into my sacred shrine, strong and
turbulent, and snatch with unholy greed the offerings
from God's altar.

તારા દિનેર બેલા
ગીતાંજલિ-80-1910

-33-

દિવસના પ્રકાશમાં મારા ઘરમાં તેમનો પ્રવેશ.

તેમણે કહ્યું હતું,

'થોડી જ જગા લઈશું અમે,

કરીશું મદદ તમારી પૂજામાં અને સ્વીકારીશું એમની કૃપા અમે.'
અને પછી, બેઠા તે ચૂપચાપ, એક ખૂણે, નત મસ્તકે.

રાતના અંધકારમાં મેં જોયું તો બળજબરીથી ઘૂસીને

મારા પવિત્ર મંદિરમાં, કરતા હતા ધમાલ

અને પ્રભુની વેદી પરથી પડાવતા પ્રસાદ અણછાજતી લોલુપતાથી.

Gitanjali

-6-

Pluck this little flower and take it, delay not!

I fear lest it droop and drop into the dust.

It may not find a place in thy garland,
but honour it with a touch of pain from thy hand and
pluck it. I fear lest the day end before I am aware,
and the time of offering go by.

Though its colour be not deep and its smell be faint,
use this flower in thy service and pluck it while there is time.

छिन्न कोरे वाओ डे

गीतांजलि-87-1910

-6-

ચૂંટી લે આ ફૂલ નાનું - વાર ન કર.

કરમાઈને પડી ન જાય ધૂળમાં, ભય છે મને - વાર ન કર.

ભલે ન ઝૂલે એ તારા હારમાં,

સન્માન છે એનું તારા હાથના વેદના સભર સ્પર્શમાં.

દિવસ આમને આમ પૂરો ન થઈ જાય, પૂજાનો સમય વીતી ન જાય,

ભય છે મને - વાર ન કર.

ભલે રહ્યો એનો રંગ ઝાંખો અને પરિમલ આછો,

ધરજે આ ફૂલ તારી પૂજામાં,

ચૂંટી લે એને - વાર ન કર.

Gitanjali

-38-

That I want thee, only thee
let my heart repeat without end.
All desires that distract me,
day and night,
are false and empty to the core.
As the night keeps hidden in its gloom
the petition for light,
even thus
in the depth of my unconsciousness rings the cry-
'I want thee, only thee'.
As the storm still seeks its end in peace
when it strikes against peace with all its might,
even thus
my rebellion strikes against thy love
and still its cry is-
'I want thee, only thee'.

ગાઈ ગો આમી તોમારે ચાઈ
(28.1.1996)

-38-

મારા અંતરનું અંતહીન રટણ છે
કે

હું ઝંખું છું તને—માત્ર તને.

મારી બધી જ કામનાઓ,
જે મને દિનરાત લલચાવે છે,
તે ખોટી છે અને સદંતર પોકળ છે.

જેમ રાતના દુઃખમાં તેની પ્રકાશની ઝંખના સંતાઈ છે
તેમ મારી સુષુપ્ત ચેતનામાં અવાજ ઊઠે છે
કે

હું ઝંખું છું તને—માત્ર તને.

જેમ શાંતિની સામે અથડાતો ઝંઝાવાત તેનો અંત શાંતિમાં ઝંખે છે,
તેમ મારો વિરોધ તારા પ્રેમ સાથે અથડાય છે
અને તો યે બોલી ઊઠે છે
કે
હું ઝંખું છું તને—માત્ર તને.

Crossing

-6-

Thou hast done well, my lover,
thou hast done well to send me thy fire of pain.
For my incense never yields its perfume till it burns,
and my lamp is blind till it is lighted.

When my mind is numb
its torpor must be stricken by thy love's lightening;
and the very darkness that blots my world
burns like a torch when set afire by thy thunder.

એ કરેચા ભાવો
ગીતાંજલિ-91-1910

-6-

મારા પ્રીતમ, સારું થયું કે તેં મને આપી આગ વેદનાની.
બળ્યા વિના નથી આવતી સુગંધ મારા ધૂપની
અને પ્રગટ્યા વિના રહે છે અંધ આંખ મારા દીવાની.
નિશ્ચેતન મનને જરૂર છે પ્રેમના વીજ કડાકાની.
મારી દુનિયાને ઢાંકતો અંધકાર મશાલશો સળગતો તારી ગર્જનાથી.

Gitanjali

-77-

I know thee as my God and stand apart -
I do not know thee as my own and come closer.
I know thee as my father and bow before thy feet -
I do not grasp thy hand as my friend's.
I stand not where thou comest down
and ownest thyself as mine,
there to clasp thee to my heart
and take thee as my comrade.
Thou art the Brother amongst my brothers,
but I heed them not, I divide not my earnings with
them,
thus sharing my all with thee.
In pleasure and in pain I stand not by the side of men,
and thus stand by thee.
I shrink to give up my life,
and thus do not plunge into the great waters of life.

દેવતા જેને દૂરે
ગીતાંજલિ-92

-77-

તને મારો પ્રભુ માની હું દૂર ઊભો રહું છું.
તને મારો પોતાનો માનીને તારી પાસે નથી આવતો.
મારા પિતા સમાન ગણીને તને પગે પડું છું.
તને મારો મિત્ર માનીને તારો હાથ નથી પકડતો.
તું નીચે આવે છે. ત્યારે તારી સામે ઊભા રહીને તને મારો નથી માનતો,
મિત્ર માનીને તને મારે હેયે નથી ચાંપતો.
મારા સંબંધીઓમાં સ્વજન તું, પણ તેમને હું નથી ગણતો.
બધું તને આપી શકું માટે મારી સમૃદ્ધિ તેમને નથી વહેંચતો.
તારી સાથે રહેવાય માટે સુખેદુઃખે તેમની સાથે નથી રહેતો.
ખચકાઉં છું જીવન સમર્પણ કરતાં
અને તેથી જીવનના મહાસાગરમાં નથી કૂદી શકતો.

Gitanjali

-65-

What divine drink wouldst thou have, my God,
from this overflowing cup of my life?
My poet,
is it thy delight to see thy creation through my eyes
and
to stand at the portals of my ears silently
to listen to thine own eternal harmony?
Thy world is weaving words in my mind
and
thy joy is adding music to them.
Thou givest thyself to me in love
and
then feelest thine own entire sweetness in me.

હે મોર દેબતા
ગીતાંજલિ-101-1910

-65-

મારા જીવનના છલકાતા પાત્રમાંથી, હે પ્રભુ,
તું કયું દિવ્ય પીણું પીશ ?
મારા કવિ,
તારું સર્જન મારી આંખેથી જોવાથી,
મારા કર્ણમૂળે ચુપચાપ ઊભા રહી તારું જ સંગીત સાંભળવાથી,
તને આનંદ આવશે ?
તારું આ જગત શબ્દો ગૂંથી રહ્યું છે
અને તારો આનંદ એમાં સંગીત ઉમેરે છે.
તું મને તારી જાત અર્પણ કરે છે
અને પછી મારામાં અનુભવે છે
તારું સકલ માધુર્ય.

Gitanjali

-30-

I came out alone on my way to my tryst.
But who is this that follows me in the silent dark?
I move aside to avoid his presence but I escape him not.
He makes the dust rise from the earth with his swagger;
he adds his loud voice to every word that I utter.
He is my own little self, my lord, he knows no shame;
but I am ashamed to come to thy door in his company.

અકેલા આમી બાહિર હોલે
ગીતાંજલિ-103

-30-

નીકળ્યો હતો હું એકલો, અભિસારે
કોણ અનુસરતું મને આ શાંત અંધકારે?
ન થાપ આવી શકતો હું એને, લાખ પ્રયત્ને.
ધણધણતી ધરતી એના પગલે, પગલે.
ઉમેરાતો એનો અવાજ મારા શબ્દે શબ્દે.
નાથ, એ તો છે મારી જાત, વામણી,
નથી એણે કોઈની શરમ જાણી,
પણ એની સાથે તારી સન્મુખ આવતાં શરમ મને આવતી.

Gitanjali

-9-

O fool, to try to carry thyself upon thy own shoulders!
O beggar, to come to beg at thy own door!
Leave all thy burdens on his hands who can bear all,
and never look behind in regret.
Thy desire at once puts out the light
from the lamp it touches with its breath.
It is unholy-take not thy gifts through its unclean hands.
Accept only what is offered by sacred love.

આર આમાય આમી નિજેર શિરે
ગીતાંજલિ-105-1910

-9-

ઓ મૂર્ખ, તારે માથે તારો જ ભાર નાખે છે!
અરે ભિક્ષુક, તારે જ દરવાજે ભિક્ષા માંગે છે!
જે બધું જ વહી લે તેનાં માથે તારો બોજ નાંખી રહે બેફિકર,
તારી કામનાના શ્વાસે બુઝાતો પ્રકાશ જ્યોતનો.
તારા અપવિત્ર હાથે ન કરતો સ્વીકાર ઉપહારનો.
પવિત્ર પ્રેમથી સમર્પણ જેનું, કરજે સ્વીકાર માત્ર તેનો.

Gitanjali

-10-

Her is thy footstool and there
rest thy feet where live the poorest, and lowliest, and lost.
When I try to bow to thee,
my obeisance cannot reach down to the depth
where thy feet rest among the poorest, the lowliest, and lost.
Pride can never approach to where thou walkest
in the clothes of the humble
among the poorest, the lowliest, and lost.
My heart can never find its way
to where thou keepest company with the companionless
among the poorest, and the lowliest and lost.

વેથાય થાકે સબાર અધમ
ગીતાંજલિ-107-1910

-10-

આ તારું બાજઠ અને લંબાવ તારા પગ,
દીનતમ, નિમ્નતમ ને માર્ગ ભૂલ્યાની વચ્ચે
તને નમતાં, ન પહોંચતા મારા પ્રણામ તારે ચરણે -
લંબાયા છે જે દીનતમ, નિમ્નતમ ને માર્ગભૂલ્યાની વચ્ચે.
જ્યાં ચાલતો તું સાદાવેશે, ત્યાં ગર્વ કદાપિ ન પહોંચે,
દીનતમ, નિમ્નતમ ને માર્ગ ભૂલ્યાની વચ્ચે.
જ્યાં વસતો તું, ત્યાં મન મારું શે પહોંચે?
મિત્રહીન, દીનતમ, નિમ્નતમ ને માર્ગભૂલ્યાની વચ્ચે!

Gitanjali

-90-

On the day when death will knock at thy door,
what wilt thou offer to him?
Oh, I will set before my guest the full vessel of my life
-I will never let him go with empty hands.
All the sweet vintage of
all my autumn days and summer nights,
all the earnings and gleanings of my busy life
will I place before him at the close of my days
when death will knock at my door.

મરણ યેદિન દિનેર શેષે
ગીતાંજલિ-114-1910

-90-

‘જે દિવસે મૃત્યુ તારું બારણું ખખડાવશે, ત્યારે તું તેને શું ભેટ ધરીશ?’
‘હું તેને કદાપિ ખાલી હાથે પાછો નહીં ફરવા દઉં.
મારી જીવનસંધ્યાને દ્વારે જ્યારે મૃત્યુના ટકોરા પડશે ત્યારે,
મારા શરદના દિવસો અને વસંતની રાત્રિનો મીઠો આસવ,
મારા પ્રવૃત્ત જીવનની સંચિત સિદ્ધિ,
-બધું જ તેના ચરણે ધરી દઈશ’.

Gitanjali

-91-

O thou the last fulfilment of life, Death,
my death,
come and whisper to me!
Day after day
have I kept watch for thee;
for thee, have I borne the joys and pangs of life.
All that I am, that I have, that I hope
and all my love
have ever flowed towards thee in depth of secrecy.
One final glance from thine eyes
and my life will be ever thine own.
The flowers have been woven
and the garland is ready for the bridegroom.
After the wedding
the bride shall leave her home
and meet her lord in the solitude of night.

ઓગો આમાર એઈ જીબનેર
ગીતાંજલિ-116-1910

-91-

જીવનના અંતિમ ધ્યેય સમા મૃત્યુ,
ઓ મારા મૃત્યુ,
આવ, અને મારી સાથે ધીમા અવાજે વાતો કર.
દિવસોના દિવસો મેં તારી રાહ જોઈ છે,
તારે માટે જ જીવનના આનંદ અને વેદના મેં માણ્યા છે.
હું જે કાંઈ છું, જે કાંઈપણ મારું છે,
જે કાંઈની હું આશા રાખું છું,
તે બધું જ અને મારો સમગ્ર પ્રેમ,
ગુપ્ત રીતે સદા તારી તરફ જ વહેતા રહ્યા છે.
તારો અંતિમ દષ્ટિપાત
અને મારું સમગ્ર જીવન સદાને મટે તારું પોતાનું થઈ જશે.
ફૂલ ગૂંથાઈ ગયાં છે અને વરમાળા તૈયાર છે.
લગ્નવિધિ પછી નવોદ્ધ પોતાનું ઘર છોડીને
તેના સ્વામીને રાત્રિના એકાંતમાં એકલી મળશે.

Gitanjali

-11-

Leave this chanting and singing and telling of beads!
Whom dost thou worship
in this lonely dark corner of a temple with doors all shut?
Open thine eyes and see thy God is not before thee!
He is there where the tiller is tilling the hard ground
and where the pathmaker is breaking stones.
He is with them in sun and in shower,
and his garment is covered with dust,
Put off thy holy mantle
and even like him come down on the dusty soil!
Deliverance? Where is this deliverance to be found?
Our master himself has joyfully taken upon him
the bonds of creation; he is bound with us all for ever.
Come out of thy meditations
and leave aside thy flowers and incense!
What harm is there
if thy clothes become tattered and stained?
Meet him and stand by him in toil and in sweat of thy brow.

ભજન, પૂજન, સાધન
ગીતાંજલિ-119-1910

-11-

રહેવા દે તારા જપ માળા અને ભજન કીર્તન,
મંદિરના અંધારા ખૂણામાં, બંધ બારણે, ભજતો તું કોને?
ખોલ આંખો ને જો - નથી તારો પ્રભુ તારી સામે
એ તો છે ત્યાં,
ખેડતો ખેડૂત શુષ્ક ધરા જ્યાં,
તોડતો પથ્થર મજૂર જ્યાં.
એ છે એમની સાથે ગ્રીષ્મ ને વર્ષામાં
છે એનું વસ્ત્ર ખરડાયું ધૂળમાં,
ઊતારીને તારા પવિત્ર વાઘા, આવા નીચે ધૂળ ભરી ધરતી પર
મોક્ષ! ક્યાંથી મળે મોક્ષ?
નાથ આપણો આનંદથી સ્વીકારતો બંધન સર્જનનો
બંધાયો છે તે આપણી સાથે હંમેશા
બાજુએ મૂકી તારા ધૂપ અને ફૂલ, છોડી દે ધ્યાન સંધ્યા,
ભલે ખરડાતા ને ફાટતા તારા વાઘા.
મળીને એને સાથ દે એને શ્રમમાં, મહેનતમાં,

Gitanjali

-37-

I thought that my voyage had come to its end
at the last limit of my power,-
that the path before me was closed,
that provisions were exhausted
and the time come to take shelter in a silent obscurity.
But I find that thy will knows no end in me.
And when old words die out on the tongue,
new melodies break from the heart;
and where the old tracks are lost,
new country is revealed with its wonders.

ભેબેચિનુ મને
ગીતાંજલિ-124-1910

-37-

મને લાગ્યું કે મારી શક્તિની સીમા
અને મારી યાત્રાનો અંત આવી પહોંચ્યો છે.
આગળનો રસ્તો બંધ છે, ભાથું ખૂટી ગયું છે
અને ચૂપચાપ એક ખૂણે બેસવાનો સમય આવી ગયો છે.

પણ તારી લીલા અકળ છે,
જીભ પરથી જૂના શબ્દો સૂકાતા અને હૃદયે નવા ગીતો સ્ફૂરતા,
જૂની કેડીઓ ખોવાતા, આશ્ચર્યસભર નવા પ્રદેશો દેખાતા.

Gitanjali

-7-

My song has put off her adornments.
She has no pride of dress and decoration.
Ornaments would mar our union;
they would come between thee and me;
their jingling would drown thy whispers.
My poet's vanity dies in shame before thy sight.
O master poet, I have sat down at thy feet.
Only let me make my life simple and straight,
like a flute of reed for thee to fill with music.

આમાર એ ગાન ચડેયે તાર
ગીતાંજલિ-125-1910

-7-

આભૂષણવિહીન છે મારાં ગીતો,
પોષાક કે શણગાર સગર્વ સજતાં નથી મારાં ગીતો.
આપણા ઐક્યને વીંધતાં આભૂષણો,
તે બનતાં તારી અને મારી વચ્ચેનાં આવરણો,
તેનાં રણકારમાં ડૂબતાં તારાં હળવા ઉચ્ચરણો.
તારી નજર સમક્ષ ઝૂકતો મારો કવિનો ગર્વ,
ઓ કવિવર, બેઠો છું હું તો તારા ચરણો.
બની રહે મારું જીવન સહજ અને સરળ,
જાણે તારા સંગીતથી ઊભરાતી એક સાદી વાંસળી!

Gitanjali

-8-

The child who is decked with prince's robes
and who has jewelled chains round his neck
loses all pleasure in his play;

his dress hampers him at every step.

In fear that it may be frayed, or stained with dust
he keeps himself from the world, and is afraid even to move.

Mother, it is no gain, thy bondage of finery,
if it keep one shut off from the healthful dust of the earth,
if it rob one of the right of entrance
to the great fair of common human life.

સાજર માતો બેશે
ગીતાંજલિ-127-1910

-8-

રાજવી પોષાક અને રત્નમાળામાં સજાવેલું બાળક,
રમતનો આનંદ ગુમાવી બેસે છે.
એનાં આભૂષણો એની દરેક ગતિવિધિમાં વિઘ્નરૂપ છે.

એના પોષાક પર ડાઘ પડશે કે એ ફાટી જશે,
એ ભયથી તે પોતાને દુનિયાથી દૂર રાખે છે અને ચાલતાં પણ ડરે છે.

મા, આ અલંકારના બંધનથી કોઈ જ લાભ નથી.
તેનાથી તો ધરતીની ધૂળ સાથેનો સંબંધ તૂટે છે
અને સામાન્ય જનજીવનના ઉત્સવમાં પ્રવેશ મળતો અટકે છે.

Gitanjali

-101-

Ever in my life
have I sought thee with my songs.
It was they who led me from door to door,
and with them have I felt about me,
searching and touching my world.
It was my songs that taught me all the lessons
that I ever learnt;
they showed me secret paths,
they brought before my sight
many a star on the horizon of my heart.
They guided me all the day long
to the mysteries of the country of pleasure and pain,
and, at last,
to what palace gate have they brought me
in the evening at the end of my journey?

ગાન દિયે ઈ
ગીતાંજલિ-132-1910

-101-

મારા જીવનમાં હંમેશા મેં તને શોધ્યો છે મારાં ગીતોથી.
મારાં ગીતો જ મને દ્વારે દ્વારે લઈ ગયા છે
અને એમના થકી જ અનુભવી છે, મારી જાત
અને શોધ્યું છે, માણ્યું છે આખું જગત.
મારાં ગીતોએ જ મને કેળવ્યો છે
અને અનેક રહસ્યમય રસ્તા બતાવ્યા છે
અને મારા હૃદયની ક્ષિતિજો પર તારાનું દર્શન કરાવ્યું છે.
આખો દિવસ તેમણે મને સંવેદનાના પ્રદેશમાં પ્રવાસ કરાવ્યો
અને જુઓ, સાંજે, પ્રવાસને અંતે,
મને ક્યા ભવ્ય મહેલના દ્વારે લઈ આવ્યા છે,
મારાં ગીતો!

Gitanjali

-58-

Let all the strains of joy mingle in my last song
the joy that makes the earth flow over
in the riotous excess of the grass,
the joy that sets the twin brothers,
life and death,
dancing over the wide world,
the joy that sweeps in with the tempest,
shaking and waking all life with laughter,
the joy that sits still
with its tears on the open red lotus of pain,
and
the joy that throws everything it has upon the dust,
and knows not a word.

જેન શેષ ગાને મોર સબ રાગીનિ

ગીતાંજલિ-134-1910

-58-

મારાં અંતિમ ગીતમાં વાગશે બધા જ સૂર આનંદના.
હરિયાળીના અતિરેકથી નાચી ઊઠતી ધરતીનો આનંદ,
જગ પ્રાંગણે, જીવન અને મૃત્યુના નૃત્યનો આનંદ,
સર્વ ચેતનાને હચમચાવી, જગાડી દેતા વંટોળનો આનંદ,
વેદનાના ખીલેલા લાલ કમળમાં બેઠેલો અશ્રુસભર આનંદ,
અને પોતાનું સર્વસ્વ ધૂળમાં ફગાવતો આનંદ.
મારાં અંતિમ ગીતમાં વાગશે બધા જ સૂર આનંદના.

Gitanjali

-96-

When I go from hence
let this be my parting word,
that what I have seen is unsurpassable.
I have tasted of the hidden honey of this lotus
that expands on the ocean of light,
and thus am I blessed
let this be my parting word.
In this playhouse of infinite forms
I have had my play
and here have I caught sight of him that is formless.
My whole body and my limbs have thrilled
with his touch who is beyond touch;
and if the end comes here, let it come
let this be my parting word.

જાબાર દિને એઈ કથાટી
ગીતાંજલિ-142-1910

-96-

જ્યારે હું અહીંથી જઈશ ત્યારે આ હશે મારું વિદાયવચન;
'જે મેં જોયું છે તે ઉત્કૃષ્ટ, અભૂતપૂર્વ છે.
પ્રકાશના સાગર પર સદા વિકસતા કમળનું મધુપાન કરી
હું ધન્ય બન્યો છું.
અગણિત આકારોના રંગમંચ પર મેં મારો પાઠ ભજવ્યો છે
અને હું અહીં આકારહીનનું દર્શન પામ્યો છું.
જે સ્પર્શથી પર છે તેના સ્પર્શથી મારું સર્વસ્વ રોમાંચિત થયું છે
અને અહીં જ જો અંત આવતો હોય તો ભલે આવે'.
આ મારું વિદાય વચન બની રહ્યો.

Gitanjali

-29-

He whom I enclose with my name
is weeping in this dungeon.
I am ever busy building this wall all around;
and as this wall goes up into the sky day by day
I lose sight of my true being in its dark shadow.
I take pride in this great wall,
and I plaster it with dust and sand
lest a least hole should be left in this name :
and for all the care I take I lose sight of my true being.

આમાર નામતા દિયે
ગીતાંજલિ-143-1910

-29-

જેની સાથે મારું નામ જોડાયેલું છે, તે તો રડતો બેઠો આ ખંડેરમાં.
હું તો હંમેશા આ દીવાલ ચણવામાં રોકાયેલો રહેતો.
દિવસે, દિવસે આકાશ તરફ વધતી જતી દીવાલની અંધારી છાયામાં
ખોવાતું જાય છે મારું અસ્તિત્વ
આ દીવાલનો મને ખૂબ ગર્વ છે.
એના ચણતરમાં કાંઈ ક્ષતિ ન
રહી જાય માટે હું ખૂબ સંભાળ લઉં છું અને
ખોવાતું જાય છે મારું અસ્તિત્વ

Gitanjali

-28-

Obstinate are the trammels,
but my heart aches when I try to break them.
Freedom is all I want, but to hope for it I feel ashamed.
I am certain that priceless wealth is in thee,
and that thou art my best friend,
but I have not the heart
to sweep away the tinsel that fills my room.
The shroud that covers me
is a shroud of dust and death; I hate it, yet hug it in love.
My debts are large, my failures great,
my shame secret and heavy;
yet when I come to ask for my good,
I quake in fear lest my prayer be granted.

જડાયે આયે બાધા

ગીતાંજલિ-145

-28-

જટિલ આ બંધનો, તોડતાં જેને થતી મારે હૈયે વ્યથા.
માંગ મારી માત્ર મુક્તિની - નથી આશા જેની,
ને ઝૂકતું મારું માથું શરમથી.
શ્રદ્ધા મને તારી મૈત્રીમાં અને વિશ્વાસ તારી અમૂલ્ય સમૃદ્ધિમાં
ને તો યે ન ત્યજતો રજકણો વેરાયેલ મારા ખંડમાં.
ઢંકાયો છું હું આવરણે - મોતના ને રજકણોના.
વળગતો એને પ્રેમથી, અને તો યે કરતો એની અવહેલના!
ઋણ છે મારે માથે ભારે, ક્ષતિઓ છે મારી ઘણી,
શરમના ભારથી ઝૂકતું મારું માથું
ને તો યે મારા મંગલની યાચના કરતાં ભયભીત મારું હૈયું,
શું ભવિષ્ય મારું, જો કહી દે તું તથાસ્તુ

Gitanjali

-103-

In one salutation to thee, my God,
let all my senses spread and touch this world at thy feet.
Like a rain-cloud of July
hung low with its burden of unshed showers
let all my mind bend down at thy feet
in one salutation to thee.
Let all my songs gather together their diverse strains
into a single current and flow to a sea of silence
in one salutation to thee.
Like a flock of homesick cranes flying night and day
back to their mountain nests
let all my life take its voyage to its eternal home
in one salutation to thee.

એકતી, નમસ્કારે પ્રભુ
ગીતાંજલિ-148-1910

-103-

હે પ્રભુ, મારું સકલ અસ્તિત્વ વિસ્તરીને તારા ચરણે રહેલ જગતને સ્પર્શે
છે, એક વંદનમાં.
વરસાદના ભારથી નીચા નમેલા અષાઢના ઘનશ્યામ વાદળની જેમ
મારું મન નમતું તારે દ્વારે,
એક વંદનમાં.
મારાં બધાં જ ગીતોના વિવિધ ઢાળ મળતાં એક બંદીશના પ્રવાહે
ને ભળતાં શાંતિના સાગરમાં,
એક વંદનમાં.
પોતાનાં પર્વતીય ધામ પ્રતિ અહર્નિશ ઊડતાં ઘરભૂખ્યાં હંસની જેમ
મારા જીવનની યાત્રા તેના શાશ્વત આવાસ પ્રતિ,
એક વંદનમાં.

Gitanjali

-66-

She who ever had remained in the depth of my being,
in the twilight of gleams and glimpses;
she who never opened her veils in the morning light,
will be my last gift to thee, my God,
folded in my final song.
Words have wooed yet failed to win her;
persuasion has stretched to her in eager arms in vain.
I have roamed from country to country
keeping her in the core of my heart,
and around her have risen and fallen
the growth and decay of my life.
Over my thoughts and actions, my slumbers and reams,
she reigned yet dwelled alone and apart.
Many a man have knocked at my door and asked for her
and turned away in despair.
There was none in the world
who ever saw her face to face,
and she remained in her loneliness
waiting for thy recognition.

જીબને યા ચિરદિન
ગીતાંજલિ-149-1910

-66-

એ છે મારા અસ્તિત્વની અંતરતમ વાસી,
સાંધ્ય પ્રકાશે જેની ઝલક અને ઝાંખી.
પ્રભાત પ્રકાશે બેઠી જે ઘુંઘટ તાણી,
એને મારા અંતિમ ગીતના શબ્દોમાં વણી,
ધરીશ મારા પ્રભુ, તને અંતિમ ભેટ મારી.
શબ્દોથી અજિત રહી છે એ,
આજીજના વિસ્તરેલા હાથથી મુક્ત રહી છે એ,
મારા જગત ભ્રમણે વાસ એનો મારા હાઈમાં,
મારા જીવનના વિકાસ અને વિલાસની એ મધ્યમાં.
એકચક્રી સત્તા એની, મારા વિચાર, વાણી, વર્તન પરે,
મારા ઘેનસભર સ્વપ્નો પરે,
ને તો યે વાસ એનો એકાકી આકાશ તળે.
આવ્યા ઘણા, પૂછતા એનું સરનામું, મારે દ્વારે,
પાછા ફર્યા, નિરાશ થઈને, ખાલી હાથે.
ન કોઈને સન્મુખ દર્શન એનું, આ જગતે,
પ્રતીક્ષા એને તારા આલિંગનની, એના એકાંતે.

Gitanjali

-17-

I am only waiting for love
to give myself up at last into his hands.
That is why it is so late
and why I have been guilty of such omissions.
They come with their laws and their codes to bind me
fast; but I evade them ever,
for I am only waiting for love to give myself up
at last into his hands.
People blame me and call me heedless;
I doubt not they are right in their blame.
The market day is over and work is all done for the busy.
Those who came to call me in vain have gone back in anger.
I am only waiting for love to give myself up
at last into his hands.

પ્રેમેર હાતે ધરા દેબો
ગીતાંજલિ-151-1910

-17-

અંતે મારી જાતને એના હાથમાં સોંપવા, હું પ્રેમની રાહ જોઉં છું.
તેથી જ ઘણું મોડું થયું છે અને હું ભૂલને પાત્ર બનું છું.
તેમના નિયમોથી મને બાંધવાના પ્રયત્નોને હું હંમેશાં નિષ્ફળ બનાવું છું.
કારણ
અંતે મારી જાતને એના હાથમાં સોંપવા હું પ્રેમની રાહ જોઉં છું.
લોકો કહે છે હું તેમની સલાહ સાંભળતો નથી.
તેઓ સાચા છે અને મને દોષ દઈ શકે છે.
વ્યસ્ત લોકોનું કામ પૂરું થયું છે, દુકાનો બંધ થઈ ગઈ છે.
જે લોકો મને અમસ્તા જ લેવા
આવેલા તેઓ ગુસ્સે થઈને પાછા જતા રહ્યા છે.
અંતે મારી જાતને એના હાથમાં સોંપવા, હું તો પ્રેમની રાહ જોઈ રહ્યો છું.

Gitanjali

-32-

By all means they try to hold me secure
who love me in this world.
But it is otherwise with thy love
which is greater than theirs,
and thou keepest me free.
Lest I forget them
they never venture to leave me alone.
But day passes by after day
and thou art not seen.
If I call not thee in my prayers,
if I keep not thee in my heart,
thy love for me
still waits for my love.

સંસારેતે આર જાહાસ
ગીતાંજલિ-152-1910

-32-

આ જગતમાં જે કોઈ મને યાહે છે,
તે, કોઈ પણ રીતે મને બાંધી રાખવાનો પ્રયત્ન કરે છે.
પણ તારી વાત જુદી છે.
તારો પ્રેમ તેમના કરતા વધુ ઉત્કટ છે અને તું મને મુક્ત રહેવા દે છે.
હું તેમને ભૂલી જાઉં, એવા ભયથી
તેઓ મને એકલો મૂકતા જ નથી.
દિવસોના દિવસો પસાર થાય છે
પણ તારા દર્શન થતા નથી.
હું તને પ્રાર્થનામાં યાદ ન કરું,
કે મારા હૃદયમાં ન સ્થાપું,
તારો મારા માટેનો પ્રેમ,
જરૂર મારા પ્રેમની પ્રતીક્ષા કરશે.

Gitanjali

-24-

If the day is done,
if birds sing no more,
if the wind has flagged tired,
then draw the veil of darkness thick upon me,
even as thou hast wrapt the earth
with the coverlet of sleep
and tenderly closed the petals
of the drooping lotus at dusk.
From the traveller,
whose sack of provisions is ended,
whose garment is torn and dust-laden,
whose strength is exhausted,
remove shame and poverty,
and renew his life
like a flower under the cover of thy kindly night.

દિવસ યદિ શંગ હોવા
ગીતાંજલિ-157-1910

-24-

જો
દિવસ પૂરો થયો હોય,
પંખીઓ ગાતા ન હોય,
પવન થાકી ગયો હોય
તો
જેમ
તું ધરતીને નિદ્રાના આવરણમાં વીંટી છે
અને સાંજ પડે હળવેથી કમળની પાંખડી બીડે છે
તેમ
અંધકારનો ઘટ્ટ ઘુંઘટ મારા મુખ પર ઓઢાડી દે.
મુસાફરીના અંત પહેલા જેનું ભાથું ખૂટી ગયું છે,
જેના કપડા મેલા થઈને ફાટી ગયા છે,
જેની શક્તિ ક્ષીણ થઈ ગઈ છે,
એવા મુસાફરની શરમ અને ગરીબીને દૂર કરી,
જેમ
રાત્રિના ઓથાર નીચે ફૂલોમાં કરે છે
તેમ
તેનામાં નવજીવનનો સંચાર કર.

I shall not beguile you with my beauty,
I shall beguile you with my love.
I shall not open the door with my hand,
but with my song I shall make it come open.
I shall not load you with the weight of jewels,
nor cover you with chains of flowers.
My tenderness will be the garland
which I shall swing from your throat.
No one will know what typhoon it is
that makes waves heave within you.
Like a moon by its invisible pull
I shall raise the tide.

૨૧૧ ૧૯૧૦

English translation by Ketaki Kushari Dyson-(Songs-6)

ભોળવીશ નહીં હું તને મારા સોંદર્યથી, ભોળવીશ હું તને મારા પ્રેમથી.
ખોલીશ નહીં હું બારણું મારા હાથથી, ખૂલશે તે મારા ગીતથી.
નહીં સોંપું તને ભાર રત્નનો કે નહીં લાદું તને કૂલહારથી,
મારી ઋજુતા બનીને હાર ઝૂલશે તારા ગળેથી.
કોઈ નહીં જાણે કે તારે હૈયે ઊછળતા મોજા કયા તોફાનથી,
ચંદ્રની જેમ હું લાવીશ ભરતી, અદૃશ્ય આકર્ષણથી.

Gitanjali

-57-

Light, my light,
the world -filling light, the eye-kissing light,
heart-sweetening light!
Ah, the light dances, my darling, at the centre of my life;
the light strikes, my darling, the chords of my love;
the sky opens, the wind runs wild,
laughter passes over the earth.
The butterflies spread their sails on the sea of light.
Lilies and jasmines surge up on the
crest of the waves of the light.
The light is shattered into gold on every cloud, my darling,
and it scatters gems in profusion.
Mirth spreads from leaf to leaf, my darling,
and gladness without measure.
The heaven's river has drowned its banks
and the flood of joy is abroad.

આલો આમાર આલો ઓગો
અચલાયતન-1912

-57-

પ્રકાશ, મારો પ્રકાશ,
દુનિયાને ભરી દેતો, આંખોને ચૂમતો,
હૃદયને મધુર બનાવતો પ્રકાશ.
મારા જીવનની વચ્ચે નૃત્ય કરતો પ્રકાશ;
મારા પ્રેમના સૂર છેડતો પ્રકાશ;
આકાશ ખૂલતું, વંટોળ વાતો અને ધરતી પર હાસ્ય છવાતું.
પતંગિયા તેમના સઢ પ્રસારતા પ્રકાશને દરિયે;
પોયણી અને જુઈ ઊભરાતી પ્રકાશના મોજાએ.
દરેક વાદળ પર સુવર્ણ થઈ વેરાતો પ્રકાશ,
અને અગણિત રત્ન વરસાવતો પ્રકાશ.
હાસ્ય ઊભરાતું પાંદડે, પાંદડે અને આનંદ અપાર,
સ્વર્ગ-સરિતાના કાંઠા ઊભરાયા અને આનંદનું પૂર અપરંપાર.

Poems

-55-

Thou hast come again in the burst of a sudden storm,
filling my sky with the shudder of thy shadowy clouds.

The Sun is hidden, the stars are lost;
the red line of the road is merged in the mist of the rain;
the wail of the wind comes across the water.

Fitful showers, like the ghastly fingers,
strike the chords of some unseen harp,
waking up the music of the dark,
sweeping my heart with a shiver of sounds.

આબાર શ્રાવણ હયે એલો ફિરે
ગીતાલિ- 13-1914

-55-

મારા આકાશને તારા ગર્જતા ઘનઘોર વાદળો ભરી દે છે.
અચાનક આવતા તોફાનની માફક તું તૂટી પડે છે.

સૂર્ય સંતાપો છે, તારા ખોવાયા છે,
રસ્તાની લાલ રેખા, વરસાદના ધુમ્મસમાં ભૂંસાઈ ગઈ છે.
પવનના સૂસવાટ પાણીની પાર સંભળાય છે.

અમાનુષી આંગળીની જેમ વર્ષાધારા કોઈ અગોચર વીણાના તાર છોડે છે
અને અંધકારનું સંગીત જગવે છે
અને થથરતા અવાજથી મારું હૈયું ભરી દે છે.

Fruit Gathering

-59-

When the weariness of the road is upon me,
and the thirst of the sultry day;
when the ghostly hours of the dusk
throw their shadows across my life,
then I cry not for your voice only,
but for your touch.

There is an anguish in my heart
for the burden of its riches not given to you.
Put out your hand through the night,
let me hold it and feel it and keep it;
let me feel its touch
along the lengthening stretch of my loneliness.

શુધુ તોમાર બાની નાય ગો
ગીતાવિ-25-1914

-59-

ગ્રીષ્મના અતૃપ્ત દિને, શ્રાન્ત પથે,
જ્યારે સાંધ્ય પ્રકાશના પડછાયા પડતા મારા જીવને,
ઝંખું હું સુહૃદ, ન માત્ર તારા સાદને,
ઝંખું હું તારા અંગત સ્પર્શને.

મારી માનસિક સંપત્તિ નથી સમર્પિત કરી તને,
એની હાર્દિક વ્યથા કોરી ખાતી મારા મનને.

રાત્રિના અંધકારમાં પ્રસાર તારો હાથ, પકડીને ઝાલી રહું એને
માણું હું સ્પર્શ એનો,
મારા એકાંતના વિસ્તારમાં.

There's no end to it, so who's to say the last word?
What came as a blow will later glow as a fire.
When clouds have had their show, rain will pour.
When snow has piled, it'll melt into a river.
What comes to an end ends only to the eyes,
walks through the door of darkness into light.
Bursting the heart of the old, the new will of itself unfold.
When life's flowering's over, death's fruits will appear.

(September 14, 1914)

શેષ નાઈ વે

ગીતાલિ-1914

English translation by Ketaki Kushari Dyson-(Songs-10)

એનો અંત છે જ નહીં, તો છેલ્લો શબ્દ કોણ કહેશે?
આવ્યું જે આઘાત બની, પછીથી તે જ્યોત થઈ પ્રગટશે.
પૂરી થશે વાદળની રમત, ત્યારે વરસાદ વરસશે.
બરફનો આ ખડકલો, નદીમાં જરૂર ઓગળશે.
અંત જેનો આવતો તે અંત છે માત્ર આંખ માટે,
બાકી તો અંધકારના દ્વારેથી પ્રકાશમાં તે નીકળશે.
જૂનાના હાઈમાંથી આપોઆપ નવું જરૂર ઊભરાશે.
જીવનનું પુષ્પ કરમાતાં મોતનું ફળ દેખાશે.

Fruit Gathering

-33-

When I thought I would mould you,
an image from my life for men to worship,

I brought my dust and desires
and all my coloured delusions and dreams.

When I asked you to mould with my life
an image from your heart for you to love,

you brought your fire and force,
and truth, loveliness and peace.

તોમાય સૃષ્ટિ કરબ
ગીતાવિ-79-1914

-33-

મને થયું કે

મારા જીવનમાંથી તારી મૂર્તિ બનાવું

જેને લોકો પૂજી શકે.

અને હું લઈ આવ્યો,

ધૂળ, મારી કામનાઓ,

મારા સ્વપ્નો અને આભાસ.

જ્યારે મેં તને

મારા જીવનમાંથી મૂર્તિ બનાવવા વિનવ્યો

જેને તું ચાહી શકે.

ત્યારે તું લઈ આવ્યો.

અગ્નિ, બળ, સત્ય, સૌંદર્ય અને શાંતિ.

Fruit Gathering

-14 -

My portion of the best in this world
will come from your hands:
such was your promise.
Therefore your light glistens in my tears.
I fear to be led by others
lest I miss you waiting in some road corner
to be my guide.
I walk my own wilful way
till my very folly tempts you to my door.
For I have your promise
that my portion of the best in this world
will come from your hands.

યા દેબે તા દેબે તુમી
ગીતાવિ-93-1914

-14-

તારું મને વચન હતું કે
આ જગતના સર્વોત્તમનો મારો અંશ
મને તારે જ હાથે મળશે.
તેથી જ તો તારો પ્રકાશ
મારા આંસુમાં ચમકે છે.
મારા માર્ગદર્શક બનવા
રાહ જોતા, કોઈક ખૂણે ઊભેલા
તને હું ચૂકી ન જાઉં
માટે હું કોઈનું માર્ગદર્શન નથી સ્વીકારતો.
હું તો મારી સૂઝ પ્રમાણે ચાલ્યા કરીશ
-કદાચ મારી ભૂલને કારણે
પણ તને મારા બારણે આવવાની ઈચ્છા થાય,
કારણ કે
તારું મને વચન છે કે
આ જગતના સર્વોત્તમનો મારો અંશ
મને તારે જ હાથે મળશે.

Fruit Gathering

-21-

I will meet one day the Life within me,
the joy that hides in my life,
though the days perplex my path with their idle dust.
I have known it in glimpses,
and its fitful breath has come upon me
making my thoughts fragrant for a while.
I will meet one day the Joy without me
that dwells behind the screen of light,
and will stand in the overflowing solitude
where all things are seen as by their creator.

જીબન આમાર યે અમૃત
ગીતાલિ-96-1914

-21-

જો કે સમય મારા રસ્તાને તેની નકામી ધૂળથી ધૂંધળો બનાવે છે
પણ મને ખાત્રી છે કે એક દિવસ તો મને મારા અંતરની ચેતના
અને તેમાં છૂપાયેલો આનંદ જરૂર મળશે.
અવારનવાર તેની ઝાંખી મને થઈ છે
અને તેના ત્રૂટક ત્રૂટક શ્વાસથી
થોડીવાર માટે મારા વિચારોમાં સુગંધ ફેલાઈ છે.
એક દિવસ જરૂર મારી બહાર
અને પ્રકાશના આવરણ પાછળ રહેતા આનંદને મળીશ
અને ઊભો રહીશ એના ઊભરાતા એકાંતમાં,
જ્યાં બધું જ સર્જકની નજરથી દેખાશે.

Crossing

-75-

Guests of my life,
You came in the early dawn, and you in the night,
Your name was uttered by the Spring flowers
and yours by the showers of rain.
You brought the harp into my house
and you brought the lamp.
After you had taken your leave
I found God's footprints on my floor.
Now when I am at the end of my pilgrimage
I leave in the evening flowers of worship
my salutations to you all.

એઈ તીર્થ દેવતાર ધરનીર પ્રાંગણે
ગીતાલિ-108-1914

-75-

મારા જીવનમાં આવેલા અતિથિઓ,
તમારામાંથી,
કોઈક પરોઢિયે આવેલું અને કોઈક રાત્રે,
કોઈકની છડી પોકારેલી વાસંતી પુષ્પોએ
અને કોઈકની વર્ષાની હેલીએ.
કોઈક લઈને આવ્યું સાજ સંગીત
અને કોઈક પ્રજ્વલિત દીપક.
તમારા સૌના ગયા પછી જોયું તો
મારા આંગણે પ્રભુનાં પગલાં પડ્યાં હતાં.
હવે,
જ્યારે મારી યાત્રાનો અંત નજીક છે.
ત્યારે
મૂકતો જાઉં છું સાંધ્ય પ્રાર્થનાના પુષ્પોમાં
તમને સૌને મારા પ્રણામ.

When my pain escorts me to your door,
come, open the door yourself and call her in.
Starved of your arms, all else has she forsworn
and runs to meet you along a path of thorns.
When pain plucks my strings, my notes vibrate.
That song pulls you so, you gravitate.
It flounders down like a bird in a night of storm.
Come you then. Come out into the darkness.

Calcutta-28-2-1914

આમાર વ્યથા યજન આને

ગીતિમાલ્ય - ૬૪ -1914

Songs-8

English translation by Ketaki Kushari Dyson

જ્યારે લાવે મારી વેદના મને તમારે દ્વારે,
આવો, ઊઘાડી બારણું, કરો સ્વાગત તેનું આવકારે.
છોડીને બીજું બધું, ઝંખતી તે તમારા બાહુને,
મળવા તમને, દોડતી તે કાંઠાળા પથે.
છોડતી મારા તાર જ્યારે વેદના, સૂર મારા ગુંજતા.
એ ગીત તમને આકર્ષતું ને નીચે તમે પડતા.
તે પછડાતું, જેમ પંખી તોફાની રાતે.
તો આવો તમે, આવો બહાર અંધકારે.

That fire of music you ignited in me -
how its flames have reached out everywhere!
All around me on branches of dead trees
tarum tarum it dances in rhythmic beats
and stretches its hands skyward to someone above.
The stars are stunned. They look on in the darkness.
And from somewhere a mad wind charges at us.
See: in the midnight's bosom this immaculate
lotus unfolding its petals - so aureate - this fire -
who knows its power?

Shantiniketan, 7.4.1914

गीतिमाल्य - ८८ -1914

तुमि जे सुरेर आगुन

Songs-9

English translation by Ketaki Kushari Dyson

એ સંગીતની આગ, જે મારામાં પ્રગટાવી તમે,
આજે જ્વાળા એની, પ્રસરી છે બધે જ બધે.
ચોપાસ મારી ને મૃત વૃક્ષોની શાખા પ્રશાખે,
રૂમઝૂમ, રૂમઝૂમ નાચતી તે માત્રાબદ્ધ તાલે.
ને કોઈની તરફ ફેલાવતી હાથ ઊંચા આકાશે.
સ્તબ્ધ તારા જોઈ રહેતા અંધકારે.

ક્યાંકથી આવતો સૂસવાટો પાગલ પવનનો.

અરે જુઓ, મધરાતને ખોળે આ અદ્ભુત કમળની ખીલતી પાંખડીઓ.

કેવો અલંકૃત આ અગ્નિ?

કોણ જાણે એની શક્તિ?

Crossing

-29-

I have met thee
where the night touches the edge of the day;
where the light startles the darkness into dawn,
and the waves carry the kiss of the one shore to the other.
From the heart of the fathomless blue
comes one golden call,
and across the dusk of tears I try to gaze at thy face
and know not for certain if thou art seen.

રાત્રિ એશે યેથાય મેશે

ગીતિમાલ્ય-1-1914

-29-

મારું મિલન તારી સાથે,
જ્યાં મળતી રાત દિવસના કિનારાને,
જ્યાં પ્રકાશથી ચમકતો અંધકાર વહેલા પરીઢિયે,
અને મોજા વહી જતા એક કિનારાના ચુંબનોને બીજે કિનારે.
તલવિહીન નીલાકાશના હાઈમાંથી ઊઠતો એક સૂરીલો અવાજ,
અને ઝંખી રહેતો તારું દર્શન, આંસુની સંધ્યાની પાર,
મને તું દેખાશે કે કેમ, એ મારી જાણની બહાર!

Gitanjali

-99-

When I give up the helm
I know that the time has come for thee to take it.
What there is to be done will be instantly done.
Vain is this struggle.
Then take away your hands
and silently put up with your defeat, my heart,
and think it your good fortune
to sit perfectly still where you are placed.
These my lamps are blown out
at every little puff of the wind,
and trying to light them
I forget all else again and again.
But I shall be wise this time
and wait in the dark,
spreading my mat on the floor;
and whenever it is thy pleasure,
my lord, come silently and take thy seat here.

આમી હાલ છડલે તબે
ગીતિમાલ્ય-6-1914

-99-

જ્યારે હું સુકાન છોડી દઈશ
ત્યારે તરત જ તું તે તારા હાથમાં લઈ લઈશ એની મને ખાત્રી છે.
જે કરવાનું હશે તે તરત જ થશે માટે મારું ઝઝમવું વ્યર્થ છે.
મારા હૃદય, ઊઠાવી લે તારા હાથ અને માની લે તારી હાર.
તને જ્યાં બેસાડવામાં આવે
ત્યાં ચૂપચાપ બેસવામાં જ તારું સદ્ભાગ્ય છે એમ માન.
પવનની આછી લહેરમાં મારા દીવા હોલવાઈ જાય છે
અને વારેવારે એને પ્રગટાવવામાં હું બીજું બધું જ ભૂલી જાઉં છું.
પણ હવે, ઠાવકે મોઢે,
જમીન પર મારું આસન પાથરીને અંધકારમાં રાહ જોઈશ.
મારા નાથ,
જ્યારે તારી મરજી થાય ત્યારે ચૂપચાપ આવીને અહીં બેસી જજે.

Gitanjali

-44-

This is my delight, thus to wait and watch at the wayside
where shadow chases light
and the rain comes in the wake of the summer.
Messengers, with tidings from unknown skies,
greet me and speed along the road.
My heart is glad within,
and the breath of the passing breeze is sweet.
From dawn till dusk I sit here before my door,
and I know that of a sudden the happy moment will arrive
when I shall see.
In the meanwhile I smile and I sing all alone.
In the meanwhile the air is filling
with the perfume of promise.

આમાર એઈ પથ આઓયાતિ

ગીતિમાલ્ય-7-1914

-44-

જ્યાં તડકો પકડવા દોડતો છાયાને અને વર્ષા અનુસરતી ગ્રીષ્મને,
ત્યાં બેસીને રસ્તાની કોરે, રાહ જોવામાં આવતો આનંદ મને.
અજાણ આકાશેથી ઊતરી, દોડી જતા રસ્તા પર, દૂતો પ્રણામ મને કરીને,
પસાર થતા પવનના શ્વાસમાં મીઠી સુગંધ ને આનંદ, આનંદ મારા મને.
સવારથી સાંજ બેસી મારે દ્વારે, પ્રતીક્ષા એ આનંદની ક્ષણની મને
જ્યારે થશે દર્શન મને.
આશાની સુગંધનો સંચાર આજે હવામાં
અને હસવું, ગાવું મારે એકલા એ હવામાં.

Gitanjali

-89-

No more noisy, loud words from me -
such is my master's will.
Henceforth I deal in whispers .
The speech of my heart
will be carried on in murmurings of a song.
Men hasten to the King's market.
All the buyers and sellers are there.
But I have my untimely leave in the middle of the day,
in the thick of work.
Let then the flowers come out in my garden,
though it is not their time;
and let the midday bees strike up their lazy hum.
Full many an hour have I spent in strife of the good and evil,
but now it is the pleasure of my playmate of the empty days
to draw my heart on to him;
and I know not why is this sudden call
to what useless consequence!

કોલાહલ તો બારન હલ
ગીતિમાલ્ય-8-1914

-89-

મારા નાથની ઇચ્છા છે તો કોલાહલ નહીં કરું હું.
હવેથી હળવે, હળવે બોલીશ હું.
ને મારા હૈયાની વાત ગીતોના સૂરમાં કરીશ હું.
લોકો દોડતા રાજાને બજારે, સૌ વ્યસ્ત ત્યાં કય-વિક્રયે.
અનેક કામની વચ્ચે, રજા મળી છે મને ભરબપોરે,
તો કમોસમના ફૂલો ખિલવા દો મારા ઉદ્યાને.
ગુજારવા દો બપોર મધમાખીને સુસ્ત ગુંજારવે.
સારાસારની ચર્ચામાં વીતાવ્યો સમય ઘણો,
હવે મારો કુરસદનો સખા નિજાનંદે વસતો મારા અંતરતમે.
ન જાણું હું શાને આ હાક - વ્યર્થ, નિરર્થક?

Gitanjali

-12-

The time that my journey takes is long and the way of it long.
I came out on the chariot of the first gleam of light,
and pursued my voyage through the wildernesses of worlds
leaving my track on many a star and planet.
It is the most distant course that comes nearest to thyself,
and that training is the most intricate
which leads to the utter simplicity of a tune.
The traveller has to knock at every alien door
to come to his own,
and one has to wander through all the outer worlds
to reach the innermost shrine at the end.
My eyes strayed far and wide before I shut them and said
'Here art thou!'
The question and the cry 'Oh, where?'
melt into tears of a thousand streams
and deluge the world with the flood of the assurance 'I am!'

અનેક કાતેરે જાત્રા
ગીતિમાલ્ય-14-1910

-12-

મારી યાત્રાનો રસ્તો છે લાંબો અને તે લેશે સમય ઘણો.
પ્રકાશના પ્રથમ કિરણના રથ પર હતી સવારી મારી,
અને મારી યાત્રામાં વિવિધ દુનિયામાં વિચરતા,
વિવિધ નક્ષત્રોમાં પડ્યા પગલા મારા.
દૂરતમ માર્ગ આવતો સમીપતમ તારી,
અને ઉચ્ચતમ શિક્ષણ દોરતું સરળ સંગીત ભણી.
યાત્રિક ભટકતો દ્વારે દ્વારે, પહોંચવા નિજ દ્વારે,
અને વિચરતો બાહ્ય જગતે, પહોંચવા અંતે, અંતરતમ મંદિરે,
મારી આંખો ખેંચી ખેંચીને જોઈ રહ્યા પછી બંધ કરીને કહ્યું,
તું અહીં જ છે.
ક્યાં? ક્યાં? વ્યાકુળ પ્રશ્ન એ ઓગળતો સહસ્ત્ર અશ્રુમાં અને સમસ્ત
વિશ્વ ડૂબતું વિશ્વાસના પૂરમાં
- હું અહીં જ છું.

Gitanjali

-21-

I must launch out my boat.
The languid hours pass by on the shore - Alas for me!
The spring has done its flowering and taken leave.
And now with the burden of faded futile flowers
I wait and linger.
The waves have become clamorous,
and upon the bank in the shady lane
the yellow leaves flutter and fall.
What emptiness do you gaze upon!
Do you not feel a thrill passing through the air
with the notes of the far-away song
floating from the other shore?

એબાર ભાસિયે દિતે હબે

ગીતિમાલ્ય-16-1910

-21-

મારે મારી નાવ હંકારવી જ રહી,
કિનારા પર સુસ્ત સમય વીતતો જાય છે.
વસંતની મંજરી આવી અને ગઈ.
અને હવે હું વ્યર્થ, કરમાયેલા ફૂલોના ભાર સાથે રાહ જોઈ રહ્યો છું.
મોજાં હવે ઉછળી રહ્યાં છે
અને કિનારે, છાયામાં પીળા પાંદડાં ઊડતાં, ઊડતાં પડી રહ્યાં છે.
ખાલીપાને શું જોઈ રહ્યો છું તું?
દૂરસુદૂરના કિનારા પરથી વહેતા ગીતના સૂરથી ચોમેર ફેલાતી
આતુરતા નથી અનુભવતો તું?

Gitanjali

-20-

On the day when the lotus bloomed,
alas, my mind was straying, and I knew it not.
My basket was empty and the flower remained unheeded.
Only now and again a sadness fell upon me,
and I started up from my dream
and felt a sweet trace of a strange fragrance
in the south wind.
That vague sweetness made my heart ache with longing
and it seemed to me
that it was the eager breath of the summer
seeking for its completion.
I knew not then that it was so near, that it was mine,
and that this perfect sweetness had blossomed
in the depth of my own heart.

येदिन कुटल कमल
गीतिमाल्य-17-1910

-20-

જે દિવસે કમળ ખિલ્યું, ત્યારે હું બેધ્યાન હતો અને મને ખબર ન પડી.
મારું પાત્ર ખાલી હતું અને તો યે ફૂલ તરફ ધ્યાન ન ગયું.
વારંવાર, એક ગમગીની ફેલાતી ચોમેર
અને સ્વપ્નમાંથી જાગીને હું અનુભવતો એક આછી મીઠી સુગંધ
દક્ષિણના પવનમાં.
એ અસ્પૃશ્ય સુગંધથી મારું હૈયું વેદનાથી વ્યાકુળ થતું
અને મને લાગતું કે એ સંપૂર્ણતા શોધતાં ગ્રીષ્મના પવનનો શ્વાસ છે.
ત્યારે મને ખબર ન હતી કે એ સુગંધ મારી પાસે જ છે,
મારા જ અંગમાં છે,
અને એ સંપૂર્ણ સુગંધ ખિલી છે મારા જ અંતરતમે.

Gitanjali

-55-

Languor is upon your heart
and the slumber is still on your eyes.

Has not the word come to you
that the flower is reigning in splendour among thorns?

Wake, oh awaken! Let not the time pass in vain!

At the end of the stony path, in the country of virgin
solitude, my friend is sitting all alone.

Deceive him not. Wake, oh awaken!

What if the sky pants and trembles

with the heat of the midday sun -

what if the burning sand spreads its mantle of thirst -

Is there no joy in the deep of your heart?

At every footfall of yours,

will not the harp of the road break out

in sweet music of pain?

એખનો ઘોર ભાંગે ના

ગીતિમાલ્ય-18-1914

-55-

સુસ્ત છે તારું મન ને ઘેરાય છે તારી આંખ.

કાંઠાની વચ્ચે ખિલેલા ફૂલની શોભાની વાત તારા કાને નથી પહોંચી?

ઉઠ જાગ, વ્યર્થ સમય ન બગાડ.

પથરાળ પથને અંતે, એકાંત પ્રદેશે, બેઠો છે મારો મિત્ર

તેને છેતરીશ નહીં - ઊઠ જાગ.

બળબળતા બપોરે આકાશ ભલે હાંફતું ને થરથર કાંપતું,

ભલે બળતી રેતીની તૃષાનો પાલવ ફેલાતો,

તારા અંતરતમે આનંદ નથી?

તારા દરેક પગલે રસ્તાનું વાદ વેદનાના મીઠા સૂર છેડતું નથી?

Gitanjali

-5-

I ask for a moment's indulgence to sit by thy side.
The works that I have in hand I will finish afterwards.

Away from the sight of your face
my heart knows no rest nor respite,
and my work becomes an endless toil
in a shoreless sea of toil.

Today the summer has come at my window
with its sighs and murmurs;
and the bees are plying their minstrelsy
at the court of the flowering grove.
Now it is the time to sit quiet,
face to face with thee,
and to sing dedication of life
in this silent and overpowering leisure.

તુમી એકટુ કેબલ
ગીતિમાલ્ય-20-1914

-5-

ક્ષણાર્ધ મને તારી પાસે બેસવા દે,
હાથમાં લીધેલા કામ પૂરા કરીશ કુરસદે.
તારા મુખદર્શન વિના નથી એન કે આરામ મારા મને
અને કામ બની જતું એક અર્થહીન, અંતહીન ક્રિયા તટવિહીન સાગરે.

આજે વસંતની મંજરી મહોરે મારે દ્વારે,
મધમાખી મીઠું મીઠું ગુંજે પુષ્પકુંજે.

આ તો સમય છે શાંતિથી બેસવાનો સન્મુખે,
અને શાંત સભર વાતાવરણે
ગાવા ગીત જીવન સમર્પણે.

Gitanjali

-94-

At this time of my parting, wish me good luck, my friends!
The sky is flushed with the dawn and my path lies beautiful.
Ask not what I have with me to take there.
I start my journey with empty hands and expectant heart.
I shall put on my wedding garland.
Mine is not the red-brown dress of the traveller,
and though there are dangers on the way
I have no fear in my mind.
The evening star will come out when my voyage is done
and the plaintive notes of the twilight melodies
be struck up from the King's gateway.

એબાર તોરા આમાર જાબાર બેલાતે

ગીતિમાલ્ય-21-1914

-94-

આ મારી વિદાયવેળાએ, મિત્રો, મને શુભેચ્છા પાઠવો.
આકાશમાં પરોઢિયું પથરાયું છે
અને સામે પથરાયેલો મારો પથ સુંદર છે.
ત્યાં લઈ જવા મારી પાસે શું છે એ મને ન પૂછશો.
મારી મુસાફરીના આરંભે મારી પાસે ખાલી હાથ અને આતુર હૈયું છે.
હું મારી વરમાળા પહેરીશ.
મુસાફરો જેવો ભગવો મારો વેશ નથી.
રસ્તામાં ખતરો હોવા છતાં મારા મનમાં ભય નથી.
મારી મુસાફરીના અંતે આકાશે શુક્રનો તારો ચમકશે
અને રાજાને દ્વારેથી સાંધ્યસંગીતના સૂરો વહેશે.

Gitanjali

-72-

He it is, the innermost one,
who awakens my being
with his deep, hidden touches.
He it is, who puts his enchantment
upon these eyes
and
joyfully plays on the chords of my heart
in varied cadence of pleasure and pain.
He it is, who weaves the web of this maya
in evanescent hues of gold and silver, blue and green,
and
lets peep out through the folds his feet,
at whose touch I forget myself.
Days come and ages pass,
and it is ever he who moves my heart
in many a name,
in many a guise,
in many a rapture of joy and of sorrow.

કે ગો અંતરતર શે
ગીતિમાલ્ય-22-1914

-72-

આ એ જ છે, અંતરતમ વાસી,
જે જગાડે છે મને તેના ઊંડા, છાના સ્પર્શથી.
આ એ જ છે,
જે વશ કરે છે મારી આંખોને જાદુથી,
અને આનંદ અને વેદનાના વિવિધ તાલે,
વગાડે છે મારી હૃદયવીણાના તાર આનંદથી.
આ એ જ છે,
જે ગૂંથે છે માયાની જાળ,
-સોનેરી, રૂપેરી, લીલા, નીલા રંગોથી.
અને એ જાળમાંથી દર્શન દેતા એના ચરણ,
-ભૂલી જાઉં છું મારી જાતને જેના સ્પર્શથી.
દિવસો ઊગતા અને યુગો પસાર થતા,
અને હંમેશા એ જ મારા હૃદયને છેડતા, સ્પર્શતા,
જુદા જુદા નામે, જુદા જુદા વેશે,
આનંદ અને વેદનાના તરંગે.

Gitanjali

-1-

Thou hast made me endless, such is thy pleasure.
This frail vessel thou emptiest again and again,
and fillest it ever with fresh life.

This little flute of a reed thou has carried over hills and dales,
and hast breathed through melodies eternally new.

At the immortal touch of thy hands
my little heart loses its limits in joy
and gives birth to utterance ineffable.

Thy infinite gifts come to me
only on these very small hands of mine.

Ages pass, and still thou pourest,
and still there is room to fill.

आमारे तुमी अशेष करेया

गीतिमात्य-23-1914

-1-

बनावी मने अंतडीन, थतो तुं राज्ज,
आ नाजूक पात्रने तुं करतो ખાલી, ફરી, ફરી
ने नवज्जवनथी सदा तुं तेने देतो ભરી.

આ નાની વાંસળીને લઈને ઘૂમતો તું વને, વને અને પર્વતશિખરે,
શ્વાસ તારા પૂરતા પ્રાણ એમાં સદા નવી ધૂને.

તારા હાથના અમર સ્પર્શે, મારું નાજુક હૈયું નાચી ઊઠતું અસીમ આનંદે
અને ઊભરાતા ઉચ્ચારવિહીન શબ્દે.

તારા અસંખ્ય ઉપહાર વરસતા આ નાનકડા હાથ પર.

યુગો વીતતા અને અવિરત વર્ષા - ને તો યે હજી અવકાશ હાથ પર.

Gitanjali

-98-

I will deck thee with trophies, garlands of my defeat.
It is never in my power to escape unconquered.
I surely know my pride will go to the wall,
my life will burst in exceeding pain,
and my heart will sob out in music like a hollow reed,
and the stone will melt in tears.
I surely know the hundred petals of a lotus
will not remain closed for ever
and the secret of its honey will be bared.
From the blue sky an eye shall gaze upon me
and summon me in silence.
Nothing will be left for me, nothing whatever,
and utter death shall I receive at thy feet.

હાર માના હાર પરાબા

ગીતિમાલ્ય-24-1914

-98-

સજાવીશ તને, શણગારીશ તને, હારથી, ઉપહારથી મારા પરાજયના.
તારાથી - અજીત રહેવાનું શક્ય નથી - એની શક્તિ નથી મારામાં.
જાણું છું હું થશે મારા ગર્વનું ખંડન,
વેદનાથી તૂટશે મારું જીવનનું બંધન,
અને વાંસળીના સંગીતમાં ગુંજશે મારા ખાલીપાનું રૂદન
અને પીગળશે પાષાણ જ્યારે થશે આંસુસભર કંદન.
જાણું છું હું બંધ ના રહેશે શતદલ કમલના સદા,
અને ખુલશે બંધ રહેલા કોષો, મધુસભર એકદા.
એક આંખ મને નીલાકાશેથી જોશે
ને મૌન રહીને મને બોલાવશે.
કાંઈ જ બાકી નહીં રહે મારે માટે
ને પરમ મૃત્યુ મળશે મને તારે ચરણે.

Gitanjali

-93-

I have got my leave.
Bid me farewell, my brothers!
I bow to you all and take my departure.
Here I give back the keys of my door and
I give up all claims to my house.
I only ask for last kind words from you.
We were neighbours for long,
but I received more than I could give.
Now the day has dawned
and the lamp that lit my dark corner is out.
A summons has come
and I am ready for my journey.

પેયેછિ છૂટિ

ગીતિમાલ્ય-26-1914

-93-

મને રજા મળી ગઈ છે.
મિત્રો, મને વિદાય આપો.
હું તમને સૌને વંદન કરીને વિદાય લઉં છું.
મારા દરવાજાની ચાવી પાછી સોંપું છું
અને મારા ઘર પરના તમામ હક છોડી દઉં છું.
તમારી પાસે માત્ર અંતિમ પ્રેમભર્યા શબ્દો માંગું છું.
આપણે ઘણો સમય એકબીજાના સાનિધ્યમાં રહ્યા
અને હું આપી શકું તેનાથી વધારે પામ્યો છું.
હવે પરોઢ થયું છે
અને મારા અંધારા ખૂણાને અજવાળતો દીવો બૂઝાઈ ગયો છે.
તેડું આવ્યું છે
અને હું મારી મુસાફરી માટે તૈયાર છું.

Gitanjali

-68-

Thy sunbeam comes upon this earth of mine
with arms outstretched
and
stands at my door the livelong day
to carry back to thy feet
clouds made of my tears and sighs and songs.
With fond delight
thou wrappest about thy starry breast
that mantle of misty cloud,
turning it into numberless shapes and folds
and
colouring it with hues everchanging.
It is so light and so fleeting,
tender and tearful and dark,
that is why thou lovest it,
O thou spotless and serene.
And that is why it may cover thy awful white light
with its pathetic shadows.

તબ રબિકર આશે
ગીતિમાલ્ય-29-1914

-68-

તારું સૂર્યકિરણ મારી ધરતી પર આવી,
હાથ પ્રસારી, આખો દિવસ મારે બારણે ઊભું રહે છે,
જેથી મારા આંસુ, નિશ્વાસ અને ગીતોથી બનેલા વાદળને
સાંજે તારા ચરણે ધરી શકે.
ખૂબ પ્રેમથી અને આનંદથી તું એને તારી તારાંકિત છાતીએ વીંટળો છે.
અને એના અગણિત આકારો ઘડે છે
અને એને સદા બદલાતા રંગોથી રંગે છે.
એ એટલું હલકું, કોમળ અને અંધકારમય છે
તેથી જ ઓ નિષ્કલંક, સૌમ્ય, તું એને ચાહે છે.
અને માટે જ તે કદાચ તેના પડછાયાથી
તારા પ્રખર, શ્વેત તેજને છાવરશે.

**The Crescent Moon
The Last Bargain**

“Come and hire me,” I cried,
while in the morning
I was walking on the stone-paved road.
Sword in hand, the King came in his chariot.
He held my hand and said,
“I will hire you with my power.”
But his power counted for nought,
and he went away in his chariot.
In the heat of the midday
the houses stood with shut doors.
I wandered along the crooked lane.
An old man came out with his bag of gold.
He weighed his coins one by one, but I turned away.
It was evening. The garden hedge was all flower.
The fair maid came out and said,
“I will hire you with a smile.”
Her smile paled and melted into tears,
and she went back alone into the dark.
The sun glistened on the sand,
and the sea waves broke waywardly.
A child sat playing with shells.
He raised his head and seemed to know me, and said,
“I hire you with nothing.”
From thenceforward
that bargain struck in child’s play
made me a free man.

કે નિબિ ગો કિને આ સામાબ
ગીતિમાલ્ય-31

સવારે, પાકા રસ્તે ચાલતા, મેં બૂમ પાડી,
‘અરે, મને કોઈ ખરીદો.’
હાથમાં તલવાર લઈ, રથમાં બસી, રાજા આવ્યો.
મારો હાથ પકડી કહે,
‘ખરીદીશ તને મારી સત્તાથી.’
પણ ન હતી કિંમત તેની સત્તાની
ને ચાલ્યો ગયો તે તેના રથમાં બેસી.
બપોરની ગરમીમાં બંધ હતા દરવાજા ઘરેઘરના.
રખડતો હતો હું વાંકીચૂંકી ગલીઓમાં.
થેલો ભરીને સોનું લઈને એક ડોસો આવ્યો,
વિચાર ખૂબ કરીને એ બોલ્યો,
‘ખરીદીશ હું તને મારા ધનથી.’
એક પછી એક તેના સિક્કા તે તોલતો ગયો,
ત્યાં તો હું ચાલી નીકળ્યો.
સાંજ પડી, બગીચાની વાડ પર ફૂલ ખિલ્યા,
ગોરી એક સુંદરી, બહાર આવી બોલી,
‘ખરીદીશ હું તને સ્મિતથી.’
ફિક્કું પડીને ઓગળ્યું આંસુમાં એનું સ્મિત,
અને અંધારામાં એકલી એ જતી રહી.
સૂર્ય ચમકતો હતો રેતી પર.
ને મોજા વીખરાતા હતા કિનારા પર.
એક બાળક રમતું હતું છીપલાથી.
મને ઓળખતું હોય એમ માથું ઊંચું કરીને બોલ્યું,
‘ખરીદીશ તને મફતમાં.’
ત્યારથી મુક્ત થયો હું, એ બાળકના રમતના સોદાથી.

Fruit Gathering

-82-

I will utter your name,
sitting alone
among the shadows of my silent thoughts.
I will utter it without words,
I will utter it without purpose.
For I am like a child
that calls its mother a hundred times,
glad that it can say "Mother".

તોમારી નામ બાલબા નાના ચલે
ગીતિમાલ્ય-32-1914

-82-

મારા નિઃશબ્દ વિચારોની છાયામાં
એકલો બેસી, હું તારા નામનું રટણ કરીશ
-શબ્દહીન, અર્થહીન, હેતુહીન રટણ.
કારણ કે
હું તો એક બાળક છું
જે પોતાની માને અનેકવાર પોકારીને રાજી થાય છે કે
તે 'મા, મા' બોલી શકે છે!

Crossing

-38-

I did not know that I had thy touch before it was dawn.
The news has slowly reached me through my sleep,
and I open my eyes with its surprise of tears.
The sky seems full of whispers for me
and my limbs are bathed in songs.
My heart bends in worship like a dew-laden flower,
and I feel the flood of my life rushing to the endless.

ભોરેર બેલા કખન એશે
ગીતિમાલ્ય-35-1914

-38-

સવાર સુધી મને ખબર ન હતી કે તારો હાથ મારે માથે છે.
મને નિદ્રામાં ધીરે, ધીરે એ ખબર પડી
અને પછી આશ્ચર્યથી અશ્રુસભર આંખ મેં ખોલી.
આકાશમાં છૂપાયા હતા છાના અનેક સંદેશા, મારે માટે
અને અંગેઅંગ મારે ઊભરાતા હતા ગીત.
હૈયું મારું નમતું પ્રાર્થનામાં, ઝાકળભીના ફૂલની માફક,
અને અનુભવતો હું મારા જીવનનો પ્રવાહ, ધસમસતો અનંતની તરફ.

Fruit Gathering

-23-

The poet's mind floats and dances
on the waves of life
amidst the voices of wind and water.

Now when the sun has set
and the darkened sky draws down upon the sea
like drooping lashes upon a weary eye
it is time to take away his pen,
and let his thoughts sink
into the bottom of the deep
amid the eternal secret of that silence.

ભોલાર મત બુકે ટાનિ
ગીતિમાલ્ય-38-1914

-23-

પવન અને પાણીના પગરવ વચ્ચે
ચેતનાના મોજા ઉપર
ઝૂલે છે, ઝૂમે છે.
કવિનું મન.

હવે જ્યારે સૂર્ય આથમી ગયો છે.
અને થાકેલી આંખો પર ઢળતા પોપચાંની જેમ
સમુદ્ર પર અંધારું આકાશ ઝૂકી રહ્યું છે.
ત્યારે

લઈ લો તેની કલમ

અને

ડૂબવા દો તેના શબ્દોને

અગાધ ઊંડાણમાં,

મૌનના શાશ્વત રહસ્યની વચ્ચે.

Crossing

-30-

If love be denied me
then why does the morning break its heart in songs,
and why are these whispers
that the south wind scatters among the new-born leaves?
If love be denied me
then why does the midnight bear in yearning silence
the pain of the stars?
And why does this foolish heart recklessly launch
its hope on the sea whose end it does not know?

યદિ પ્રેમ દિલે ન પ્રાને
ગીતિમાલ્ય-42-1914

-30-

જો હું પ્રેમને પાત્ર નથી
તો કેમ સવારના હૈયે ગીતો ખિલી રહ્યા છે?
અને કેમ દક્ષિણનો પવન આ નવપલ્લવો સાથે ઘૂસપૂસ કરે છે?
જો હું પ્રેમને પાત્ર નથી
તો શાને ચૂપચાપ મધ્યરાત્રિ તારાની વેદના સહન કરે છે?
અને શાને આ મૂર્ખ હૈયું આશા સાથે અંતવિહીન સાગરે ઝંપલાવે છે?

Crossing
-55-

Let thy love play upon my voice and rest on my silence.
Let it pass through my heart into all my movements.
Let thy love like stars shine in the darkness of my sleep
and dawn in my awakening.
Let it burn in the flame of my desires.
And flow in all currents of my own love.
Let me carry thy love in my life as a harp does its music,
and give it back to thee at last with my life.

આમાર મુખેર કથા
ગીતિમાલ્ય-44-1914

-55-

તારા પ્રેમને
મારા અવાજમાં બોલવા દે,
મારા મૌનમાં બેસવા દે,
મારા હૃદયમાં, મારા અંગે અંગમાં પ્રસરવા દે,
મારી નિદ્રાના અંધકારમાં તારક શો ચમકવા દે,
અને પરીઢિયે ઉષાની જેમ ઊગવા દે,
મારી કામનાની જ્યોતમાં સળગવા દે,
મારા પ્રેમના પ્રવાહમાં વહેવા દે.
તારા પ્રેમને
હું મારા જીવનમાં ગૂંથીશ
જેમ સાજમાં ગૂંથાતું સંગીત
અને
અંતે મારા જીવન સાથે સમર્પિત કરીશ
તને
તારો પ્રેમ.

Fruit Gathering

-67-

You always stand alone beyond the stream of my songs.

The waves of my tunes wash your feet
but I know not how to reach them.

This play of mine with you is a play from afar.

It is the pain of separation
that melts into melody through my flute.

I wait for the time
when your boat crosses over to my shore
and
you take my flute into your own hands.

દાંડિયે આછ તુમિ આમાર
ગીતિમાલ્ય-70-1914

-67-

પાર ગીત સરિતાની મારી,

સદા, સર્વદા એકાકી હાજરી તારી.

મારી બંદીશના મોજા, રમતા તારા ચરણે,

ને તો યે હું ન પહોંચતો તારા શરણે.

આ રમત, તારી ને મારી,

-છે, એમાં એક દૂરી-

હંમેશ રહેતી અધૂરી.

આ વિરહ વેદના ઓગળતી મારી વાંસળીના સૂરોમાં.

મને એ ઘડીની પ્રતીક્ષા,

જ્યારે તારી નાવ આ પાર આવે,

અને તું મારી વાંસળી તારા હાથમાં લે.

Fruit Gathering

-15-

Your speech is simple, my Master,
but not theirs who talk of you.

I understand the voice of your stars
and the silence of your trees.

I know that my heart would open like a flower;
that my life has filled itself at a hidden fountain.

Your songs, like birds from the lonely land of snow,
are winging to build their nests in my heart
against the warmth of its April,
and I am content to wait for the merry season.

ઓદેર કથાય ધાંધા લાગે

ગીતિમાલ્ય-73

-15-

મારા નાથ,

તમારી વાણી સહેલી અને સાદી છે.

પણ જેઓ તમારી વાત કરે છે, તેમની નથી.

તમારા તારાઓનો અવાજ,

તમારા વૃક્ષોનું મૌન,

હું સમજી શકું છું.

હું જાણું છું કે,

મારું અંતર ફૂલની માફક ખીલશે,

મારી જિંદગીનો ઘડો એક છુપા ઝરણામાંથી ભરાશે.

હિમપંખીની જેમ તમારા ગીતો

મારા હૈયાની વાસંતી હૂંફમાં માળો બાંધશે

અને હું શાંતિથી ઉત્સવની મોસમની રાહ જોઈશ.

Crossing

-3-

The wind is up, I set my sail of songs,
Steersman, sit at the helm.
For my boat is fretting to be free,
to dance in the rhythm of the wind and water.
The day is spent, it is evening.
My friends of the shore have taken leave.
Loose the chain and heave the anchor,
we sail by the starlight.
The wind is stirred into the murmur of music
at this time of my departure.
Steersman, sit at the helm.

હોવા લાગે ગાનેર પાલે
ગીતિમાલ્ય-76-1914

-3-

નીકળ્યો છે પવન અને ભરતો હું સઢમાં મારા ગાન,
નાખુદા, સંભાળ તું સુકાન.
મારી નાવ છે આતુર ગાવાને મુક્તિગાન
અને નાચવાને પાણી અને પવનને તાલ.
દિવસ પૂરો થયો ને થઈ છે સાંજ,
કિનારાના મિત્રો મારા થયા વિદાય, પૂરું કરીને કામ.
છોડો સાંકળ, ઊપાડો લંગર, વિચરશું તારક પ્રકાશે.
મારી વિદાય વેળાએ ગુંજે મંદ, મંદ સમીરનું ગાન,
નાખુદા, સંભાળ તું સુકાન.

Gitanjali

-102-

I boasted among men that I had known you.
They see your pictures in all works of mine.
They come and ask me, 'Who is he?'
I know not how to answer them.
I say, 'Indeed, I cannot tell.'
They blame me and they go away in scorn.
And you sit there smiling.
I put my tales of you into lasting songs.
The secret gushes out from my heart.
They come and ask me, 'Tell me all your meanings.'
I know not how to answer them.
I say, 'Ah, who knows what they mean!'
They smile and go away in utter scorn.
And you sit there smiling.

તોમાય ચીની બલે આમી

ઉત્સર્ગ-6-1914

-102-

મેં છાતી ફુલાવીને બધાંને કહ્યું કે હું તને ઓળખું છું.
હવે તેઓ મારા બધા જ ચિત્રમાં તારી છબી જુએ છે.
તેઓ આવીને મને પૂછે છે, 'આ કોણ છે?'
મને નથી સમજાતું કે તેમને શું કહેવું.
હું કહું છું, 'હું નહીં કહી શકું'
તેઓ મારો તિરસ્કાર કરી, મને દોષ દેતા ચાલ્યા જાય છે.
અને તું બેઠો, બેઠો હસ્યા કરે છે.
મારા ચિરંતન ગીતોમાં મેં ગુંથી તારી વાતો.
મારા હૈયામાં ન છૂપાયું એ રહસ્ય તારું.
તેઓ આવીને મને પૂછે છે, 'અમને એનો અર્થ સમજાવો.'
મને નથી સમજાતું કે તેમને શું કહેવું.
હું કહું છું, 'અરે, એનો અર્થ કોણ જાણે?'
તેઓ નાસીપાસ થઈને જતા રહે છે.
અને તું બેઠો બેઠો હસ્યા કરે છે.

The Gardener

-15-

I run
as a musk-deer runs
in the shadow of the forest
mad with his own perfume.
The night is the night of mid-May,
the breeze is the breeze of the south.
I lose my way and I wander,
I seek what I cannot get,
I get what I do not seek.
From my heart comes out and dances
the image of my own desire.
The gleaming vision flits on.
I try to clasp it firmly,
it eludes me
and leads me astray.
I seek what I cannot get,
I get what I do not seek.

પાગલ હવા વનેવને
ઉત્સર્ગ-7-1914

-15-

પોતાની જ સુગંધથી મસ્ત થઈને, ગાઢ વનમાં દોડતા
કસ્તુરી મૃગની માફક હું પણ દોડી રહ્યો છું.
રાત્રિ છે વૈશાખની અને પવન છે દક્ષિણનો,
પડ્યો છું હું ભૂલો અને રખડી રહ્યો છું.
જે મેળવી શકતો નથી, તેને હું શોધું છું.
જેને શોધતો નથી તે મને મળી રહે છે!
મારા અંતરમાંથી નીકળીને નાચતા મારી કામનાના પડછાયા,
એ દિવ્ય દૃશ્ય ઘડીક દેખાતું ઘડીક અદૃશ્ય થતું.
હું તેને પકડી રાખવા મથતો, પણ તે થાપ આપી છટકતું.
જે મેળવી શકતો નથી તેને હું શોધું છું.
જેને શોધતો નથી તે મને મળી રહે છે!

The Gardener

-5-

I am restless. I am athirst for far-away things.

My soul goes out in a longing
to touch the skirt of the dim distance.

O Great Beyond, O the keen call of thy flute!

I forget, I ever forget, that I have no wings to fly,
that I am bound in this spot evermore.

I am eager and wakeful, I am a stranger in a strange land.

Thy breath comes to me whispering an impossible hope.

Thy tongue is known to my heart as its very own.

O Far-to-see, O the keen call of thy flute!

I forget; I ever forget, that I know not the way,
that I have not the winged horse.

I am listless, I am a wanderer in my heart.

In the sunny haze of the languid hours,
what vast vision of thine takes shape
in the blue of the sky!

O Farthest end, O the keen call of thy flute!

I forget, I ever forget, that the gates are shut
everywhere in the house where I dwell alone!

આમિ ચંચલ હે

ઉત્સર્ગ-8-1914

-5-

હું અસ્વસ્થ છું, દૂરસુદૂર માટે હું તલસું છું,

આછી ક્ષિતિજના પાલવના સ્પર્શને મારો આત્મા ઝંખે છે.

તું તો દૂરસુદૂર છે પણ તારી બંસીનો આર્તનાદ મને સંભળાય છે

પણ હું ભૂલું છું - હંમેશા ભૂલી જાઉં છું,

કે મને ઊડવા માટે પાંખો નથી

કે હું આ સ્થાન સાથે હંમેશ માટે બંધાયેલો છું.

હું આતુર છું. હું સજાગ છું.

હું અજાણ્યા પ્રદેશમાં એક આગંતુક છું.

તારો શ્વાસ ચૂપચાપ મારા મનમાં, અશક્ય આશાનો સંચાર કરે છે.

તારી વાણી મારા હૈયામાં, એની પોતાની હોય તેમ પ્રગટે છે.

તું પામવા માટે ઘણો દૂર છે.

પણ તારી બંસીનો આર્તનાદ મને સંભળાય છે.

પણ હું ભૂલું છું - હંમેશા ભૂલી જાઉં છું,

કે હું રસ્તો નથી જાણતો કે નથી મારી પાસે પાંખાળો ઘોડો.

હું સુસ્ત છું. હું મારા હૃદયમાં વિચરું છું.

સ્તબ્ધ સમયના ધૂંધળા પ્રકાશમાં, નીલ આકાશમાં,

તારું વિશાળ દર્શન આકાર લઈ રહે છે.

તારો નિવાસ છેક દૂરના છેડે છે.

પણ તારી બંસીનો આર્તનાદ મને સંભળાય છે.

હું ભૂલું છું - હંમેશા ભૂલી જાઉં છું,

કે જે ઘરમાં હું એકલો રહું છું.

તેના બંધા જ દરવાજા બંધ છે.

Fruit Gathering

-4-

I woke and found his letter with the morning.
I do not know what it says, for I cannot read.
I shall leave the wise man alone with his books.
I shall not trouble him,
for who knows if he can read what the letter says.
Let me hold it to my forehead and press it to my heart.
When the night grows still and stars come out one by one I
will spread it on my lap and stay silent.
The rustling leaves will read it aloud to me,
the rushing stream will chant it,
and the seven wise stars will sing it to me from the sky.
I cannot find what I seek,
I cannot understand what I would learn;
but this unread letter has lightened my burdens
and turned my thoughts into songs.

ના જાનિ કરે
ઉત્સર્ગ-11-1914

-4-

હું જાગ્યો અને સવારની સાથે મને આ કાગળ મળ્યો.
હું નથી જાણતો કે એમાં શું લખ્યું છે.
કારણ કે હું વાંચી નથી શકતો.
પંડિતો પોથી ભલે વાંચતા રહે,
હું એમને હેરાન નહીં કરું.
મારો કાગળ એ વાંચી શકશે કે કેમ એ હું નથી જાણતો.
હું તો એને મારે માથે ધરીશ
અને હૈયા સરસો ચાંપીશ.
રાત્રિના સ્તબ્ધ અંધકારે, એક પછી એક તારા નીકળશે ત્યારે
કાગળને મારા ખોળામાં ખોલીને ચૂપચાપ બેસીશ.
પાંદડાનો સળવળાટ એને મોટેથી વાંચી સંભળાવશે.
ખળખળ વહેતું ઝરણું એની ધૂન મચાવશે.
અને સપ્તર્ષિ એને આકાશેથી મારે માટે ગાશે.
જે હું શોધું છું તેને મેળવી શકતો નથી.
જે હું શીખું છું તેને સમજી શકતો નથી.
પણ આ વગર વાંચ્યા કાગળે મારો ભાર હલકો કર્યો.
અને મારા વિચારોને ગીત બનાવી દીધાં!

Poems

-21-

The dumb earth looks into my face
and spreads her arms about me.
At night the fingers of the stars touch my dreams.
They know my former name.
Their whispers remind me
of the music of a long silent lullaby.
They bring to my mind the smile of a face
seen in the gleam of the first daybreak.
There is love in each speck of earth
and joy in the spread of the sky.
I care not if I become dust,
for the dust is touched by his feet.
I care not if I become a flower,
for the flower he takes up in his hand.
He is in the sea, on the shore;
he is with the ship that carries all.
Whatever I am, I am blessed
and blessed is this earth of dear dust.

સબ ઈઈ મોર ઘર આછે
ઉત્સર્ગ-14-1914

-21-

ધરતી ચૂપચાપ મારી સામે જોઈને
મારી આસપાસ હાથ ફેલાવે છે.
રાત્રે તારાની આંગળીઓ મારા સ્વપ્નને સ્પર્શે છે.
તે મારું પૂર્વજન્મનું નામ પણ જાણે છે.
તેમની ધીરી ધીરી વાતોથી મને ઘણા વખતથી ન
ગવાયેલું હાલરડું યાદ આવે છે.
અને પહેલા પ્રભાતના પ્રકાશમાં પ્રગટેલાં
સ્મિતનું સ્મરણ તાજું થાય છે.
ધરતીની રજેરજમાં પ્રેમ છે
અને આખા આકાશમાં અજવાળું આનંદનું છે.
હું આ રેતીમાં ભળી જઈશ તો મને વાંધો નથી
કારણ કે રેતી તેના ચરણે છે.
હું ફૂલ બની જાઉં તો મને વાંધો નથી.
કારણ કે તે ફૂલને તેના હાથમાં પકડે છે.
તે દરિયામાં છે, કિનારા પર છે, સર્વધારી હોડી પર સવાર છે.
હું જે છું તે જ છું પણ તેના આશિષ પામ્યો છું.
અને આ ધૂળની ધરતી પણ તેના આશિષ પામી છે.

Crossing

-68-

There are numerous strings in your lute,
let me add my own among them.
Then when you smite your chords
my heart will break its silence
and my life will be one with your song.
Amidst your numberless stars
let me place my own little lamp.
In the dance of your festival of lights
my heart will throb
and my life will be one with your smile.

તોમાર બીનાય કત તાર આછે
ઉત્સર્ગ-18-1914

-68-

તારી વીણામાં તાર છે અનેક,
ઉમેરવા દે મને મારો તાર એક.
પછી છોડશે જ્યારે તું તારું સંગીત,
ત્યારે મૌન તોડશે મારું દિલ,
અને મારું સમગ્ર જીવન ગાશે તારું ગીત.
તારા અગણિત તારાઓ વચ્ચે મૂકવા દે મારો એક દીપ,
તારા દીપોત્સવ નૃત્યે ધબકશે મારું દિલ
અને મારા જીવનમાં હસશે તારું સ્મિત.

Poems

-36-

Thou didst well to turn me back
when I came begging.
In thy parting glance I saw a smile;
and since then I have learnt my lesson.
I break my old alms bowl,
I wait for my chance to give what is mine.
From the morning crowds have gathered at thy gateway.
Let their need be all fulfilled.
When at the fall of night they disperse,
and cries are hushed;
when stars seem listening
to some epic of the age before their birth-time.-
of the fight of new-born light with ancient darkness,-
to thy feet I come with homage of my longing;
"Take my lute in thine own hand and play it, Master."

દુવારે તોમાર ભીડ કરે જરા આછે
ઉત્સર્ગ-20-1914

-36-

હું ભિક્ષા માંગતો તારે દ્વારે આવ્યો.
ત્યારે તેં મને પાછો કાઢ્યો તે સારું જ કર્યું.
તારી આંખનું સ્મિત જોઈને હું તારો બોધ સમજી ગયો.
મેં મારું ભિક્ષાપાત્ર તોડી નાંખ્યું.
અને હવે જે મારું છે તે આપી દેવાની તક શોધું છું.
તારે દરવાજે સવારથી લોકો ભેગા થયા છે.
તેમની બધી જ જરૂરિયાતો પૂરી કર.
રાત પડતાં બધાં જ્યારે વીખરાય અને શાંતિ થઈ જાય,
જ્યારે તારા તેમનાં જન્મ પહેલાનું,
નવજાત પ્રકાશ અને પ્રાચીન અધંકારના યુદ્ધનું મહાકાવ્ય
સાંભળતા હોય ત્યારે હું મારી ઝંખનાની અંજલિ
તારા ચરણે ધરીને કહીશ,
'હે નાથ, મારી વીણા તમારા પોતાના હાથમાં લઈને વગાડો'.

Poems

-29-

Dark clouds have blotted all lights from above;
and we caged birds cry and ask you:

“My friend, is it the death moment of creation?
Has God withdrawn His blessings from the sky?”

Times were when the sudden breath of April
would waft the distant fragrance of hope into our hearts,
and the morning light would gild
the iron bars of our prison with its golden spell
and would bring the gladness of the open world
into our cage.

But, see, it is all dark in the hills yonder,
and not a thinnest rift has been made
by the scimitar of light cutting through the massive gloom.

Our chains today sit heavy on our feet,
and not a flush of glow is left in the sky
with which to build an illusion of joy.

But let not our fear and sorrow pain you, my friend!
Come not to sit at the door of our cage to cry with us.

Your wings are unfettered.

Far away from us you soar beyond all clouds.

And from there send us the message in song:

“The light is shining for ever.

The lamp of the sun is not out.”

આજિકે ગહન કાવિમા લેગેછે

ઉત્સર્ગ-31

-29-

ઘનશ્યામ વાદળ પાછળ છૂપાયો પ્રકાશ
અને અમે પાંજરાનાં પંખી, કરીને ચિત્કાર, પૂછતાં તને,
‘મિત્ર, આવી છે આ સર્જનની અંત ઘડી?
નથી વરસતા આશિષ એના આકાશેથી?’

એક એવો પણ સમય પણ હતો કે અચાનક આવતો વસંતનો શ્વાસ,
લઈ આવતો દૂરથી, અમારે હૈયે આશાની સુવાસ
અને પ્રભાતનો પ્રકાશ વરસાવતો સુવર્ણકણ અમારે કારાવાસ
અને લાવતો ખુલ્લા જગતનો ઉલ્લાસ
અમારા પાંજરાને આવાસ.

પણ જુઓ, દૂરના પર્વતો પર છવાયો છે અંધકાર,
ન વીંધતું કોઈ પ્રકાશબાણ આ ગમગીનીને ભેંકાર.
બંધાયા પગ અમારા ભારે સાંકળેથી.

નથી આનંદનો આભાસ કે નથી ચમકતો પ્રકાશ આકાશેથી.

મિત્ર, ન થતો વ્યથિત અમારા ભયે કે દુઃખે,

આવીને રડાતો ના બેસીને પાંજરાને દ્વારે,

બંધનમુક્ત છે પાંખો તારી,

ઊડજે વાદળોની પાર, રહીને દૂર અમારાથી,

અને ગીતોમાં મોકલજે સંદેશો ત્યાંથી,

‘પ્રકાશ ઝળહળતો સદા,

સૂર્યનો દીપક ન હોલવાતો કદા’

The Gardener

-80-

With a glance of your eyes
you could plunder all the wealth of songs
struck from poets' harps, fair woman!

But for their praises you have no ear,
therefore I come to praise you.

You could humble at your feet
the proudest heads in the world.

But it is your loved ones, unknown to fame,
whom you choose to worship, therefore I worship you.

The perfection of your arms
would add glory to kingly splendour with their touch.

But you use them to sweep away the dust,
and to make clean your humble home,
therefore I am filled with awe.

યદિ ઇચ્છા કરા

ઉત્સર્ગ-32-1914

-80-

ઓ સુંદરી,

કવિના સાજ પર છેડેલા સંગીતની સમૃદ્ધિ
રોળાઈ જતી, પડતાં તારી એક માત્ર દ્રષ્ટિ.

પણ પ્રશંસા તને પસંદ નથી
ને માટે જ હું તારા વખાણ કરું છું.

ગર્વોન્નત મસ્તક સમસ્ત વિશ્વના,
ચૂમતા ચરણ તારા, લલના.

પણ પૂજે તું પ્રિયજનને,

માટે પૂજું હું તુજને.

તારા સુઘડ, સુદ્રઢ બાહુનો સ્પર્શ,
બની શકે કોઈ પણ રાજવીનો ગર્વ,
પણ તું તો તેનાથી કરતી તારું ઘર સ્વચ્છ.
તેથી રહી જતો હું દંગ.

Poems

-37-

I have felt your muffled steps in my blood,
Evermoving Past,
have seen your hushed countenance
in the heart of the garrulous day.
You have come
to write the unfinished stories of our fathers
in unseen script on the pages of our destiny;
You lead back to life
the unremembered designs for the shaping of new images.
Is not the restless Present itself
a crowd of your own visions
flung up like a constellation from the abyss of dumb night?

આમિ યારે ભાવોબાસિ

ઉત્સર્ગ-35

-37-

ભૂતકાળનો હળવો પગરવ સંભળાય છે મારા રક્તમાં
ને તેના છૂપા હાવભાવ દેખાય છે દિવસના કોલાહલમાં.
તે લખે છે મારા પૂર્વજોની અધૂરી વાર્તાનો અદ્રશ્ય સંવાદ
મારા નસીબના પાનામાં
ને નવી આકૃતિ ઘડવા લઈ આવે છે પુરાતન આકારો જીવનમાં.
મૂંગી રાતના ભંડારમાંથી ફંગોળાયેલા નક્ષત્રની જેમ જ
અધીર વર્તમાન પણ તારા જ દ્રશ્યોનું ઝુમખું નથી?

The Gardener

-81-

Why do you whisper so faintly in my ears,
O Death, my Death?

When the flowers droop in the evening
and cattle come back to their stalls,
you stealthily come to my side
and speak words that I do not understand.

Is this how you must woo and win me
with the opiate of drowsy murmur and cold kisses,
O Death, my Death?

Will there be no proud ceremony for our wedding?
Will you not tie up
with a wreath your tawny coiled locks?

Is there none to carry your banner before you,
and will not the night be on fire
with your red torch-lights,
O Death, my Death?

Come with your conch-shells sounding,
come in the sleepless night.

Dress me with a crimson mantle,
grasp my hand and take me.

let your chariot be ready at my door
with your horses neighing impatiently.

Raise my veil and look at my face proudly,
O Death, my Death!

અત ધૂપી ધૂપી કેના

ઉત્સર્ગ-45-1914

-81-

મોત, ઓ મારા મોત,
મારા કાનમાં આટલું ધીરે ધીરે કેમ બોલે છે?
સાંજે જ્યારે ફૂલો બીડાય અને ગાયો બંધાય,
ત્યારે તું ચૂપચાપ મારી પાસે આવે છે,
અને બોલે છે એવા શબ્દો, જે મને ન સમજાય.
તારે ભોળવવો છે મને, જીતવો છે મને,
ઠંડા ચુંબનો અને ઘેન સભર સ્વપ્ને?

બોલ, મારા મોત,

આપણા લગ્નની ભવ્ય વિધિ નહીં થાય?

તારા વાંકડિયા ઝુલઝામાં પુષ્પગુચ્છ નહીં ગૂંથાય?
તારી આગળ ધ્વજ પતાકા ફરકાવી, તારી છડી નહીં પોકારાય?

બોલ મારા મોત,

આવ, નિદ્રાહીન રાત્રે, શંખદ્વનિ સાથે આવ,

મને લાલ ચટક પાનેતર પહેરાવ,

મારો હાથ પકડ અને મને લઈ ચાલ.

હાંફતા, હણહણતા હયરાજ અને રથ રાખ સજજ મારે દ્વાર,

અને ઓ મારા પોતાના જ મોત,

જો મારી આંખોમાં, મારા ઘુંઘટની પાર.

Poems

-30-

The battle is over. After strife and struggles
the treasure is gathered and stored.

Come now, woman, with your golden jar of beauty.

Wash away all dust and dirt, fill up all cracks and flaws,
make the heap shapely and sound.

Come, beautiful woman, with the golden jar on your head.
The play is over.

I have come to the village and have set up my hearth stone.

Now come, woman, carrying your vessel of sacred water;
with tranquil smile and devout love, make my home pure.

Come, noble woman, with your vessel of sacred water.

The morning is over. The sun is fiercely burning.

The wandering stranger is seeking shelter.

Come, woman, with your full pitcher of sweetness.

Open your door and with a garland of welcome ask him in.

Come, blissful woman, with your full pitcher of sweetness.

The day is over. The time has come to take leave.

Come, O woman, with your vessel full of tears.

Let your sad eyes shed tender glow on the farewell path and
the touch of thy trembling hand
make the parting hour full.

Come, sad woman, with your vessel of tears.

The night is dark; the house is desolate and the bed empty,
only the lamp for the last rites is burning.

Come, woman, bring your brimming jar of remembrance.

Open the door of the secret chamber

with your unbraided streaming hair

and spotless white robe, replenish the lamp of worship.

Come, suffering woman,

bring your brimming jar of remembrance.

સે તો સે દિનેર કથા

ઉત્સર્ગ-46

-30-

યુદ્ધ પૂરું થયું છે, હવે ખજાનો ભરાઈ ગયો છે.

સુંદરી, આવ હવે, તારું સૌંદર્યનું સુવર્ણપાત્ર લઈને,

ધૂળ અને કચરો ધોઈને, ક્ષતિ અને તડ સમારીને,

પૂંજને સુઘડ અને સઘન બનાવીને,

આવ સુંદરી, સૌંદર્યનું સુવર્ણપાત્ર માથે ધરીને.

રમત પૂરી થઈ છે, ઘર વસાવ્યું છે મેં, ગામમાં આવીને,

સન્નારી, આવ હવે, તારું પવિત્ર પાણીનું પાત્ર લઈને.

તારા નિર્મળ સ્મિત અને ભક્તિસભર પ્રેમથી પાવન કર મારા ઘરને,

આવ સન્નારી, પવિત્ર પાણીનું પાત્ર લઈને.

સવાર વીતી ગઈ છે, સૂર્ય તપી રહ્યો છે,

ભટકતો અજનબી આશરો શોધી રહ્યો છે,

નારી, આવ હવે, તારી મીઠાશની સુરાહી લઈને.

ખોલીને દરવાજો, આવકાર એને સ્વાગતનો હાર ધરીને,

નારી, આવ હવે, તારી મીઠાશની સુરાહી લઈને.

દિવસ પૂરો થયો છે, વિદાયનો સમય આવી ગયો છે,

નારી, આવ હવે, તારું અશ્રુસભર પાત્ર લઈને.

વિદાયપથ પર પાથર આછો પ્રકાશ, તારી ગમગીન આંખોથી,
અને વિદાય ઘડીને અવિસ્મરણીય બનાવ, તારા ધૂજતા હાથના સ્પર્શથી.

આવ, વ્યથિત નારી, તારું અશ્રુસભર પાત્ર લઈને.

રાત અંધારી છે, ઘર નિર્જન છે, સેજ ખાલી છે,

માત્ર અંતિમ ક્રિયાનો દીવો બળે છે.

નારી, આવ હવે, તારો સ્મરણથી ઊભરાતો ઘડો લઈને.

તારા શ્યામ કેશકલાપને છૂટો મૂકીને, નિષ્કલંક, શ્વેત જામો પહેરીને,

રહસ્યનો દરવાજો ખોલીને, નવજીવન દે પ્રાર્થનાના દીપકને.

આવ, નારી, તારો સ્મરણનો ઊભરાતો ઘડો લઈને.

Poems

-28-

You will lead me from star to star
to waken me in new mornings of love.
It is your love that draws out the flow of my being through
the maze of channels of new life
over your endless worlds.
You will startle me
with new visions of fulfilment at every bend of the road
and fashion my moments with immortal forms of joy.
The infinite life will never remain chained
in unchanging shackles of immortality
but will speed through death to death
to countless new shrines of light
in its eternal pilgrimage of love.

શેતો શે દિનેર કથા

ઉત્સર્ગ-49-1914

-28-

તું મને દોરી જઈશ,
એક તારાથી બીજા તારા પર
અને અંતે જગાડીશ મને પ્રેમના નવપ્રભાતમાં.
તારા પ્રેમથી મારા અસ્તિત્વનો પ્રવાહ
નવજીવનની અગણિત ધારાથી વહેશે.
તારા અંતહીન જગતમાં,
રસ્તાના દરેક વળાંકે તું મને ચમકાવશે સાફલ્યના નવા દશ્યથી
અને ભરી દેશે અમર આકારો આનંદના, મારી ક્ષણે ક્ષણમાં.
સનાતન જીવન ન બંધાય કદી અમરત્વના અચલ બંધનમાં
અને દોડતું રહે એકથી બીજા મૃત્યુ પ્રતિ
અને સમાતું દરેક નવા પ્રકાશ મંદિરે,
જે આવતું તેની અંતહીન પ્રેમ યાત્રામાં.

The Fugitive

2-28

Our life sails on the uncrossed sea
whose waves chase each other
in an eternal hide-and-peek.
It is the restless sea of change,
feeding its foaming flocks
to lose them over and over again,
beating its hands against the calm of the sky.

Love,

in the centre of this circling war-dance of light and
dark, yours is that green island,
where the sun kisses the shy forest shade
and silence is wooed by birds' singing.

આકાશ સિંધુ માઝે એક થાઈ
ઉત્સર્ગ-15

2-28

આપણા જીવનની સફર, એક વણખેડ્યા સાગર પર,
જેનાં મોજાં, એકબીજાને પકડતાં, એક અંતહીન સંતાકૂકડીમાં.
આ છે એક ચંચળ, નિતનવો સાગર,
જેનું ફીણ ઊભરાતું અને સૂકાતું વારંવાર
ને ઊછળતા હાથ શાંત આકાશે.
આ ઊજાસ અને અંધકારના તાંડવની વચ્ચે તારો હરિયાળો દ્વીપ, વહાલા,
જ્યાં સૂર્ય ચૂમતો શરમાળ અરણ્યને અને પંખીગાન કરતાં પ્રેમ મૌનને.

Crossing
-42-

Free me as free are the birds of the wilds,
the wanderers of unseen paths.
Free me as free are the deluge of rain,
and as the storm that shakes its locks
and rushes on to its unknown end.
Free me as free is the forest fire,
as is the thunder that laughs aloud
and hurls defiance to darkness.

હા રે રે રે-૧૯૧૪
ગીતબિતાન-૨, બિચિત્ર-૧૮

-42-

મુક્તિ - અજાણ્યા રસ્તે વિચરતા વનપંખી શી મુક્તિ.
મુક્તિ - અનરાધાર વર્ષાધારા શી મુક્તિ,
અને ઝુલતા ઝુલાફા સાથે
અજાણ્યા અંત તરફ ધસમસતા ઝંઝાવાત શી મુક્તિ.
મુક્તિ - વનરાવનના દાવાનળ શી મુક્તિ,
અને ખડખડાટ અટ્ટહાસ્ય કરતા
ને અંધકારને પડકારતા વીજગર્જન શી મુક્તિ

The Fugitive

2-16

I thought I would write love's words in their own colour;
but that lies deep in the heart, and tears are pale.

Would you know them, friend,
if the words were colourless?

I thought I would sing love's words to their own tune,
but that sounds only in my heart, and my eyes are silent.

Would you know them, friend, if there were no tune?

તોમાર રંગીન પાતે લિખબા-૨૫.૬.૧૯૧૪

ગીતબિતાન-પ્રેમ-131

2-16

મને હતું કે હું પ્રેમના શબ્દ તેમના જ રંગમાં લખીશ.
પણ તે તો છૂપાયા છે હૃદયના ઊંડાણમાં અને આંસુ ફિક્કા છે.

મિત્ર, શબ્દો રંગવિહીન હશે તો તું તેમને સમજશ?

મને હતું કે હું પ્રેમના શબ્દ તેમની જ બંદીશમાં ગાઈશ.

પણ એ તો સંભળાય છે મારા હૃદયમાં અને આંખો ચૂપ છે.

મિત્ર, બંદીશ નહીં હોય તો તું તેમને સમજશ?